

תמצית

מסכת פסחים

תמצית מסכת פסחים

סיכום של דברי הגמ' , בצורה מסודרת וברורה,
מועיל לחזרה ולבהירות הסוגיות.

תמוז התשע"ה
מודיעין עילית

ניתן להשיג חוברות "תמצית" גם על מסכתות-
ברכות, מסכתות סדר מועד, יבמות כתובות נדרים ונדה.
וכן תמצית המקרא, ותמצית נ"ך (חלקי).
ותמצית ספרי מוסר (שערי תשובה, מסילת ישרים, נפש החיים, וחזו"א אמו"ב).
נקודות מכירה בירושלים, בני ברק, ומודיעין עילית. לפרטים 0527692282

מידי חודש יו"ל חוברות סיכום על הגמ' הנלמדת לפי סדר הדף היומי,
ועל משנה ברורה לפי סדר מבחני "דרשו", ניתן לקבל חוברות אלו
בדואר (תמורת דמי משלוח) או במייל
tamtzissas@gmail.com

בחסות "דפוס איכות" המרכז להדפסת חוברות
וקונטרסים. משלוחים לכל רחבי הארץ.

1599-529100

כל הזכויות שמורות

נכתב לפום ריהטא בסדר לימוד דף היומי

הערות ותיקונים יתקבלו בברכה

לפרטים- 0527692282

מכתב מת"ח אחד:

תמוז תשע"ה

חיזוק לידיעת גמרא בע"פ

יקירי...

הנה הגרי"ס, אור ישראל מסלנט, בספר אור ישראל, מאמר כ"ז, כתב מאמר נפלא אשר כל בן תורה, החפץ לעלות במעלות התורה והיראה, חייב ללמדו, כי ממנו נקח לעבוד את ד'.

בו מבואר, כי חובת כל איש מישראל, ללמוד תורה, ולדעת התורה. שני חיובים שונים, אשר כל חיוב הוא חיוב לעצמו, ושני החובות הללו מתחברים כאחד, לעשות רצון אבינו שבשמים.

והגרי"ס מבאר בהרחבה, כיצד יקיים האדם חובות אלו באופן הטוב ביותר, ואנו נעיין רק בשרש דבריו...

וזה לשונו שם -

הנה במצוות תלמוד תורה, יש בזה שני ענינים, א' לימוד התורה, ב' ידיעות התורה. מצות לימוד התורה, הוא מן הכתוב והגית בו יומם ולילה, וכמש"כ הרמב"ם, והטור, וש"ע, בריש ה' תלמוד תורה וז"ל, כל אדם מישראל חייב בת"ת כו', שנאמר והגית בו יומם ולילה, ע"ש.

והנה למצוה זו של לימוד התורה, כל מה שלומד מקיים המ"ע והגית בו יומם ולילה, הן מקרא, או משנה, גמ' הלכות ואגדות, שכולן נתנו למשה מסיני, וכמו שהאריך בזה בס' נפש החיים שער ד' פ"ו ע"ש, ואף שלא יוכל לפסוק דין מתוך מקרא, או משנה, וכש"כ מן אגדה, בכ"ז יוצא ידי מצות לימוד התורה.

עכ"ל הצריך לענייננו,

ומאריך שם מאד בדברים נפלאים, כיצד יקיים האדם שני חיובים אלו, הידיעה והלימוד, בדברים נפלאים.

והנה ראוי לכל בן תורה, העוסק בתורה בעיון הראוי, בשמיעת שיעורים, ובעמל ההבנה, לשים עיניו ולבו, גם על ידיעה רחבה בידיעת הש"ס כפשוטו. תחילה ידיעת המסכתות הנלמדות בישיבה, ואח"כ שאר המסכתות, וידיעה היינו ידיעה ברורה, כמעט כלשון הגמרא.

והנה ידיעה זו אינה נקנית בהבטה בעלמא, אלא בשינון פעמים רבות, כמבואר בגמרא, "תנא מיניה ארבעין זמנין..." או כמבואר בגמרא, "אינו דומה שונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה ואחד".

ואם יאמר האומר, הרי אנו זקוקים לזמן רב להעמיק בסברה, להעמיק בהתבוננות בדברי ראשי הישיבה, בודאי אמת, נכון הדבר, כי יש לעמול עמל רב, בהתבוננות, ובדבוק חברים, ובבקשה מהראש ישיבה, והרמ"ם, לבאר את עומק הדברים, ולהעמיד הדברים על מכונם.

אבל יש צורך לקבוע זמן, לשינון הגמרא פעמים רבות, כי ידיעת הגמרא, המשא ומתן בגמרא, ושינון לשון הגמרא, הוא הכרח נוסף, חובה רבה עד מאד. ויש מקום בראש, לקיים שני חובות אלו, כמבואר בדברי הגרי"ס הנ"ל, כי חובת האדם לדעת הגמרא, ולהבין דיני התורה.

וזה לשונו שם,

אולם הגדר השני במצות ת"ת, הוא ידיעות התורה, והוא מה שאמרו חז"ל בקידושין (דף ל), ושנתם שיהיו דברי תורה מחודדים בפ"ך, שאם ישאל לך אדם דבר אל תגמגם ותאמר לו אלא אמור לו מיד, שנאמר אמור לחכמה אחותי את, ואומר קשרם על לוח לבך כו', ואומר חציך שנונים כו', ופרש"י יהיו מחודדים בפ"ך, חזור עליהם ובדוק בעומקם, שאם ישאלך אם לא תצטרך לגמגם כו', אמור לחכמה אחותי את שתהא בקי בה כאחותך שאסורה לך ע"ש.

יסוד המצוה הזאת כולל שני פרטים, א' הידיעה לרכוש לו הבקיאות בכל חלקי התורה, שיהיה תלמודו שגור בפיו, ב' הוא היכולת, להתחכם בתורה לחדד השכל, לשננו ולהישירו, שיוכל לישא וליתן במלחמתה של תורה, ולעקור הרים בפלפולו. ושתי אלה כינו חז"ל, בשם סיני ועוקר הרים.

הנה ביאר לנו הגאון והצדיק הגרי"ס זצ"ל, כי ידיעת התורה, הוא הידיעה בכל חלקי התורה... וההבנה להבין גדרי הדברים.

א"כ מבואר יוצא מפי הגאון, כי שני אלו יהיו לנגד הלומד תמיד, לדעת ולהבין, והנה תחילת הידיעה הוא הגמרא, כי הוא שרש ויסוד תורה שבע"פ, כי הוא ביאור המשניות, שהם הם ראשית העיקר התורה שבע"פ.

ועל זה בא חובת ההבנה, לידע ולהבין, את ישרות חיובי התורה.

ודע יקירי,

כי ההרגל בשינון דברי הגמרא, יש בו תועלת לכמה נושאים. א. לידיעת הגמרא, כי ידיעת הגמרא נקנה בחזרה ושינון. ב. הרגיל בחזרה ושינון, מרבה במצות לימוד התורה.

ג. יש לדעת ברור, כי המרבה בשינון הגמרא, מרבה בהבנת התורה, כי הבנת התורה הוא הבנת דברי האחרונים, המבארים דברי הראשונים, המבארים דברי הפוסקים, המבארים דברי הגמרא, שהוא תורה שבע"פ, בו מבואר התורה שבכתב, מאמר הבורא בקיום המצוות.

ואם יאמר לך אדם, שהלומד הרבה גמרא, נעשה שטחי, אמור לו כי מדברי היצר הוא, כי ריבוי הגמרא אינו מרחיק מהבנת התורה, אלא מקרב... כי הבנת התורה אינו הבנת השכל החיצוני, אלא הבנת השכל, אשר קבל את ההבנה מלימוד התורה, ועל כן כל לימוד גמרא מחזק את ההבנה...

ואם ירפה אותך היצר בטענה, כי אין לך כח הזכרון, ולא יעלה בידך לזכור דברי הגמרא, אל תשמע לו, כי כל אדם יש לו כח הזכרון לזכור את אשר חפץ לזכור...

אם תִּבְקֶשׁנָה כִּכְסָף. (משלי ב, ד).

בקשת הכסף הוא ההכרה, כי הם חיי האדם. חייב האדם לדעת, כי ללא ידיעת התורה, אין לו חיים כלל. חייב האדם לדעת, כי ללא ההבנה בתורה, ידיעתו בתורה ידיעה קלושה היא. חייב האדם לדעת, כי הבנה ללא ידיעה, הבנה קלושה היא...

וְכַמְטוּמוֹנִים תַּחֲפֹשְׁנָה. (שם)

בחיפוש המטמונים לוקח זמן ממושך עד גילוי המטמונים, ויש אשר עמלים זמן ממושך, ורק אחר זמן רב רואים התחלה של מטמון, אבל אחר המשך הזמן מתגלה המטמון, והוא שלל רב...

בין בידיעת התורה, ובין בהבנת התורה, לא ניכר הפירות, רק אחרי זמן ממושך.

המתמיד בעבודה, ובצורה הראויה, היינו עמל בהבנה, מתוך שמיעת דברי רבותינו ראשי הישיבה, והרמ"ם, והעמל בספרי האחרונים, והראשונים, הוא יזכה להבנת התורה.

העמל בידיעת התורה, בחזרה ושינון פעמים רבות, ואף שאינו רואה לפניו את כח זכרונו, ואף שאינו רואה את בהירות הסוגיות - כי מה שאינו מבורר בפעם הראשונה, יבואר ויבורר בהמשך - יראה בהמשך, את המטמונים היוצאים מתוך ריבוי החזרות, ויצרפו מטמוני הידיעה, למטמוני ההבנה.

והנה אמרו חז"ל "דברי תורה קשה לקנותם ככלי כסף, ונוח לאבדם ככלי זכוכית" (חגיגה ט"ו.), על כן יש להכיר, כי העבודה הזאת עבודת האדם לכל חיי העוה"ז, והוא ההכנה הראויה לחיי העוה"ב.

"כי הם חיינו ואורך ימינו ובהם נהגה יומם ולילה"...

אין בודקין מן המזבח ולמעלה, ומה שבדקו באותו שאמר הגיעני כזנב הלטאה לא בדקו ביחוסו ופסלוהו משום גסות הרוח, אי נמי היכא דמרע אנפשיה בודקים אחריו.

מעשה בנכרי שאכל מקרבן פסח, ואמר לו ריב"ב שיבקש לאכול מהאליה, והבינו שהוא עכו"ם והרגוהו.

מוציא דיבה הוא כסיל ולכן לא יבשר במפורש בשורה רעה אלא ברמז.

ד. אבל אסור בנעילת הסנדל.

שמועה רחוקה אינה נוהגת אלא יום אחד, ומקצת היום ככולו.

זמן בדיקת חמץ בליל י"ד משום שאז בני אדם מצויים בבתיהם ואור הנר יפה לבדיקה, ולכן גם ת"ח לא יתחיל ללמוד תורה בזמן הבדיקה, שמא ימשך בלימודו וישכח לבדוק.

אף המצוות שאפשר לעשותם כל היום מ"מ **זריזים מקדימים** לעשותם בבוקר.

בדיקת חמץ במשכיר ושוכר

חובת הדר - חיוב מזוזה הוא על הדר בבית, וכן חיוב בדיקת חמץ הוא על הדר ולא על בעל החמץ, אמנם חיוב הבדיקה חל בליל י"ד ואם מסר מפתח לשוכר אח"כ כבר חל החיוב על המשכיר.

ד: המשכיר בית לחבירו ב"ד צריך לשואלו אם הבית בדוק, אם אינו כאן לשואלו הרי הבית בחזקת בדוק, אם ידוע שלא בדקו אפי' נשים ועבדים וקטנים נאמנים לומר שבדקו הם, זכיון דבדיקת חמץ דרבנן שהרי מדאורייתא מספיק ביטול האמינו להם רבנן.

המשכיר בית לחבירו בחזקת בדוק ונמצא שאינו בדוק לא הוי מקח טעות דניחא ליה לאיניש לקיים המצוה בעצמו, ואף במקום ששוכרים אנשים לבדוק אינו מק"ט דניחא ליה לאיניש לקיים מצוה בממונו.

ה. מקור זמן איסור חמץ - איסור חמץ הוא כבר מ"ד משש שעות ולמעלה, יש ד' שיטות

מסכת פסחים:

פרק אור לי"ד:

ב. - ג. "אור לי"ד בודקין את החמץ", אור היינו לילה, והמקומות שהוזכר בהם אור והכוונה ליום אין האור שם העצם של היום אלא מורה על פעולת האור, וכמ"ש הבוקר אור והאנשים שולחו, וכן כאור בוקר יזרח שמש, ומה שכתוב ויקרא אלוקים לאור יום היינו שאמר לאור שישמש ביום, ומ"ש הללהו כל כוכבי אור קמ"ל דאור דכוכבים נקרא אור ונ"מ לנודר מן האור, ומ"ש לאור יקום רוצח הכוונה שאם ברור לך כאור שהוא בא ע"מ לרצוח מותר להורגו מדין רודף, ומה שאמר איוב יחשכו כוכבי נשפו יקו לאור כוונתו שהוא מצפה שיאיר לו, ומה שאמר דוד לילה אור בעדני כוונתו שהעוה"ז הדומה ללילה האיר לו ע"י מחילת עוונות.

הראיות שאור היינו לילה - מה שהוזכר גבי בדיקה אור לי"ד וי"ד שחרית, המפלת אור לפ"א, משיאין משואות לאור עיבורו, יכול יהא נאכל אור לשלישי גבי שלמים, אור של יו"כ מתפלל שבע, ליל י"ד בודקין את החמץ.

ב: זמן איסור מלאכה בי"ד - לראב"י מעלות השחר דלא מצינו בדרבנן יום שמקצתו אסור ומקצתו מותר, ולרבי יהודה מהנהג החמה.

ג. - ג: לעולם אל יוציא אדם דבר מגונה מפיו, וידבר בלשון נקיה, רב השונה לתלמידו ישנה בלשון קצרה, ואם הלשון הנקיה ג"כ קצרה ישנה בלשון נקיה.

המוצא חמץ של הקדש בפסח א"צ מחיצה כיון דבדילי מיניה.

המפרש והיוצא בשיירא – לאביי ביוצא ל' יום קודם החג א"צ לבער אפי' דעתו לחזור, ובתוך ל' רק אם דעתו לחזור צריך לבער, לרבא רק באין דעתו לחזור והוא ל' יום קודם החג א"צ לבער, אבל אם דעתו לחזור אפי' קודם ל' וכן בתוך ל' אפי' אין דעתו לחזור צריך לבער, וכן לרבא בעושה ביתו אוצר מותר רק בל' יום קודם החג ואין דעתו לפנותו, וטעמא דל' יום משום דאז שואלים ודורשים בהלכות הפסח.

1: שואלין ודורשיין בהלכות הפסח קודם הפסח ל' יום, שהרי משה עומד בפסח ראשון ומזהיר על פסח שני, רשב"ג אומר ב' שבתות שהרי משה עומד בר"ח אייר ומזהיר על פסח שני.

אין מוקדם ומאוחר בתורה, ודווקא בשני עניינים.

כלל ופרט המרוחקים זה מזה יש מחלוקת אם דנים כלל ופרט, ואפי' למ"ד דנים בשני עניינים אין דנים משום דאין מוקדם ומאוחר בתורה.

הבודק צריך שיבטל – הטעם שמא ימצא גלוסקא יפה אחר זמן הביעור ותהא דעתו עליה, ואינו יכול לבטל אז כיון שהחמץ אז אינו ברשותו, א"צ לבטל פרורים כיון שאינם חשובים.

המשמר שדהו מפני ענבים ויש בה סופי תאנים אם אין בעה"ב מקפיד עליהם מותרים משום גזל ופטורים מן המעשר.

1: המקדש בחמץ משש שעות ולמעלה, ואפי' בחיטי קורדניתא אין חוששין לקידושיו.

היה יושב בבית המדרש ונזכר שיש לו חמץ בביתו מבטלו בליבו אף ב"ד שחל בשבת או ביו"ט וקודם שהחמיצה.

הפת שעפשה – נמצאה פת מעופשת בתיבה ואינו יודע אם היא חמץ או מצה, אם בפעם האחרונה הניחו בתיבה מצה אזלינן בתר

מהיכן הילפותא לאסור כבר מי"ד ומחצות, כתיב אך ביום הראשון תשביתו, ביום ולא בלילה, אך חילק, נמצא זמן ההשבחה בחצות היום, אך י"ל שהכונה ט"ו, אביי אמר שכיון שט"ו אסור בחמץ כבר בלילה דילפינן מהקישא לאכילת מצה, בהכרח שהכונה לי"ד, רב נחמן אמר ראשון דמעיקרא משמע מלבד ג' מקומות שאין הכונה מעיקרא, רבא אמר שכיון שאסור לשחוט פסח על החמץ בהכרח הכונה לי"ד, רבי עקיבא אמר שכיון דכתיב תשביתו והבערה אסורה ביו"ט בהכרח הכונה לי"ד.

ה: רבא למד מדברי ר"ע שביעור חמץ דווקא בשריפה, והבערה לחלק יצאה, ואסורה הבערה ביו"ט ולא אמרינן מתוך שהותרה לצורך וכו'.

פרטי דינים בבל יראה

אין חילוק בין חמץ בגבולין לחמץ בבתיים מפני שהוקשו זה לזה.

חמץ שהוקדש לגבוה מותר להשהותו בפסח, דכתיב לא יראה לך.

איסור בל יראה הוא גם בבורות שיחין ומערות דכתיב בכל גבולך, וגם בחמץ מוטמן שאין רואהו דכתיב לא ימצא.

חמץ של נכרי – לאביי עובר אף בלא כבשו ואין שרוי עמו בחצר, לרבא אינו עובר אלא בשקיבל עליו אחריות, ואף למ"ד דבר הגורם לממון לאו כממון שאני הכא דכתיב לא ימצא, יחד לו בית אינו עובר עליו, ואף אי שכירות לא קניא אינו עובר, כיון דכתיב לא ימצא וזה אינו מצוי בידו.

1: בהמת ארנונה – לל"ק אי לא מצי מסלק ליה בזוזי פטורה מן הבכורה ואי מצי מסלק בזוזי חייבת, לל"ב אף אי מצי מסלק בזוזי פטורה, עיסת ארנונה חייבת בחלה אף אי לא מצי מסלק בזוזי כיון דלית ליה קלא.

הכר לחמץ בפסח – המוצא חמץ בביתו ביו"ט כופה עליו את הכלי ובלילה יבערנו, חמץ של נכרי שלא קיבל עליו אחריות דמותר להשהותו צריך לעשות לו מחיצה י' טפחים משום הכר,

חיוב בדיקה במקומות שונים

חצר אינה צריכה בדיקה משום שהעורבים מצויים שם, וכן רפת בקר שהבהמות יאכלו את החמץ, וכן הלולים.

כל מקום שאין מכניסים בו חמץ א"צ בדיקה לאתווי חורי בית העליונים והתחתונים, גג היציע וגג המגדל, וכן מתבן.

בדיקה במקומות אחסון- אם לפעמים מסתפק מהם באמצע הסעודה צריך בדיקה ואם לאו א"צ, כגון אוצרות יין, אוצרות שמן א"צ בדיקה, בית דגים- קטנים צריך בדיקה גדולים א"צ בדיקה, מקום הנחת המלח או השעוה צריך בדיקה, וכן מקום העצים והתמרים.

חור שבין אדם לחבירו ואינו למעלה או למטה, כל אחד בודק עד מקום שידו מגעת ומבטל השאר.

מיטה אם גבוהה הרבה ונוח להשתמש תחתיה צריך לבדוק שם, אם יש רווח קצת ואין נוח להשתמש שם א"צ בדיקה.

חמץ שנפלה עליו מפולת ואין הכלב יכול לחפש אחריו הרי הוא כמבוער, בחורים וסדקים של כותל שנפל אף שכלב יכול לחפש אחריו א"צ בדיקה במקום שיש סכנת עקרב.

ח: חור שבין ישראל לעכו"ם לת"ק בודק עד מקום שידו מגעת, לפלימו אינו בודק כלל משום סכנה מהעכו"ם.

מרתף שמסתפקים ממנו בשעת סעודה- לב"ש בודק שתי שורות על פני כל המרתף, לרב יהודה היינו שתי שורות מלמטה למעלה, ולריו"ח כמין גאם, לבית הלל בודק שתי שורות העליונות ולא את כל השורות כב"ש, לרב היינו עליונה ושמחתיה ולשמואל עליונה וזו שמאחריה והלכתא כשמואל.

שלוחי מצוה אינם ניזוקין לא בהליכתן ולא בחזרתן, והיכא דשכיח הזיקא שאני.

האומר סלע זו לצדקה ע"מ שיחיה בני או שאהיה בן עוה"ב הרי זה צדיק גמור.

הסיבה שאין פירות גינסור או חמי טבריה בירושלים כדי שלא יאמרו עולי רגלים שאילו לא

בתרא, כדחזינן במעות שנמצאו בירושלים בשעת הרגל שדנים אותם כמעשר ולא אומרים שקודם הרגל נפלו, אם הניחו חמץ ואח"כ מצה והיא מעופשת מימים רבים עיפושה מוכיח דחמץ היא, אם הניחו חמץ או מצה בכל הימים בזה אחר זה אזלינן בתר רוב הימים, ואפי' עיפושה מרובה אין תולים שהתעפש מחמת שזה חמץ, אלא מחמת שהניח עליה פת חמה.

מצא מעות בתביבה שמניח בה מעות מעשר ומעות חולין אזלינן בתר רוב, והא דלא אזלינן בתר בתרא י"א דאיירי כשאינו יודע מה הבתרא, י"א דאיירי ששם שניהם יחד צבורין צבורין, וי"א דאיירי שמצא בגומא דאז אין תולים באחרון.

ז: ברכת המצוות- נוסח ברכת הבדיקה לרב פפי לבער חמץ, לרבא יברך על ביעור חמץ, ואף שעדיין לא ביער מ"מ על ביעור משמע נמי להבא, וכן הלכה, וכן מברך על המילה על השחיטה ועל נטילת לולב דלהבא נמי משמע, ולרב פפי כשהאב מל מברך למול והשוחט את פסחו וקדשיו מברך לשחוט.

כל המצוות מברך עליהם עובר לעשייתן, והיינו קודם לעשייתם, דעובר היינו קודם, ואף בשופר שחיטה ומילה ולא חיישינן שמא יתקלקל בהם, חוץ מן הטבילה שמברך אחר טבילתו דאכתי גברא לא חזי.

ח: האור הכשר לבדיקה- אין בודקין לאור החמה או הלבנה או האבוקה אלא לאור הנר שהוא יפה לבדיקה, אכסדרא לאורה נבדקת, וכן ארובה במקום שמול השמש, אבוקה אע"פ שכשרה להבדלה למצוה מן המובחר אינה כשרה לבדיקת חמץ, י"א משום שאין יכול להכניסה לחורים וסדקים, י"א משום שאור האבוקה לאחריה, י"א משום שמפחד שידליק את הבית, וי"א משום שאורה נפסק וקופץ.

הערימות ונכנס לאחד הבתים תולים שנכנס לבית שאינו בדוק כמו ששנינו גבי קופות חולין ותרומה, משום דבדיקת חמץ אחר הביטול מדרבנן.

י. שני שבילין - נטל עכבר חמץ ונכנס לבית אחד מתוך שניים ואין ידוע להיכן, אם שאלו בבת אחת שניהם טעונים בדיקה, בזה אחר זה שניהם מותרים בלא בדיקה, שאל אחד עליו ועל חבירו לרבי יוסי שניהם טעונים בדיקה ולרבי יהודה אין טעונים בדיקה, כמו ששנינו גבי שני שבילין לענין טומאה.

ספק על - ספק אם נכנס העכבר לבית לר"א אין הבית טעון בדיקה ולרבנן טעון בדיקה, כמו ששנינו בנכנס לבקעה.

על ובדק ולא אשכח - אם נכנס עכבר עם חמץ ובדק את הבית ולא מצא את החמץ, לר"מ הרי הוא בחזקת שיש בו חמץ ולרבנן אינו בחזקת חמץ (לרש"י מודה ר"מ גבי חמץ).

על ובדק ואשכח - נכנס עכבר ובדק אחריו ומצא חמץ ואינו יודע אם זה החמץ שנכנס לרבי אמרינן שזה החמץ הוא הנכנס, לרשב"ג צריך להמשיך לבדוק כל הבית, כמו ששנינו גבי שדה שנאבד בה קבר.

הניח ט' חתיכות חמץ ומצא י' - לחכמים צריך לחפש אחר כל ה'ט', לרבי א"צ בדיקה, **הניח י' ומצא ט'** לרבי צריך לחפש חתיכה אחת, ולרבנן צריך לחפש אחר כולם, כמו ששנינו גבי הניח מנה ומצא מאתים או איפכא.

י: הניח החמץ במקום אחד ומצא במקום אחר - לרבנן חוששים שעכבר לקח את החמץ והחביאו ומה שמצא הוא חמץ אחר, לרשב"ג תולים שהאדם עצמו העבירו למקום זה ושכח, כמו ששנינו גבי קרדום.

נכנס עכבר עם כיכר ומצא פירורין צריך לבדוק אחר הכיכר ולא תולים שהכיכר פורר ע"י העכבר שאין דרכו לפורר, אבל בתינוק תולים שדרך תינוק לפורר.

רבא מסתפק בנכנס עכבר עם כיכר ויצא עכבר עם כיכר אם תולים שמה שיצא זהו שנכנס, ואת"ל שתולים מה הדין אם יצא עכבר

עלינו אלא מפני זה דיינו ונמצאת עליה שלא לשמה.

מי שאין לו קרקע אינו חייב לעלות לרגל.

ט. גרירת חולדה - במקום שכבר בדק אין חושש שהביאה לשם חולדה חמץ, אם ראה שבאה חולדה עם חמץ צריך לבדוק, ולא אומרים שאכלה את הכל, ולא דמי למדורות העכו"ם שאין חושש לנפל אם מצויה שם חולדה או חזיר, לרבי זירא משום שבשר אין חולדה משיירת ולחם משיירת, ולרבא משום שאכיל חולדה ספק הוא, ושם יש ספק אם היה נפל וממילא כיון שיש גם ספק אם החולדה אכלה לא חיישינן לנפל, אבל כאן שודאי היה חמץ אין ספק אכילת החולדה מוציא מידי ודאי.

אין ספק מוציא מידי ודאי -

חבר שמת והניח מגורה מלאה פירות הרי הן בחזקת מתוקנים, ולא אמרינן אסממ"ו, או משום דחזקה היא שחבר מעשר, או משום דלא הוי ודאי טבל דשמא הכניסה במוץ.

ט: שפחה שהטילה נפל לבור ובא כהן והציץ וטיהרו חכמים מפני שחולדה וברדלס מצויים שם, ולא אמרינן אסממ"ו, או משום דהוי ספק דשמא רוח הוא, או משום דחולדה וברדלס הוי ודאי.

אם נטלה חולדה חמץ צריך בדיקה דאמרינן שהחולדה החביאה את החמץ, לאביי דווקא בי"ד החולדה מחביאה את החמץ ולא קודם, לרבא רק אם ראינו את החולדה לוקחת חיישינן שהחביאה, לרב מרי החשש הוא שיחסר מהחמץ ואז חוששים לחולדה.

כמה כללים ברוב ובספיקות גבי חמץ

י' ערימות ט' מצה וא' חמץ ונטל עכבר מאחד מהם אסור משום קבוע, ואם פירש מהערימות ונטל העכבר מותר משום רוב, כדין ט' חנויות.

שאני אומר - היו ב' בתים אחד מהם בדוק ושתי ערימות חמץ ומצה ונטל עכבר מאחת

באיסורי שבת - לא יקוב אדם שפופרת של ביצה וימלאנה שמן ויתננה ע"פ הנר וכו' ור"י מתיר, ולא חשש ר"י שישתמש בשמן הזה דשבת מיבדל בדילי, אבל בחבל דלי שנפסק אוסר ר"י עניבה לא משום שמא יבוא לקשור אלא מטעם דעניבה עצמה אסורה כקשירה.

רבנן אוסרים בשמן שמא ישתמש בו דשמן בשמן מיחלף, וכן אוסרים לקשור חבל דגרדי שאינו של קיימא דחבל בחבל מיחלף, אבל עניבה מותרת דעניבה בקשירה לא מיחלף,

י"א: ר"י אוסר להקיז דם לבכור שאחזו דם שמא יעשה כן במקום שנעשה בכך בעל מום, שמתוך שהוא בהול על ממונו שמא יעשה מום, אבל מתיר לקרצף במסרק ששינוי גסות בהמה ביו"ט אף שקידור במסרק ששינוי דקות אסור שמא יעשה חבורה, שלא חשש ר"י שיהיה בהול על ממונו אלא כשיש חשש שהבהמה תמות, וקידור בקירצוף לא מיחלף משא"כ חמוץ במצה ששניהם לחם, רבנן מתירים להקיז דם דאדרבה אם לא נתיר לו בלא מום יבוא לעשות מום מתוך שהוא בהול.

שיטת ר"מ שמותר לאכול חמוץ ה' שעות, שיטת ר"י שמותר לאכול ד' שעות ושעה חמישית לא אוכלים ולא שורפים, והיו עושים סימן ע"י חלות תודה שהונחו על גב האיצטבא, לרבן גמליאל תרומה ד' שעות ותרומה ה' שעות,

טעות בזמנים בעדות - עד אחד אומר בב' בחודש והשני אומר בג' עדותן קיימת שהראשון לא ידע בעיבורו של חודש, אבל אם אמר השני בד' עדותן בטילה, עד אחד אומר בשתי שעות והשני אומר בשלש עדותן קיימות, אבל אם אמר השני בארבע עדותן בטילה דברי ר"מ, ור"י אומר עדותן קיימת אבל אם אחד אומר בחמש והשני אומר בשבע עדותן בטילה, מפני שבחמש החמה במזרח ובשבע היא במערב, אביי מפרש שלר"מ אין אדם טועה כלל ולר"י אדם טועה בחצי שעה, והראשון כוונתו לסוף השעה והשני כוונתו לתחילת השעה, לאיכא דאמרי אומר אביי

אחר אם גם אז תולים שזה אותו כיכר, ואת"ל שאז לא תולים מה הדין נכנס עכבר עם כיכר ויצאה חולדה, די"ל שדרך חולדה לקחת מעכבר, או דאז היה נמצא בפיה גם העכבר, ואת"ל שאין תולים מה הדין בנמצא גם עכבר בפיה אם הככר לא בפי העכבר אלא בפי החולדה, תיקו.

עוד מסתפק רבא בככר בשמי קורה אם חוששים שיפול וצריך להורידו, ואת"ל שצריך מה הדין בבור אם חוששים שירד לשם לצורכו, ואת"ל שצריך מה הדין בככר בפי נחש אם צריך לשכור מי שיוציא הככר מפי הנחש, תיקו.

זמן בדיקת חמוץ - שיטת רבי יהודה שזמן הבדיקה הוא בליל י"ד, ואם לא בדק יבדוק ב"ד שחרית, ואם לא בדק יבדוק בשעת הביעור, לחכמים אם לא בדק קודם זמן הביעור יבדוק בתוך המועד זמן הביעור, ואם לא בדק בתוך המועד יבדוק לאחר המועד, טעמא דר"י שלא יבדוק אחר זמן הביעור שמא יבוא לאכול ממנו, ורבנן לא חוששים לזה.

החמוץ שמשיר יניחנו בצניעא כדי שלא יהיה צריך לבדוק אחריו.

מתי חוששים דילמא אתי למיכל מיניה ודילמא אתי לאיחלופי

י"א. לר"י לא יבדוק חמוץ בזמן איסורו דילמא אתי למיכל מיניה, ולחכמים יבדוק.

גבי חדש סובר ר"י שמותר לקוצרו דווקא ביד כדי שיזכור שאסור לאכול ממנו, וכן טחינה מותרת דווקא בריחיים של יד והרקדה דווקא ע"י נפה, ע"כ שיטת רבא, אביי שואל על רבא שאם ר"י מתיר רק ע"י הכר למה מותר לקצור מבית השלחים ומן העמקים שאין מביאים העומר משם, ועל כן סובר אביי שא"צ הכר בחדש, ורק בחמוץ חשש ר"י שיבוא לאוכלו כיון שמותר באכילה כל השנה, ר"מ אוסר בחדש ומתיר בחמוץ דכיון שמחזר עליו לשורפו לא חיישינן שיאכלו.

בשם רבי יהושע וכן הלכה, חכמים אומרים טהורות לא ישרפו כלל שמא ימצא להם אוכלים, ואפי' חפשו ולא מצאו שמא יבוא מחוץ לעיר.

מעשה באדם אחד שהפקיד דיסקיא מלאה חמץ אצל יוחנן חקוקאה וניקבה עכברים ובא לפני רבי בערב פסח ואמר לו לא למכרה ורק בשעה חמישית התיר למוכרה, י"א לנכרים וכו"י, וי"א אף לישראל וכו"מ, ומה שלא התיר לקנותה בעצמו **משום חשדא**, כדין גבאי צדקה שאסורים לפרוט לעצמם מפני החשד, וגבאי תמחוי שאין להם עניים לחלק שמוכרים לאחרים ולא לעצמם, ומה שאמר לו למכרה היינו מפני **הפסד המפקיד**, ואף למ"ד שהמפקיד פירות אפי' הם אבודים לא יגע בהם, דווקא כשנחסרים חסרון רגיל ולא כשנחסרים לגמרי.

י"ג: ב' חלות של תודה **פסולות** מונחות על גג האיציטבא- אין מביאים תודה בחג המצות מפני החמץ שבה, ואף לא ב"ד שאין מביאים קדשים לבית הפסול, והיו מביאים הרבה תודה ב"ג ומתוך שהיו מרובות פסולות בלינה, לר' ינאי היו החלות כשרות אלא איירי בחלות שנשחט הזבח ונשפך הדם לרבי שדי שחיטה כדי לקדשם, ולר"א ברבי שמעון הסובר שהשחיטה והזריקה מקדשים ואין אחד מהם מקדש איירי שנתקבל הדם בכוס ונשפך וסבר כאביו ר"ש דכל העומד לזרוק כזרוק דמי, לר"א היו החלות כשרות.

הסימן שעשו בירושלים לסוף זמן אכילת חמץ- י"א ששמו חלות תודה וכנ"ל, כשהיו מונחות ב' חלות היו מותרים באכילת חמץ, ניטלה חלה אחת תולים לא אוכלים ולא שורפים, ניטלו שתיהם היו שורפים, לאבא שאל היו ב' פרות חורשות בהר המשחה ניטלה אחת וכו'.

ענייני טומאה וטהרה

י"ד: **רבי חנינא סגן הכהנים** אומר מימיהם של כהנים לא נמנעו מלשרוף את הבשר

שלר"מ אדם טועה במשהו ולר"י בשעה ומשהו.

י"ב: לרבא אין תולים שאחד התכוון לתחילת השעה והשני לסופה כי יכולים לשואלם אם נתכוונו לתחילת השעה או סופה, אלא לר"מ אדם טועה בשתי שעות חסר משהו ולר"י בשלש שעות חסר משהו, ומ"מ לא חשיב עדות שאי אתה יכול להזימה, שהרי יכולים להזימה שיאמרו עמנו הייתם כמה שעות.

י"ב: **זמן שריפת החמץ** לכו"ע הוא בתחילת שש, ואף דמדאורייתא מותר לאכול כל שעה שישיית חוששים לטעות של שעה אחת, ואף אם בעדות אין תולים בטעות של שעה שאני עדות שמסורה לזריזים אבל חמץ מסור לכל, ולמ"ד שבעדות אדם טועה ביותר משעה אין לחשוש בחמץ שיטעה ויאכל אחרי זמן איסורו שהרי אז החמה בצד מערב, אבל בשעה שישיית עצמה אסור כי יכול לטעות בין השעה השישית לשביעית כי בשעות אלו החמה נמצאת בקרן הזוית שבין מזרח למערב, לר"י אסור לאכול חמץ אף בשעה חמישית לרבא דאדם טועה ג' שעות, דחיישינן שיטעה בינה לשעה שביעית דחמץ לכל מסור, או גזירה משום יום המעונן, אבל בשעה רביעית אין חוששים לטעות דזמן סעודה היא לכל.

פת שחרית זמנה בשש שעות ראשונות כל אדם לפי שעתו, מכאן ואילך כזרוק אבן לחמת, ודווקא אם לא טעם כלום בצפרא.

אחד אומר קודם הנץ ואחד אומר בתוך הנץ או לאחר הנץ עדותן בטלה.

י"ג: **הלכה כרבי יהודה**, כל שעה שמותר לאכול מאכיל היינו שמותר לאכול תרומה, וכו"ג שמחלק בין תרומה לחולין, ואין הלכה כר"ג משום שהוא מכריע דאינו מכריע אלא שיטה שלישית.

י"ד שחל להיות בשבת מבערים את הכל מלפני שבת, ושורפים תרומות טמאות תלויות וטהורות, ומשיירים מזון ב' סעודות מן הטהורות, דברי ר"א בן יהודה איש ברתותא

הטמאה בפסח, שכמו ששם מותר לטמאה כי סופה להטמא, כך בתרומה מותר לטמאה בידיים כי היא הולכת לאיבוד, "אמר לו רבי יוסי אינה היא המידה" משום ששם התירו כדי שלא יאסרו החולין שבגת התחתונה, אבל במתני' אף שיש הפסד עצים כששורפם כל אחד לעצמו מ"מ אין זה אלא הפסד מועט.

(חבית של תרומה שנולד לה ספק טומאה) לר"א יניחנה במקום שמור שלא תטמא בודאי, ולרבי יהושע יכול להניחה במקום שתוכל ליטמא שם, ואין מזה ראייה להתיר לטמא בידיים כי אין זה אלא גרמא).

בברייתא מבואר שרבי יוסי הבין שר"מ למד ההתר לשרוף תלויה עם הטמאה מדברי משנתינו, ואמר לו רבי יוסי שבמשנה לא התירו אלא טומאה קלה עם החמורה, אבל תלויה שמא טהורה היא, הגמ' מבארת שלבר קפרא ענה לו ר"מ שלא למד מדברי המשנה אלא מדברי רבי יהושע וכנ"ל, וענה לו רבי יוסי אינה היא המידה.

ט"ו: רבי יוחנן מפרש דברי ר"מ שהתיר לשרוף כבר בשעה שישית שאסורה מדרבנן, ורבי חנינא התיר בשר שנטמא באב טומאה דאורייתא עם בשר שנטמא בולד הטומאה דרבנן, אבל בשעה שביעית שהחמץ אסור מדאורייתא מותר לכ"ע לשורפם יחד, ומחלוקת רבי יוסי ור"מ במתני' היא בדברי רבי חנינא דאירי בבשר שנטמא במשקין שנטמאו מחמת שרץ, דלרבי יוסי **טומאת משקין לטמא אחרים** דאורייתא ולר"מ מדרבנן, כמו שמצינו שנחלקו לגבי משקין שהם ספק טמאים שלר"מ ור"א אין מטמאים אחרים, ולרבי יוסי אוכלים מטמאים וכלים אין מטמאים, לרבי יהודה אף כלים מטמאים, ובגמ' י"ז: מבואר שר"י חזר בו.

(הפיגול הנותר והטמא לב"ש אין נשרפים) כאחת ולב"ה נשרפים כאחת, **הפת שעייפשה** ונפסלה לאדם וראויה לכלב מטמאה בכביצה כאוכלים, ומותר לשורפה עם הטמאה בפסח דעפרא בעלמא היא).

שנטמא בולד הטומאה והיינו ולד דולד שהוא שלישי, עם הבשר שנטמא באב הטומאה ונעשה ראשון, **אע"פ שמוסיף על טומאת השלישי ועושהו שני**, לאביי אין אוכל **מטמא אוכל** אלא בתרומה וקדשים, ולרבי רק בקדשים, לרבינא אף בקדשים אינו מטמא, ומ"מ מדרבנן אסור, וע"ז חידשה המשנה שלא נמנעו מלהוסיף טומאה.

הוסיף ר"ע ואמר מימיהם של כהנים לא נמנעו מלהדליק את השמן שנפסל בטבול יום ונעשה שלישי בנר של מתכת שנטמא בטמא מת שנעשה אב הטומאה **דחרב הרי הוא כחלל** אע"פ שמוסיפין טומאה על טומאתו **שעושה את השלישי ראשון**, וקסבר ר"ע **טומאת משקין לטמא אחרים דאורייתא**, ועל כן חידש ר"ע שמותר להוסיף טומאה לשמן לעשותו ראשון שעל ידי זה השמן יטמא אחרים מדאורייתא שיהיו שני, אבל מדרבנן אף שמן שנטמא בשני נעשה ראשון **דכל הפוסל את התרומה מטמא משקין להיות תחילה** (חוץ מטבול יום), וא"כ מדרבנן גם אם הנר הוא שני נעשה השמן ראשון.

י"ד: אמר ר"מ **מדבריהם למדנו** ששורפין תרומה טהורה עם הטמאה בפסח, ומפרש במתני' שבטהורה לא התיר ר"מ אלא בתלויה, ורבי יוסי חולק על ר"מ וסובר שאין ללמוד מדבריהם להתיר.

י"מ דסבר ר"מ דר"ח התיר לשרוף בשר שנטמא באב הטומאה דאורייתא עם בשר שנטמא בולד הטומאה דרבנן דמדאורייתא הוא טהור, וא"כ הוא הדין שמותר לשרוף תרומה טהורה עם הטמאה.

ט"ו: בר קפרא מפרש דברי ר"מ מדבריהם למדנו דקאי על מחלוקת ר"א ורבי יהושע **בחבית של תרומה שנשברה בגת העליונה** ובגת התחתונה יש חולין טמאים אם יכול להציל רביעית בטהרה חייב להציל לכ"ע, ואם אינו יכול להציל לר"א מ"מ אסור לטמאה ביד, ולרבי יהושע מותר לטמאה ביד, ומדברי רבי יהושע למד ר"מ ששורפים תרומה טהורה עם

מלטמא אחרים אבל הם עצמם טמאים, שמואל הסובר שלא אישתבש כהני ומשמע שרביעי טמא ורק חמישי טהור סובר כרב שעדותו של יוסי בן יעזר היא על משקי בית מטבחיא ולא בית מדבחיא.

תניא כוותיה דלוי דם יין שמן ומים שנטמאו בפנים והוציאם לחוץ טהורים, נטמאו בחוץ והכניסם לפנים טמאים דאינם טהורים אלא כשנטמאו במקומם, תניא כוותיה דרב וכו'.

י"ז: לר"ש משקה בית מדבחיא שבכלים טמאים, שבקרקע טהורים ודווקא מים ויש בהם רביעית.

כלים שיש להם אחוריים ותוך שראוים להשתמש בהם בתוכם ובאחוריהם נטמא תוכו נטמא גבו, אבל נטמא גבו לא נטמא תוכו, אמר ר"י בד"א שנטמאו מחמת משקין, אבל נטמאו מחמת שרץ נטמא תוכו נטמא גבו, ומבואר מכאן שחזר בו ר"י ממה שאמר שמשקין אין מטמאים כלים, אבל לענין שאין משקה מטמא אוכל מדאורייתא אין ראייה שחזר בו, ומה שאמר ר"י שפרה ששתתה מי הטאת בטלו המים במיעיה, היינו מטומאה חמורה שאינם אב הטומאה, אבל מטומאה קלה שהרי המשקין הללו נטמאו מכח עצמם לא בטלו, לרב אשי בטלו במיעיה לגמרי משום דהוון משקין סרוחים.

י"ח שיטת רבי יוסי ור"ש שמשקה שספק אם נגע בכלים הכלים טהורים, **טומאת משקין לטמא כלים מדרבנן**, הגמ' מבארת מקור האי דינא מקרא, ומבארת שרבי יוסי אמר כך לשיטת רבו ר"ע הסובר ששני עושה שלישי אף בחולין, ואמנם רבי יוסי עצמו לא סובר כך, הגמ' מוכיחה שר"ע מודה שרביעי בתרומה וחמישי בקודש מותרים.

אין אוכל מטמא אוכל ואין משקה מטמא משקה, בין משקין שנטמאו משרץ שהם ראשון לטומאה בין משקין שנטמאו מכלי שהם שני לטומאה.

ט"ז. טומאת משקין – ר"א אומר אין טומאה למשקין מן התורה כל עיקר, וכן העיד יוסי בן יעזר איש צרידה שמשקין של בית המטבחים טהורים, לשמואל היינו טהורים מלטמא אחרים אבל הם עצמם טמאים מדאורייתא, לרב משקין של בית המטבחים אף הם עצמם טהורים דטומאת משקין דרבנן ובאלו לא גזרו, ולשיטתו ר"א חולק על ר"מ שסובר שהמשקין עצמם טמאים, לרב איכא תרי קראי במשקין לומר שהמשקין מכשירים לקבל טומאה ין מים תלושים ובין מים מחוברים, אבל דם של קדשים אינו מכשיר כיון שאינו "נשפך כמים",

ט"ז: דם התמצית אינו מכשיר אף בחולין כיון שדם שאין הנפש יוצאה בו אינו קרוי דם, הגמ' מקשה על רב מברייתא שמבואר בה שהציץ מרצה על דם שנטמא וזרקו, ומיישבת שטומאתו מדרבנן ודלא כיוסי בן יעזר, ומה דמפרש בברייתא הפסוק "ונשא אהרון את עוון הקדשים" שהציץ מרצה עוון טומאה היינו טומאת קמצים.

י"ז. "הן ישא איש בשר קודש שרץ בכנף בגדו, ונגע בכנפו השרץ שבכנפו נגע אל הלחם ונעשה ראשון, ואל הנזיד והלחם נגע בנזיד ונעשה שני, ואל היין והנזיד נגע ביין ונעשה שלישי, והיין נגע אל שמן ואל כל מאכל ונעשה רביעי, היקדש, ויענו הכהנים ויאמרו לא", לרב טעו הכהנים שהרי בקודש גם רביעי נטמא, לשמואל הלחם נגע במה שנגע בכנפו וא"כ השמן הוא חמישי ולא טעו הכהנים, עוד שאלם חגי "אם יגע טמא נפש בכל אלה היטמא ויענו הכהנים ויאמרו יטמא", לשמואל כאן השמן הוא רביעי ולא טעו בתשובתם, לרב כאן לא טעו מפני שהיו בקיאים בטומאת מת, לרבינא בשרץ היה השמן רביעי ובמת היה שלישי, "ויען חגי ויאמר כן העם הזה וכן הגוי הזה לפני נאום ד' " לרב מפני שטעו וטיהרו את הטמא, לשמואל כיון שקלקלו מעשיהם כאילו הקריבו קרבנותיהם בטומאה.

ללוי עדות יוסי בן יעזר היא על משקי בית מדבחיא שטהורים, וסובר כשמואל שטהורים

טומאת שרץ - שרץ מטמא את הכלי, והכלי מטמא אוכלים, והאוכלים מטמאים משקין, למדנו ג' טומאות שלישי לטומאה בשרץ.

שרץ שנמצא בתנור התנור נטמא מהשרץ והפת שבתוכו נטמאת מהתנור ונעשית שניה, ולא אמרינן שהתנור כמאן דמלי דמי שהרי כלים הנמצאים בו לא נטמאים מאוירו.

ב: שיטת רבי יהושע - לרבי יוסי אוסר רבי יהושע לשרוף בשעה שישית תרומה תלויה עם הטמאה שמא יבוא אליה ויטהרה, לרבי שמעון מתיר רבי יהושע בזה כמו שמותר לגרום טומאה לחבית שנולד בה ספק טומאה, ורק טהורה עם הטמאה אסור לשרוף יחד,

חבית יין של תרומה שנשברה בגת העליונה ובגת התחתונה יש חולין טמאים אם יכול להציל רביעית בטהרה חייב להציל לכ"ע, ואם אינו יכול להציל לר"א מ"מ אסור לטמאה ביד, ולרבי יהושע מותר לטמאה ביד, כדי שלא יאסרו החולין שבגת התחתונה שזה הפסד **מרובה**, אבל במתני' גבי שריפת תרומה אף שיש הפסד עצים כששורפם כל אחד לעצמו מ"מ אין זה אלא הפסד מועט, ואם יש בגת התחתונה יותר מפי מאה חולין מודה רבי יהושע שתירד ותטמא ולא יטמאנה ביד כיון שהתרומה תתבטל שם בחולין, לרב הונא בריה דרבי יהושע מודה ר"א בכלי שתוכו טהור וגבו טמא שמותר לקבל התרומה בכלי זה ולא חיישינן שמא יגע הכלי בגבו בתרומה ויטמאנה.

בחבית שמן מודה ר"א שאסור לטמאה ביד, מפני שרק ביין התירו שזה הפסד מרובה ואסור בזילוף שמא יבוא לידי תקלה וישתה אותו, ואם יניחו בכלי מאוס אינו ראוי לזילוף, אבל שמן עדיין הוא ראוי להדליק בו את הנר שיכול להניחו בכלי מאוס שלא יבוא לידי תקלה וידליק בו את הנר.

חשש תקלה בתרומה טמאה - חבית יין של תרומה שנטמאת לב"ש ישפוך כולה בבת אחת, לב"ה תיעשה זילוף, לרבי ישמעאל ברבי

י"ט. הכלי מצרף מה שבתוכו לקודש אבל לא לתרומה - לריו"ח מקור האי דינא מהא דתנן הסולת הקטורת והלבונה והגחלים אם נגע טבול יום במקצתם פסל את כולם ולשיטתו צירוף כלי מטמא מדרבנן, לר' חנין צירוף כלי מטמא מדאורייתא.

י"ט: העיד ר"ח סגן הכהנים על מחט שנמצאת בבשר שהסכין והידים שנגעו במחט טהורות והבשר טמא, ואם נמצאת המחט בפריש הכל טהור -

לרב איירי במחט שספק אם נגעה בטמא מת, ואף שאם המחט נטמאה הרי היא אב הטומאה דחרב הרי הוא כחלל, מ"מ הסכין והידים טהורות משום שהעזרה היא רה"ר ו**ספק טומאה ברה"ר טהור**, (ולא חשיב אין בו דעת לישאל דהוי ספק טומאה הבאה בידי אדם).

לרבי יוסי ברבי אבין איירי במחט שהגיעה מחוץ לירושלים, שגזרו על ספק כלים שמחוץ לירושלים שיהיו כראשון לטומאה, (אבל על **ספק כלים שבירושלים לא גזרו** ורק הנמצאים בדרך ירידה לבית הטבילה או במבואות הסמוכים לבית הטבילה טמאים, ו**ספק רוקין שבירושלים טהורים** ואע"פ שראינו שעבר זב באותו מקום שנמצא הרוק, חוץ מרוקין שנמצאו בשוק העליון שהם טמאים).

הידים טהורות - משום שאין טומאת ידים במקדש.

הסכין טהור - משום שאין טומאת כלים במקדש, ובלאו הכי אינו טמא שאם נגע הסכין בבשר אין אוכל מטמא כלי, ואם נגע במחט אין כלי מטמא כלי.

ב. הבשר טמא - ואיירי בהוכשר לקבל טומאה שהעבירה בנהר ושחטה ועדיין משקה טופח עליה, אבל הדם אינו מכשיר דדם קדשים אינו מכשיר, וכן משקה בית מטבחיא אינו מכשיר, וחיבת הקודש מכשרת לפסול ור"ל מסתפק אם מכשרת לטמא אחרים.

רבי אבהו לומד ממה שצריכים להתיר נבילה בהנאה מבואר ששאר איסורים אסורים בהנאה, ולר"י דאיצטריך לגופיה יליף מ"לכלב תשליכון אותו" אותו ולא שאר איסורי הנאה.

כ"ב. גיד הנשה - שולח אדם ירך לנכרי וגיד הנשה בתוכו, לחזקיה כיון שמותר בהנאה, ולרבי אבהו כשהותרה נבילה היא וגידה הותרה וכמ"ד יש בגידים בנותן טעם וא"כ הגיד בכלל נבילה הוא, ור"ש הסובר שאין בגידים בנותן טעם באמת אוסר גיד הנשה בהנאה.

דם מותר בהנאה אף לרבי אבהו דדריש "על הארץ תשפכנו כמים" שמותר בהנאה כמים הנשפכים, ולא כמים הניסכים ע"ג המזבח או לפני ע"ז, ולחזקיה הוקש דם למים לומר שדם קדשים אינו מכשיר לקבלת טומאה.

כ"ב: אבר מן החי מותר בהנאה אף לרבי אבהו דאיתקש לדם, ולחזקיה דם הוקש לאבר מן החי לומר שדם הקזה אסור באיסור כרת, אסור להושיט אבר מן החי לבני נח משום לפני עוור.

שור הנסקל אסור בהנאה - לחזקיה יליף מ"ובעל השור נקי", ולרבי אבהו בא הכתוב לאסור הנאת עורו, (ויש מ"ד שדורש דין זה מ"ולא יאכל את בשרו" ותלוי אם דורשים "את" בכל התורה ומרבים מ"את ד' אלוקיך תירא" תלמידי חכמים כר"ע, או שלא דורשים את כלל כשמעון העמסוני).

ערלה אסורה בהנאה - דכתיב לשון ערלה ג' פעמים, לרב אבהו בא לומר שלא נדרוש "לכם" להתיר בהנאה, והא דכתיב "לכם" בא לדין אילן הנטוע לרבים לת"ק לומר שיש בו איסור ערלה, ולר"י בא להתירו דאין ריבוי אחר רבוי אלא למעט.

כ"ג. תרומה מותרת בהנאה לישראל אף לרבי אבהו דכתיב "ונחשב לכם תרומתכם".

נזיר מותר בהנאה מין אף לרבי אבהו דכתיב "כל ימי נזרו".

חדש מותר בהנאה אף לרבי אבהו דכתיב "קצירכם".

יוסי בשדה ישפוך כולה יחד ובבית תיעשה זילוף, וי"א בדעתו שיין חדש ישפך כולו בבת אחת, ויין ישן יעשה זילוף, ואין הלכה בזה כר"י דלא חשיב מכריע.

כל שעה:

כ"א. כל שעה שמותר לאכול מומר להאכיל את החמץ לבהמה חיה ועוף (וצריכא), והיינו אף בשעה חמישית שכהן מותר לאכול בתרומה וכרבן גמליאל, ומותר למוכרו אז לנכרי ודלא כב"ש שאוסרים למכור אא"כ יודע שהחמץ יכלה קודם הפסת, ומותר בהנאה שאם חרכו קודם זמנו מותר בהנאה לאחר זמנו.

כ"א: משעה שישית החמץ אסור בהנאה מדרבנן, והמקדש אז אפי' בחיטי קורדינייתא אין חוששין לקידושיו, ואסור להסיק בחמץ תנור וכיריים ואף לר"י שביעור חמץ בשריפה אסור ליהנות ממנו כששורפו.

איסורי הנאה

שיטת רבי אבהו שכל מקום שאסרה תורה האכילה אסור אף בהנאה, לחזקיה אינו אסור בהנאה אלא במקום שאמרה תורה "לא יאכל" בצירי.

הגמ' מבארת שברוב המקרים אין נ"מ להלכה ביניהם אלא רק במקור הדין וכל הנ"מ היא בחולין שנשחטו בעזרה אם איסורם מדאורייתא או מדרבנן.

חמץ אסור בהנאה אף לחזקיה דדריש "לא יאכל" לא יהא בו התר אכילה.

נבילה מותרת בהנאה דכתיב "לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה או מכור לנכרי", לר"י דברים ככתבם ומותר רק לגר בנתינה ולנכרי במכירה, לר"מ מותר אף לגר במכירה ולנכרי בנתינה, ונתינה לגר קודמת למכירה לנכרי.

אכילה והנאה שלא כדרך - כל איסורים שבתורה אין לוקין עליהם אלא דרך אכילתם, למעוטי אכל חלב חי שפטור, ו"א שכל איסורי הנאה שבתורה אין לוקין עליהם אלא דרך הנאתם, למעוטי הניח חלב של שור הנסקל על מכתו שהוא פטור, וכ"ש שאם אכל חלב חי שהוא פטור.

משקה של ערלה אין לוקין עליו אלא במשקה זיתים וענבים, אבל משקה היוצא מתותים ורימונים אין לוקים עליו, או משום הנאה שלא כדרך או משום דזיעה בעלמא הוא.

כ"ה. שיטת אביי שכלאי הכרם ובשר בחלב לוקים עליהם אף שלא כדרך הנאתם, משום דלא כתיב בהו אכילה.

המעביר עציץ נקוב בכרם אם הוסיף אחד ממאתים נאסר העציץ, אבל כשזרע בקרקע נאסרו הזרעים מיד.

בכל נפשך ובכל מאודך - מפני שיש שגופו חביב עליו מממונו ויש שממונו חביב עליו מגופו.

כ"ה: בכל מתרפאין חוץ מע"ז גילוי עריות ושפיכות דמים, ע"ז דכתיב "ובכל נפשך", ושפיכות דמים סברא הוא דמאי חזית דדמא דידך סומק טפי וכו' דמהאי טעמא אם אמרו לו להרוג את פלוני ואם לא יעשה כך יהרגוהו אסור, וגילוי עריות ילפינן מהקש לשפיכות דמים, והיכא דליכא סכנה אסור להתרפאות אף בשאר איסורי הנאה, רבינא משח את בתו בשמן ערלה י"א משום שאישתא צמירתא סכנה היא, ו"א שזה שלא כדרך הנאה.

הנאה הבאה לאדם בעל כרחו - ללישנא קמא אם מתכוון להנות אפי' אינו יכול שלא להנות אסור, אם אינו מתכוון וא"א לו שלא ליהנות מותר, אפשר ולא מיכוון לר"י דדבר שאינו מתכוון אסור אסור, לר"ש דדבר שאין מתכוון מותר לאביי גם בזה מותר ולרבא אסור כיון שיכול להמנע מהאיסור.

שרצים מותרים בהנאה דכתיב "שקץ הם לכם", ומ"מ אין מותר אלא כשנזדמנו לו אבל לצודם לכתחילה אסור, וממה שהוצרכה התורה לכתוב "לכם" למה חזקיה שכל מקום שכתוב לא יאכל - בצירי אסור אף בהנאה.

ריה"ג מתיר חמץ בהנאה דכתיב "לא יראה לך שאור" ורבנן דורשים מזה להתיר של נכרים ושל גבוה.

כ"ג: חלב מותר בהנאה - ריה"ג דורש מ"יעשה לכל מלאכה" להתירו אף למלאכת הדיוט, ר"ע דורש מזה שאין טומאת נבילה בחלב, הגמ' רוצה לומר שנחלקו במחלוקת חזקיה ורבי אבהו אם צריך קרא להתיר בהנאה, והגמ' דוחה שנחלקו אם כשהותרה נבילה בהנאה הותרו גם חלבה וגידה או לא, לריה"ג שלא הותר חלבה וגידה אתי קרא למישרי חלב, וגיד או דאסור בהנאה או שלמודים להתירו בק"ו מחלב.

שיטת ריב"ל שאף כשכתוב לא יאכל בצירי אין איסור הנאה במשמע, ולומד איסור הנאה בחמץ ובשור הנסקל מ"באש תשרף" דכתיב גבי חטאת שהובא דמה אל הקודש פנימה, דכיון שאינו נצרך לגופו ואינו נצרך לאיסור אכילה תנהו ענין לאיסור הנאה לכל איסורי אכילה שבתורה.

כ"ד. כל איסורים שבתורה שלא נאמר בהם שריפה אין דינם בשריפה, חטאת פסולה וכן שאר פסולי קדשי קדשים ואמורי קדשים קלים שריפתם בקודש, קדשי קדשים שנפסלו אסורים באכילה.

אכל פוטיתא שרץ המים לוקה ד', אכל נמלה שרץ הארץ לוקה ה', אכל צירעה לוקה ו'.

כ"ד: כל מקום שיש לאו ואפשר לפרשו על דבר שלא נאסר עדיף לפרשו כך מאשר לפרש שבא להוסיף עוד לאו על דבר שכבר נאסר.

עצים ולבונה מקבלים טומאה, אימורים שנטמאו אסור לטהור לאוכלם והאוכלם בטומאה חייב כרת.

מיכוון אסור, לאביי משום עיין רעה או משום גנבי.

כלאים במוכרי כסות - לר"ש דדבר שאין מתכוון מותר מוכרי כסות מוכרים כדרכם ובלבד שלא יתכוונו להנאת לבישה, והצנועים מפשילים לאחוריהם, ומבואר מזה דאפשר ולא קא מיכוון שרי לר"ש ודלא כרבא ללישנא קמא.

זה וזה גורם

תנור שהסיקו באיסורי הנאה חדש יותץ לר"א דזה וזה גורם אסור בכל איסורים שבתורה, ולחכמים יוצן דזה וזה גורם מותר, ישן אף לר"א יוצן.

אפה את הפת באיסורי הנאה לרבי הפת אסורה משום שיש שבח עצים בפת, ולחכמים הפת מותרת דאין שבח עצים בפת.

בישלה ע"ג גחלים לדברי הכל מותר מפני שנהנה מן האיסור אחר שכלה, עיין להלן.

שאר של חולין ושל תרומה שנפלו לתוך עיסה ואין בכל אחד לבדו כדי להחמיץ ונצטרפו וחימצו לחכמים מותר דזה וזה גורם מותר, ולר"א אחר אחרון אני בא, ודווקא כשסילק את האיסור ואח"כ הכניס את ההתר, אבל אם לא סילק את האיסור אסור אע"פ שהוא האחרון דזה וזה גורם אסור.

כ"ז. הסיק תנור בעצי אשירה חדש יותץ דזה וזה גורם אסור, ישן יוצן, אפה בו את הפת אסורה, נתערבה באחרות כולם אסורות, ר"א אומר יוליך הנאה לים המלח, אמרו לא אין פדיון לע"ז.

קערות כוסות וצלוחיות שצרפם באיסורי הנאה למ"ד יש שבח עצים אסורים אף למ"ד זה וזה גורם מותר שהרי נהנה מהם בלא גורם שני, תנור תלוי אם זה וזה גורם מותר או אסור, **קדירה** לל"ק דינה כתנור, לל"ב דינה כקערות שהרי נהנה ממנה אף קודם שמבשל בה.

לשמואל תנור שהסיקו באיסורי הנאה לרבי הפת מותרת ולרבנן הפת אסורה, י"מ דשמואל איפכא תני הא דלעיל, וי"א שאמר זה כדי

כ"ו. ללישנא בתרא באפשר ולא מיכוון תלוי במחלוקת ר"י ור"ש, לא אפשר ולא מיכוון לכ"ע מותר, לא אפשר וקא מיכוון לר"ש אסור, לר"י לאביי מותר ולרבא אסור.

ריו"ח בן זכאי דרש **בצילו של היכל** לאביי משום שלא אפשר וקא מיכוון מותר, ולרבא משום דהיכל לתוכו עשוי.

לולין היו פתוחין בתקרת קודש הקודשים, והיו משלשלים את האומנים בתיבות כדי שלא יהנו ממראה קודש הקדשים, ואע"פ שקול מראה וריח אין בהם משום מעילה, עשו מעלה בקודש הקדשים.

קול מראה וריח אין בהם משום מעילה -

קול ומראה משום שאין בהם ממש, ריח דווקא לאחר שמעלה תמרתו אין בה משום מעילה כיון שנעשית מצוותו, אבל המריח בקטורת בביתו מעל ופטור מכרת, המריח כדי להתלמד או כדי למוסרה לציבור פטור.

תרומת הדשן ובגדי כהונה יש בהם משום מעילה אף אחר שנעשית מצוותו, ואין למדים מהם דהווי ב' כתובים הבאים כאחד, וכרבנן שבגדי כהן גדול טעונים גניזה, ולר' דוסא בגדי כהן גדול לא ישתמש בהם לשנה הבאה אבל ראויים הם לכהן הדיוט ב' כתובים הם תרומת הדשן ועגלה ערופה, ולמ"ד ב' כתובים הבאים כאחד מלמדים תרי מיעוטי.

לא אפשר וקא מיכוון בעגלה ערופה ופרה אדומה - הכניסה לרבקה ולא נתכוון שתעבוד ודשה כשרה, הכניסה בשביל שתינק ותדוש דלא אפשר וקא מיכוון פסולה, דכתיב עבד וקרין עובד מה עבד דניחא ליה אף עובד דניחא ליה, ומהא יליף לפרה אדומה שאם עלה עליה עוף כשרה, עלה עליה זכר דניחא ליה פסולה.

כ"ו: לא אפשר וקא מיכוון באבידה - לא יטחנה לצורכו אבל לצורכה מותר ואם יש לו אורחים אסור, לרבא משום דלא אפשר וקא

עובר עליו בלאו, ואסור אף בהנאה, ובפסח עצמו עובר עליו בלאו וכתר, דתלתא קראי כתיבי. לרב אחא בר יעקב אין אסור לר"י לאחר הפסח אלא חמץ של ישראל, אבל של נכרי מותר לאחר הפסח אף באכילה, בהו"א סבר רב אחא בר יעקב שגם בפסח חמץ של נכרי מותר, והגמ' מוכיחה שרב אחא בר יעקב חזר בו ואסר בתוך הפסח, שיטת רבא חמץ של נכרי שעבר עליו הפסח אסור ולוקה עליו.

שיטת רבי שמעון שחמץ קודם הפסח ולאחריו אינו אסור כלל, ובתוך הפסח עובר בלאו וכתר, לרבא קנס ר"ש לאסור חמץ אחר הפסח כיון שעבר עליו בבל יראה.

שיטת ריה"ג שחמץ מותר בהנאה בפסח עצמו.

הגמ' דנה במחלוקת זו איך למדוה מקרא.

חמץ שנתחמץ מחמת דבר אחר אסור כחמץ שנתחמץ מאיליו.

פסח מצרים אין בו איסור חמץ אלא יום אחד, ר"י מודה לדין זה ולאב"א חולק על דין זה.

חיוב מצה אינו תלוי בהקרבת הפסח - מצות אכילת מצה נוהגת גם בזמן הזה למרות שאין אוכלים את הפסח, וכן טמא או שהיה בדרך רחוקה וערל ובן נכר משומד חייבים באכילת מצה.

כ"ט. האוכל חמץ של הקדש במועד מעל וי"א לא מעל -

לריו"ח הי"א היא שיטת רבי נחוניא בן הקנה שפוטר מתשלומין כשנתחייב בנפשו, וה"ה הכא לא מעל כיון שחייב כרת.

לרב יוסף נחלקו אם פודים קדשים להאכילם לכלבים, וס"ל כריה"ג שחמץ בפסח מותר בהנאה.

כ"ט: רב אחא בר רבא תני משמיה דרב יוסף שלכ"ע אין פודים קדשים כדי להאכילם לכלבים, ונחלקו אם דבר הגורם לממון כממון דמי וחמץ הקדש בפסח הוא גורם לממון כיון שלאחר הפסח מותר.

שיפסקו הלכה לאיסור, דס"ל שבזה הלכה כרבי אף מחביריו.

בישלה ע"ג גחלים הפת מותרת, י"א דדווקא בגחלים עוממות אבל לוחשות אסור דיש שבח עצים בפת, וי"א דאפי' בלוחשות הפת מותרת, ורק באבוקה כנגדו שמבעיר את העצים עצמם כנגד הפת, ולרבנן אפי' בזה מותר, ואין איסור הנאה בעצים אלא לעשות מהם כסא וכדו'.

כ"ז: **תנור שהסיקו בעצי הקדש** אף לרבנן הסוברים שאין שבח עצים בפת אסורה, דהקדש אפי' באלף לא בטיל, ואם הסיקם אדם מעל המסיק ויצאו לחולין ואינם אוסרים את הפת, עצי שלמים שהתפיסם ליקח בדמיהם שלמים לר"י הסובר שהקדש במזיד אינו מתחלל כיון שאינו מתחייב על זה, א"כ אין העצים יוצאים לחולין ואוסרים את הפת, נפלה דליקה בעצי הקדש אין יוצאים לחולין (ובזה אמרו הנשרפים אפרם מותר חוץ מעצי אשירה ואפר הקדש, או דאיירי באפר של תרומת הדשן שהוא טעון גניזה).

ר"י אומר אין ביעור חמץ אלא שריפה - הגמ' מבארת שר"י לומד חמץ מנותר, ולמסקנה צורת הלימוד היא ששניהם בבל תותירו מה נותר טעון שריפה אף חמץ טעון שריפה, ואמרו לו חכמים שאשם תלוי וחסאת הבאה על הספק אינם טעונים שריפה לדברי ר"י עצמו (דלרבנן טעונים שריפה) יוכיחו.

כ"ח. וחכמים אומרים אף מפרר וזורה לרוח או מטיל לים - הגמ' מסתפקת בחמץ ובע"ז אם צריך לפרר קודם שמטיל לים, שיטת רבה דע"ז שמטיל אותה דווקא לים המלח א"צ לפוררה, אבל חמץ כשמטילו לשאר נהרות צריך לפוררו, לרב יוסף ע"ז שלא מתמוססת טעונה פרור, אבל חמץ שהוא מתמוסס א"צ לפוררו, ובחטיטם חמץ מודה רב יוסף שצריך לפוררם והיינו שלא יזרקם בשק.

זמן איסור חמץ

כ"ח: **שיטת רבי יהודה** שחמץ משעה שישית עד הפסח, וכן חמץ שעבר עליו הפסח

ל: תנור שמרחו את דפנותיו בבשר הפת שנאפתה בו אסורה, ואם כבר הסיק את התנור פעם אחת מותר ודווקא תנור של מתכת אבל תנור של חרס אין מועיל להסיקו, ואב"א אף של חרס מועיל להסיקו מבפנים, אבל קדירות חרס אין הסקה מבפנים מכשירתם כיון שחס עליהם וחוששים שיסמוך על הסק מבחוץ, ולפי זה בוכיא שמילאו בגחלים מותר להשתמש בו בפסח.

הגעלת סכין לפסח - לרב אשי יצפה את הידית בטיט וכניס את הסכין לאש, ואח"כ יוריד את הטיט ויגעיל את הידית ברותחין, להלכה מועיל להגעיל את כל הסכין ברותחין בכלי ראשון, עץ פרור מגעילו ברותחין בכלי ראשון דכבולעו כל פולטו.

הגעלת כלי עופרת - כלי חרס המצופים עופרת אין הגעלה מועילה בהם ואפי' בעופרת שחורה או לבנה ואין בה בקעים שהרי החרס שבולע א"א להגעילו, ואם השתמשו בהם בצונן מותרים.

כלי ששימושם בצונן מותר להשתמש בו בפסח, מלבד כלי של שאור ואף כלי שלשים בו חמץ תדיר שאע"פ ששליט ביה אוריא אסור, וכן כלי שמניחים בו דברים חריפים אסור.

ל"א. איתמר בעל חוב אביי אמר **למפרע הוא גובה** ורבא אמר **מכאן ולהבא הוא גובה**, אם הלווה הקדיש או מכר את נכסיו המלוה יכול לטרוף מהם אף לרבא, ונחלקו כשהמלוה מכר או הקדיש וחזר בו קודם שגבה את הקרקע בחובו, לאביי חלים המכירה או ההקדש שכשגבה אגלאי מילתא למפרע שהקרקע היתה ברשותו, ולרבא אינם חלים כיון שהיה יכול לסלקו בכסף.

ראובן שמכר שדה לשמעון באחריות, ולא שילם שמעון לראובן את דמי השדה אלא זקפן במלוה, ומת ראובן, ובא בע"ח של ראובן לגבות קרקע זו בחובו, ושמעון נתן לו את הדמים שהיה חייב לראובן תמורת הקרקע,

לרב אחא בר יעקב לכ"ע דבר הגורם לממון כממון, ונחלקו במחלוקת ר"י ור"ש אם חמץ שעבר עליו הפסח מותר. לרב אשי נחלקו במחלוקת ריה"ג ורבנן אם חמץ בפסח מותר בהנאה.

דין חמץ שנתערב בהתר ואינו נותן טעם -

שיטת רב - בפסח עצמו בין מין במינו ובין מין בשאינו מינו אסור, מין במינו מדינא כשיטת ר"י דמין במינו אפי' באלף לא בטיל, ומין בשאינו מינו אסור אטו מין במינו, לאחר הפסח מין במינו אסור במשהו כר"י, ומין בשאינו מינו מותר דלא גזרינן שלא בזמנו ושלא במינו אטו בזמנו ובמינו.

שיטת שמואל - בפסח עצמו מין במינו אסור במשהו כר"י, ושלא במינו מותר דלא גזר, לאחר הפסח מותר כר"ש שחמץ לאחר הפסח מותר מדאורייתא, ורבנן אסרו משום קנס כשהחמץ בעין ולא על תערובת.

שיטת רבי יוחנן - משהו אינו אסור בין בזמנו בין שלא בזמנו בין במינו ובין בשאינו מינו, דסבר דמין במינו אסור רק בנותן טעם כרבנן דפליגי על ר"י, ובנותן טעם בזמנו אסור אף שלא במינו ושלא בזמנו בשלא במינו אסור ובמינו מותר.

ל. דעת רבא להלכה - בפסח אסור במשהו אף מין במינו כרב, לאחר הפסח מותר אף בשאינו מינו כר"ש ולא קנסו אלא בעין ולא בתערובת, וכן מותר לקנות מנכרי חמץ מיד לאחר הפסח.

דין קדירות חרס הבלועות בחמץ בפסח - לרב ישברו ואף שמעיקר הדין מותרים לאחר הפסח שלא במינים אסור גזירה אטו מינים, לשמואל לא ישברו ויכול לאחר זמנם להשתמש בהם אף במינים וכדבריו לעיל דס"ל כר"ש.

דין פת בשרית או חלבית - פת בשרית או חלבית אסורה באכילה אפי' בפני עצמה שמא יבוא לאוכלה עם המין השני.

האוכל תרומת חמץ בפסח בשוגג משלם קרן וחומש, במזיד פטור מתשלומין ומדמי עצים שהיתה ראויה להסיק, הגמ' מבארת באופן א' דשוגג לפי מידה משלם ולכן חייב קרן וחומש, אבל מזיד לפי דמים משלם, אופן ב' באמת לפי דמים משלם ובשוגג חייב כריה"ג שחמץ בפסח מותר בהנאה, ומזיד פטור כר' נחוניא בן הקנה שהמתחייב כרת פטור מתשלומין.

ל"ב. תשלומי תרומה - האוכל או שותה או סך תרומה טהורה או טמאה משלם את דמיה ומוסיף חומש, ואם אכל את החומש מוסיף חומש על החומש.

אכל תרומה ששווה ד' והוזלה לא' משלם ד' דלא גרע מגזלן דכתיב כל הגזלנים משלמים כשעת הגזילה, אכל תרומה ששווה א' והוקרה לד' הגמ' מסתפקת אם **לפי דמים משלם** ויכול לשלם א', או שצריך לשלם **לפי מידה** והיינו ד', מסקנת הסוגיא שנחלקו בזה ר"ע וריו"ח בן נורי.

אכל גרוגרות ושילם תמרים תבוא עליו ברכה, אי לפי מידה משלם תע"ב ששילם תמרים במידת הגרוגרות והתמרים שווים יותר מהגרוגרות, ואם לפי דמים משלם תע"ב על ששילם מידי דקפיץ עליה זבינא.

האוכל תרומת חמץ בפסח בין בשוגג בין במזיד פטור מתשלומין ומדמי עצים דברי ר"ע, דלפי דמים משלם וחמץ בפסח אין לו דמים, וכמו כן האוכל תרומה טמאה בשאר ימות השנה שאין לו בה הנאה להסקה כגון תותים וענבים פטור, אבל שאר תרומה טמאה חייב דיש לו בה הנאה להסקה, וכן שיטת ר"א בן יעקב, ריו"ח בן נורי מחייב אף בתרומת חמץ בפסח דלפי מידה משלם, ר"א בן חסמא מחייב דס"ל כריה"ג דחמץ בפסח מותר בהנאה.

המפריש תרומת מחמץ בפסח לא חלה התרומה, ורק אם הפריש ואח"כ החמץ הוי תרומה.

ל"ב: שיעור חיוב קרן וחומש - לת"ק השיעור הוא בכזית, ולאבא שאול השיעור הוא

יכולים היתומים לטעון לשמעון שיתן להם את הכסף שהוא חייב לאביהם, ומה שנתן כסף לבעל חוב אינו כאילו החזיר לאביהם, שהרי הם ירשו את החוב מאביהם, ומעות אלו לא היו משועבדים לבע"ח דאביהם, שהרי מטלטלין לא משועבדים לבעל חוב, וא"כ הוא חייב להם את הכסף שהיה חייב לאביהם, ואמנם יכול שמעון לתת להם קרקע במקום המעות, ואז לחזור ולגבות מהם את הקרקע תמורת החוב שראובן היה חייב לו, שהרי יתומים שגבו קרקע על חוב אביהם יכול בע"ח דאביהם לגבותה מהם, ואף לרבא שבע"ח מכאן ולהבא הוא גובה יכול שמעון לגבותה מהם, כשאף שזכו בקרקע רק מכאן ולהבא, מ"מ כיון שזכו בה בגלל חוב אביהם הרי הקרקע עצמה משועבדת למי שאביהם חייב לו, מדין שעבודא דר"נ.

נכרי שהלוה את ישראל על חמצו אחר הפסח מותר בהנאה, לאביי דבע"ח למפרע הוא גובה נחא, לרבא צ"ל דאיירי כשמשכנו אצלו, ואמר לו שאם לא יפרע הרי החמץ קנוי לו מעכשיו, אבל בלא שאמר מעכשיו לא דאין נכרי קונה משכון שנתן לו ישראל.

ישראל שהלוה את הנכרי על חמצו אחר הפסח ומשכנו אצלו וגבאו בחובו - לת"ק אינו עובר דלא אמרינן שבע"ח קונה משכון אלא ישראל מישאל אבל ישראל מנכרי לא, ולר"מ עובר דאף ישראל מנכרי קונה משכון.

ל"א: חנות של ישראל ומלאי של ישראל ופועלים נכרים נכנסים לשם, ונמצא שם חמץ אחר הפסח אסור באכילה ובהנאה כיון שתולים החמץ במלאי ולא שהכניסו הנכרי, ואם החנות והמלאי של נכרי וישראל נכנס לשם מותר.

חמץ שנפלה עליו מפולת הרי הוא כמבוער, רשב"ג אומר כל שאין הכלב יכול לחפש אחריו והיינו ג' טפחים, וצריך שיבטל החמץ בליבו שמא יפקה הגל במועד.

כספים אין להם שמירה אלא בקרקע ולזה די בעומק טפח.

לרב חסדא משקין **מיבלע בליעי** ונטמאים יחד עם הענב ואינו מועיל לסוחטם פחות פחות מכזית, והא דמצינו שאם סחטם בשיעור כביצה טהורים, איירי בענבים שלא הוכשרו לקבל טומאה, והין היוצא מהם הוא מכשירם ואז אין שיעור כביצה,

לריו"ח הא דתניא **שתרומת תותים וענבים שנטמאה** שאין לו בה התר אכילה והסקה, אף אם יסחטם אסורים באכילה **גזירה דילמא אתי לידי תקלה**, והא דהתירו להדליק בפת ובשמן של תרומה שנטמאת, פת צריך לזורקה לבין העצים כדי שתימאס, ושמן ניחו בכלי מאוס, חטים לרב הונא לא ידליק בהם שמא יבוא לידי תקלה, ולריו"ח מותר להדליק בהם ע"י שישלכם וישליכם לאש שהם מאוסים.

ל"ד. **"שתילי תרומות שנטמאו ושתלם בקרקע** טהורים מלטמא ואסורים מלאכול"

לרבה כוונת הברייתא שהשתילים טהורים וגידוליהם אסורים לאכול לזרים, ואף גידולים הגידולים אסורים לזרים בדבר שאין זרע כלה, הגמ' דוחה ביאור זה מפני שדינים אלו כבר נכתבו במשנה.

לרב ששת כוונת הברייתא שאסורים השתילים באכילה לכהנים כיון שנפסלו **בהסח הדעת**, שכאשר נטמאו הסיח דעתו משמירתם, הגמ' אומרת שזה ניחא רק לשיטת ריש לקיש שהסח הדעת הוא פסול הגול, אבל לריו"ח שהוא פסול טומאה אין כאן פסול הסח הדעת שהרי שתילתם מטהרתם.

(ל"ד:) רבי ירמיה מבאר את הברייתא שהשתילים טהורים מלטמא כיון שהזריעה מטהרתם, ואסורים מלאכול דעשו רבנן מעלה בתרומה, כמו שמצינו גבי מי החג שנטמאו והשיקם.

הסח הדעת לריו"ח הוא פסול טומאה שאם יבוא אליהו ויאמר שלא נטמאה שומעין לו, ולר"ל פסול הגוף הוא ואפ"י יבוא אליהו ויאמר שהיא טהורה אין שומעין לו.

בשוה פרוטה ואע"פ שאין בו כזית, אבל פחות משו"פ פטור אף מקרן, וי"א שאם אכל פחות מכזית ויש בו שו"פ משלם את הקרן ואינו משלם את החומש.

המועל בהקדש בשוגג חייב קרבן במזיד פטור מן הקרבן דכתיב "וחטאה בשגגה פרט למזיד, ואין לומדים משאר מצוות שבמזיד פטור מן הקרבן דהו"א שמעילה חמורה משאר מצוות, לרב חייא בר אבין חומרת מעילה היא שחייב בה מיתה אף בפחות מכזית, וכאבא שאול שחייב מיתה בשו"פ אע"פ שאין בו כזית.

ל"ג. מר בריה דרבינא מפרש שחומרת מעילה היא שבשאר מצוות אינו מתכוון כגון שנתכוון לחתוך את התלוש וחתך את המחובר פטור, אבל במעילה אינו מתכוון חייב, לרב נחמן בר יצחק אינו מתכוון הנ"ל חייב אף בשאר מצוות וחומרת מעילה היא שאם התעסק במעשה אחר ועשה מלאכה חייב אבל בשאר מצוות פטור.

המועל במזיד לרבי חייב מיתה בידי שמים ולרבנן באזרה.

המפריש תרומה חמץ בפסח לא חלה ההפרשה, לרב נחמן בר יצחק איירי כשהחמיצה במחובר שלא היתה לה שעת הכושר, אבל היתה לה שעת הכושר וכן המפריש תרומה טמאה חלה ההפרשה כיון שהיתה לה שעת הכושר, לרב הונא בריה דרבי יהושע המפריש תרומה חמץ אף שהיתה לה שעת הכושר לא חלה ההפרשה, והוא דין מיוחד בחמץ ולא בטומאה.

ל"ג: **ענבים שנטמאו** לריו"ח יכול לדורכן פחות פחות מכביצה ויהיה היין טהור וכשר לנסכים, דס"ל שהמשקין **מיפקד פקיד** בענבים ולא נטמאו אלא כשסחטם ואם אין להם אז שיעור כזית לא חלה עליהם התרומה, אבל כביצה מכוון אף שג"כ לא נטמאים שהרי ע"י הסחיטה בציר שיעורא, לכתחילה לא יעשה כך דילמא אתי למיעבד יותר מכביצה.

ויוצאים בו ידי מצה וחייבים על חימוצו כרת, ולדבריו כרמית חייבת בחלה.

מצה עשירה - עיסה שנילושה ביין שמן ודבש אין יוצאים בה יד"ח בפסח כיון שהיא מצה עשירה ורחמנא אמר לחם עוני, ואין חייבים על חימוצה כרת משום שמי פירות אין מחמיצים.

ל"ה: דמאי יוצאים בו יד"ח מצה דכיון שיכול להפקיר נכסיו ויהיה מותר באכילתו, וכב"ה שעניים מותרים לאכול דמאי, וב"ש אוסרים.

מעשר ראשון שהקדימו בשיבילים פטור מתרומה גדולה וחייב בתרומת מעשר, וכאשר הפריש ממנו תרומת מעשר יוצאים בו יד"ח מצה, אבל הקדימו בכרי דאידין חייב בתרומה גדולה.

מעשר שני והקדש שנתן את הקרן ולא נתן את החומש יוצאים בהם יד"ח מצה דאין החומש מעכב.

הכהנים יוצאים יד"ח מצה בחלה ובתרומה דא"צ מצה הראויה לכל אדם.

טבל אין יוצאים בו יד"ח מצה ואפי' טבל דרבנן כעציץ שאינו נקוב.

מעשר שני שלא נפדה או שנפדה שלא כהלכתו והיינו ע"ג אסימון, וכן **הקדש** שלא נתחלל או שנתחלל שלא כהלכתו כגון ע"ג קרקע אין יוצאים בו יד"ח מצה.

נתבאר שאין יוצאים יד"ח במצה האסורה באכילה, מקור האי דינא הוא מ"לא תאכל עליו חמץ" שאיסורו אם יחמיץ הוא משום חמץ, אבל אלו האסורים באיסור אחר שאין חל עליהם איסור חמץ כר"ש שאין איסור חל על איסור אין יוצאים בהם יד"ח מצה.

ל"ו. מעשר שני בירושלים לריה"ג אין יוצאים בו יד"ח מצה, ולר"ע יוצאים בו.

מצה עשירה - עיסה שנילושה ביין שמן ודבש לר"ג תשרף, ואע"פ שאין לשים מקטפים, ולחכמים יכול ללוש לאוכלה, וכן סבר ר"ע,

לול קטן היה בין הכבש למזבח ששם היו זורקים פסולי חטאת העוף הטעונים עיבור צורה קודם שריפתם, י"א שרק אלו שאין פסולם בגופם טעונים עיבור צורה, ולפי זה פסול הסח הדעת לר"ל אינו טעון עיבור צורה שהרי פסולו בגופו, אבל י"א שגם פסול הגוף טעון עיבור צורה ולפי זה הסח הדעת לר"ל טעון עיבור צורה.

ל"ד: קרבן שנטמא או נפסל הבשר או שיצא חוץ לקלעים לר"א יזרוק את הדם, ולרבי יהושע לא יזרוק ואם זרק הורצה, לריו"ח נפסל היינו שנפסל בהסח הדעת והורצה ע"י הציץ, לר"ל פסול הגוף הוא ולא הורצה ע"י הציץ, ונפסל היינו טומאת טבול יום.

מי החג שנטמאו אם השיקים ואח"כ הקדישים טהורים, אבל אם הקדישים ואח"כ השיקים טמאים, ואע"ג דמדאורייתא השקה מטהרת אף אחר שהקדישים, **עבוד רבנן מעלה בקדשים** שההשקה לא תטהר אותם, הגמ' מסתפקת אם דווקא בהקדישים בכלי עשו רבנן מעלה או גם בהקדישים בפה, והגמ' פושטת שאף בפה עבוד מעלה, כמו שמצינו שעשו מעלה במים חיים של אפר הפרה שלא יעבירים מהכלי שמילא אותם בו מהמעין, וכן מצינו שעשו מעלה בקדשים שטמא שטבל והעריב שמשו לא יאכל בקדשים עד שיביא קרבנותיו, וכן עשו מעלה שעצים ולבונה שננטמאו פסולים.

אמר ריו"ח **ענבים שננטמאו** ודרכם ואח"כ הקדישים היין טהור דס"ל משקין מיפקד פקידי וכדלעיל ל"ג, ואם הקדישים ואח"כ דרכם טמאים, הגמ' מעמידה דברי ריו"ח כשסחטם פחות פחות מכביצה שאין בין שיעור לקבל טומאה, או בענבים שהם שלישי שהיין לא נטמא דאין רביעי בתרומה.

ל"ה. המינים הכשרים למצה - חיטים שעורים, כוסמין - מין חיטים, שיפון ושיבולת שועל - מין שעורים, **אורז ודוחן** אין יוצאים בהם ידי מצה, לריו"ח בן נורי אורז מין דגן הוא

יוצאים יד"ח מצה בפת נקיה ובפת הדראה.

סריקין המצורים - אין עושין סריקין המצורים דחוששים שע"י שישהה בציוור יחמיצו, ואף סריקים בדפוס שאינו שוהה בציוור אסרו אטו אלו ששוהה בציוור, לר"א בר צדוק לא אסרו אלא בשל נחתומים אבל לא בשל כל אדם, וי"א בדבריו איפכא שרק של כל אדם אסור אבל של נחתומים מותר, לרבי יוסי כמין ריקים מותר וכמין גלוסקאות אסור.

מצה הינא שיכול לפורסה ואין חוטים יוצאים ממנה כשרה למצה וללחמי תודה.

מעשה אילפס

להלן (ל"ז): מבואר שהיינו הדביק את העיסה מבפנים והרתיח מבחוץ, ונחלקו בזה אף באופן שהאבוקה כנגדו.

הסופגנים והדובשנים ואיסקריטין וחלת המסרת והמדומע פטורים מן החלה -

שיטת ריש לקיש שמעשה אילפס הם ומעשה אילפס פטור מחלה, ואמנם אם הרתיח את האילפס ואח"כ הדביק בו את הלחם חייב בחלה.

לריו"ח מעשה אילפס חייב בחלה, וס"ל שנחלקו בזה ת"ק ור"י בברייתא והלכה כר"י שחייבת, (והגמ' אומרת שאפשר לבאר מחלוקתם באופן שחזר ואפאם בתנור) והללו פטורים דווקא כשעשאן בחמה.

ל"ז: המעיסה והיינו קמח הניתן ע"ג מים רותחים, והחליטה והיינו מים רותחים שניתנו ע"ג קמח, י"א שלב"ש חייבים בחלה ולב"ה פטורים, וי"א שלב"ש פטורים ולב"ה חייבים, לרבי יוסי י"א שפטורים וי"א שחייבים, לחכמים אם עשאן באילפס פטור ובתנור חייב, לריו"ח חכמים כת"ק הנ"ל שסובר שמעשה אילפס פטור מחלה.

ל"ח. מעשר שני לר"מ הוא ממון גבוה ופטור מן החלה ואין יוצאים בו יד"ח אתרוג, לרב אסי אף אין יוצא בו יד"ח מצה, ולרב פפא במצה אין דין לכם יוצא במצת מעשר שני, לחכמים

ומ"מ אין יוצא בעיסה זו יד"ח אכילת מצה בליל יו"ט ראשון.

עיסה שנילושה בחלב דינה כנ"ל, ואמנם אם לא עשה לה הכר בצורתה אסור לאוכלה אף בשאר ימות השנה שמא יבוא לאוכלה עם בשר.

פושרין ולתיתה -

אסור ללוש עיסה למצה בפושרין מפני שממהרת להחמיץ.

המנחות היו נילושות בפושרין ושמרו אותם הכהנים שלא יחמיצו דכהנים זריזים הם, דלישה נעשית רק בעזרה.

לתיתה לא התירו אף לכהנים כיון שהלתיתה נעשית אף מחוץ לעזרה.

מנחת העומר לותתין אותה כיון שנעשית ע"פ בית דין.

ל"ו: ביכורים -

אין יוצאים בהם יד"ח מצה, הגמ' מבארת הדרשה שאין יוצאים בביכורים לריה"ג ור"ע, ולמה לר"ע יוצאים במעשר שני ולא בביכורים.

ביכורים אסורים לאונן ור"ש מתיר.

מעצרת ועד החג מביא וקורא, מחג ועד חנוכה מביא ואינו קורא.

לחם עוני - חלוט ואשישה אין יוצאים בהם יד"ח מצה, אבל א"צ שתהיה פת הדראה אלא אפי' כמצה של שלמה המלך יוצא בה יד"ח.

ל"ז. פת עבה - אין אופין פת עבה בפסח דברי ב"ש וב"ה מתירין, להו"א נחלקו במצה שעוביה טפח אם היא כשרה כלחם הפנים או לא, הגמ' מסיקה שנחלקו בכל יו"ט אם אסור ללוש פת מרובה משום דהוי טירחא שלא לצורך וב"ה מתירים.

לחם הפנים נאפה ע"י כהנים זריזים ובפת עמילה ודווקא בעצים יבשים ובתנור חם ובתנור של מתכת, אבל מצה אינה ככהנים ואינה פת עמילה ונאפית אף בעצים לחים ובתנור צונן ובתנור של חרס.

לרבינא עדיף חזרת מכל אלו מפני שחסא שמה שחס הקב"ה עלינו.

ל"ט: כלאים במיני המרור - כל המינים הכשרים למרור הם כלאים זה בזה, וצריך להרחיקם כדין הרחקה בערוגה אחת, ואמנם א"צ הרחקה יותר אע"פ שזרעים יניקתם גדולה וצריכים הרחקה יותר דאלו מיני ירקות הם, ואף חזרת שסופה להתקשות א"צ רווח יותר מג' טפחים.

מרור יבש - קלח יבש יוצאים בו, עלים יבשים אין יוצאים בהם, לחכמים אין יוצאים בקלח יבש, כמושים יוצאים בהם ולר"א בר צדוק אין יוצאים.

אין יוצאים במרור **כבוש שלוק או מבושל** מפני שאין בו טעם מרור.

לריה"ג שאין יוצאים יד"ח מצה במצה של מעשר שני ה"ה שאין יוצאים במרור של מעשר שני אע"פ שהוא מדרבנן, ולר"ע יוצאים בו כמצה.

דברים שאסורים מפני שמחמיצים

אין שורים מורסן במים לצורך תרנגולים או למרחץ, אין ללעוס חיטים ולהניח על מכה, קמח אע"פ שנתייבש בתנור יש בו חשש חימוץ.

אבל מותר לחולט מורסן ברותחין, ומותר לשוף מורסן יבש בבשר אע"פ שמים טופחין בבשר, בצק אפוי או חלוט אינו מחמיץ ואף יכול לבשלו אח"כ, קמח שמטפטף עליו דלף טיף אחר טיף אינו בא לידי חימוץ.

ותיקא שעשאו עם שמן ומלח אינו מחמיץ אבל עשאו עם מים ומלח מחמיץ.

מ. לא יחלוט ב' חיטים יחד שמא ידבקו יחד ולא יחלטו במקום חיבורם.

מותר לחרוך ב' שיבולים יחד, ואף אם יצא מים מהחיטים מותר, לרבא מפני שמי פירות אין מחמיצים, ולאביי מפני שבדרך נפילתם אינם מחמיצים, ועל כן בכד זקוף אסור לייבש חיטים מפני שהמים נשארים בו, ולרבא מותר.

מעשר שני ממון בעלים וחייב בחלה ויוצא בו יד"ח אתרוג ומצה.

לר"ע (לעיל ל"ו) שאדם יוצא יד"ח מצה במעשר שני הגמ' מסתפקת אם יוצא בחלת מעשר שני, לאיכא דאמרי יוצא יד"ח והספק הוא בחלה הלוקחה בכסף מעשר שני, ואליבא דר"י שהלקוח בכסף מעשר שני שנטמא יקבר, אבל לרבנן שיפדה יוצא בה יד"ח מצה, רבא פושט את הספק שיוצא יד"ח.

ל"ח: חלות תודה ורקיקי נזיר

עשאן לעצמו אין יוצא בהם, לרבה הטעם דבעינן שימור לשם מצה דווקא, ולרב יוסף הטעם דאינם נאכלים כל ז', ותניא כוותיה דרבה ותניא כוותיה דרב יוסף, ואין פסולים מצד מצה עשירה דרביעית המתחלקת לכמה חלות אין זה מצה עשירה, ואין פסולים ממה שאין נאכלים בכל מושבות שהרי נאכלות בזמן שהיתה במה גדולה בנוב וגבעון.

אם עשאן למכור בשוק יוצאים בהם כיון שלפעמים נמלך לאוכלם למצה.

מרור

ל"ט. מיני המרור - חזרת - חסא, עולשין, תמכא, חרחבינא, מרור, ובברייתא מוסיף גם חרחלין וחרחבינין וחזירין, ולר"י אף עולשי שדה כשרים כעולשי גינה, לר"מ אף עסווס וטורא ומר וירואר, תנא דבי שמואל מוסיף חרגינים והרדדופנים, ולר"י אף חזרת יולין וחזרת גלין, ולר"א אף ערקבלים, לר"י כל שיוצא ממנו שרף כשחותכים אותו כשר למרור, לריו"ח בן ברוקה כל שפניו מכסיפים, י"א שכל ירק מר יוצא ממנו שרף ופניו מכסיפים, וכן הלכה לרב הונא.

כל המינים מצטרפים יחד לכזית.

יוצאים יד"ח מרור בדמאי ובמעשר ראשון שניטלה תרומתו ומעשר שני והקדש שנפדו.

הגמ' מבארת המקור שהמרור הוא מגידולי קרקע וממיני זרעים ושיש מינים הרבה שכשרים למרור.

מ"א. אין מבשלים את הפסח לא במשקין

ולא במי פירות- לרבנן הטעם מפני ששאר משקין מפיגין טעם הבשר יותר ממים וצלי קידר מותר, ולרבי הטעם מילפותא מ'ובשל מבושל" וצלי קידר אסור שאף הוא מבושל.

מותר לסוך או להטביל את הפסח אחר הצליה במשקין ובמי פירות.

בשלו ואח"כ צלאו אסור, צלאו ואח"כ בשלו לרב כהנא תלוי במחלוקת רבי יוסי ור"מ אם יוצאים יד"ח מצה ברקיק מבושל, לעולא בזה אף ר"מ מודה דאסור.

צלאו כל צרכו והיינו שחרכו אינו חייב מלקות על אכילתו.

אסור לאוכלו חי ומ"מ אינו חייב מלקות.

מ"א: מלקות על לאו שבכללות- לרבא

אכלו נא לוקה שתים מבושל לוקה שתיים נא ומבושל לוקה שלש, והיינו שלוקה גם משום "כי אם צלי אש", ולאביי אין לוקין על לאו זה מפני שאין לקין על לאו שבכללות, פסח שבישלו בחמזי טבריה אינו עובר משום מבושל, לרבא לוקה משום "כי אם צלי אש" שזה אינו צלי אש, ולאביי י"א שבזה לוקה כיון שאין כאן מלקות על לאו אחר, וי"א שאף בזה אינו לוקה שצריך שהלאו יהיה מיוחד לדבר אחד כלאו דחסימה, וכן נחלקו אביי ורבא **באכל זג או חרצן** אם לוקה משום מכל אשר יעשה מגפן היין, ובדעת אביי נחלקו אם באכל דבר שאין בו משום זג וחרצן עלים ולולבים אם לוקה אחד או אינו לוקה כלל.

אכל כזית נא מבעו"י פטור ממלקות.

אכל כזית צלי מבעו"י לא פסל עצמו מבני חבורה, משחשיכה פסל עצמו מבני חבורה שא"א לאכול בשתי מקומות.

בשלו מבעו"י ואכלו משחשיכה לוקה עליו.

מ"ב. אכל כזית צלי מבעו"י חייב מלקות,

דכתיב "ואכלו את הבשר בלילה הזה", וכו"י הסובר שדורשים "וידבר ד' אל משה לאמר"

לתיתה שעורים- שעורים אין ללותם בפסח, ואם לתת ונתבקעו אסורות אבל אם לא נתבקעו מותרות, רבי יוסי מתיר אם נתבקעו לשרותם בחומץ ואמר שמואל אין הלכה כרבי יוסי, אם לא נתבקעו ממש אלא שאם יניחם ע"פ חבית יין יתבקעו רב חסדא אוסר ושמואל התיר אף למעשה.

לתיתת חיטים- לרבה בעל נפש לא ילתות, בבית רב הונא ורב אבין לתתו, רבא אסר ללתות חיטים וחזר בו והתיר, שהרי תניא יוצאים בפת נקיה אע"פ שא"א לפת נקיה בלא לתיתה, וחזר בו ואמר שמצוה ללתות דבזה נאמר "ושמרתם את המצות", דס"ל דבעינן שימור מתחילתו ועד סופו כבר מהפיכת העומרים, מור בריה דרבנא הקפיד על שימור לשם מצה משעת קצירה, וי"א שמספיק שימור מלישה ואילך.

בצקות של נכרים ממלא אדם כריסו מהם ובלבד שיאכל כזית שמור באחרונה.

מ: חיטים שטבעו בנהר אסור למוכרם לנכרי שמא ימכרם לישראל כמו שאסור למכור כלאים לנכרי, אלא ימכרם קב לכל אחד מישראל שיכלו לפני הפסח.

אסור לשים קמח בקדירה, י"א שאם שם קמח ואח"כ חומץ מותר, ויש מתירים אף חומץ ואח"כ קמח וכו"י שאסר לשים בשבת תבלין בכלי שני שיש בו חומץ וציר, עולא אוסר אף קמח ואח"כ חומץ משום גזירה.

חיטים שהתייבשו בתנור רב פפי התיר לערבם בתבשיל בבית ריש לותא, לרבא יש לחשוש שם שהעבדים יעשו כך בקמח רגיל, וי"א שרבא עצמו עשה כך.

אין נותנים קמח לתוך חרוסת או לתוך החרדל ואם נתן יאכל מיד ור"מ אוסר- לרב כהנא לא נחלקו אלא בחרדל אבל בחרוסת ישרף מיד, ותניא כוותיה, ואמר שמואל הלכה כחכמים, לרב נחמן בר יצחק פליגי רבנן גם בחרוסת.

מחרצנים א"צ לעשרו אבל משמרים צריך לעשרו).

זיתום המצרי - שליש שעורים וי"א חיטים, שליש כרכום, ושלש מלח.

זומן של צבעים - מי סובין שצובעים בהם עורות.

עמילן של טבחים - פת שלא הביאה שליש שמניחה על הקדירה ושואבת הזוהמא.

קולן של סופרים - י"א דבק של רצענים והסופרים משתמשים בו לדבק נירותיהם, וי"א השאריות מטיפולם של בנות עשירים.

ר"א אומר אף **תכשיטי נשים** - טיפולי נשים של בנות עשירים שזה מסולת.

מ"ג. כל שהוא ממין דגן עובר עליו בפסח ומנו אלו שיהיה רגיל בשמותיהם.

תערובת חמץ וחמץ נוקשה - תנא דמתני' סבר ששניהם בלאו, לרב זו שיטת ר"מ שאמר ששיאור שהכסיפו פניו לוקה עליו, והוא חמץ נוקשה, (שיאור ישרף לר"מ כשהכסיפו ולר"י כקרני חגבים, שיאור דר"מ לפי ר"י נותנו לפני כלבו, ושיאור דר"מ לר"מ האוכלו לוקה), וכ"ש שלוקה על חמץ בתערובת, לרב נחמן זו שיטת ר"א שעל חמץ בעין ענש כרת ועל עירובו בלאו, (ולחכמים על עירובו בלא כלום), וכ"ש חמץ נוקשה, ותניא כוותיה דרב שלר"א חמץ נוקשה אינו עובר עליו בלאו.

נתחמץ מאיליו בכרת.

מ"ג: נשים ענושות כרת על אכילת חמץ, אע"פ שאינם בקום אכול מצה שהזמן גרמא, ואחר שנתרבו לאיסור חמץ נתרבו גם לאכילת מצה.

הגמ' דנה לר"א מהיכן הוא מרבה תערובת חמץ, ומהיכן מרבה נשים לאיסור חמץ ולאכילת מצה, (עדיף לרבות אוכלים מאוכלים ולא נאכלים מאוכלים, ואם ליכא אוכלים מרבה אף נאכלים), ומהיכן רבנן מרבים נשים.

איסור חלב הוא בין בתמימין ובין בבעלי מומין.

לימד על כל הפרשה שהיא בלא תעשה, לאמר נוטריקון "לא, נאמר בדברים" וי"א "לאו אמור", ומטעם זה חייב ר"י מלקות **במתפיס תמימים לבדק הבית** דכתיב "ויאמר ד' אל משה וכו' ושור ושה שרוע וקלוט נדבה תעשה אותו".

מי תשמישו של נחתום ישפכו מפני שהם מחמיצים, אם הם מועטים יכול לשופכם באישבורן, ואם הם מרובים דווקא במקום מדרון.

לא תלוש אשה בצק אלא **במים שלנו** בלילה מחוץ למעין.

אין ללוש בחמה, או בחמי חמה, או במים הגרופים מן המוליאר, עברה ולשה ולא החמיץ למר זוטרא מותר ולרב אשי אסור.

לא תגביה ידה מן הבצק עד שתגמור אפית הפת.

אלו עוברין:

ג' דברים נאמרו בכותח הבבלי.

ג' דברים מרבים הזבל וכופפים הקומה וכו' וג' דברים ממעטים את הזבל וכו'.

אלו עוברין בפסח

מ"ב: כותח הבבלי.

שכר המדי שיש בו מי שעורים.

חומץ האדומי שיש בו שעורים.

(כשהיו מביאים נסכים לא היה היין מחמיץ בלא שעורים ושל אדומיים היה מחמיץ, ועכשיו שלנו מחמיץ ושל אדום לא, **הלוקח חומץ מעם הארץ** בזמננו צריך לעשר מפני שבא מן היין, אבל קודם שהיין היה מחמיץ א"צ לר"י לעשר מפני שבא מן התמד, ולא נחשדו עמי הארץ על התמד, וי"א שתמד הבא

הוא שאילו שרה כל היום בשר בחלב מותר וע"י בישול אסור.

מ"ה. והא דלא יליף ר"ע לכל התורה שהתור מצטרף לאיסור מפני שגם בחטאת יש פסוק שהתור מצטרף לאיסור שאשר יגע בבשרה יקדש היינו דווקא בנבלע וקדש להיות כמותה, והגמ' מבארת במה נחלקו רבנן ור"ע לענין לדרוש לכל התורה.

לר"ע הא דדריש בנזיר שכל איסורי נזיר מצטרפים זה עם זה, היינו אפי' בזה אחת זה שאין כאן התור מצטרף לאיסור.

בצק שבסדקי עריבה כזית במקום אחד חייב לבער ואם לאו בטל במיעוטו, לל"ק בעשוי לחזק אפי' כזית במקום אחד אינו חייב לבער, ופחות מכזית אפי' אינו עשוי לחזק אינו חייב לבער, ולל"ב פחות מכזית אינו חייב לבער דווקא בעשוי לחזק, אבל כזית אפי' עשוי לחזק חייב לבער.

מ"ה: תניא כלישנא קמא ותנא כלישנא בתרא לגבי חציצה דמה שאינו צריך לבער אינו חוצץ בטבילה, הגמ' שואלת מהברייתות זה על זה לרב הונא מוחקים את הברייתא המקילה, ולרב יוסף תנאי היא, לאבבי שני הברייתות כרשב"ג (להלן) ושאני מקום המחזיק מים ששם בטל אפי' כזית, ומקום לשה דווקא בכזית עובר, ובשפה העליונה אפי' בפחות מכזית עובר.

הפת שעייפשה חייב לבער מפני שראויה לחמע עיסות אחרות, לרשב"א דווקא בעומדת באכילה, אבל **כופת שאור** שיחדה לשיבה בטלה, לרב הלכה כרשב"ג, לל"ק יש מ"ד לרב שדווקא בטח פניה בטיט בטלה, ולל"ב לרב אין הלכה כרשב"ג ודווקא בטח פניה בטיט בטלה.

שני חצאי זיתים וחוט של בצק ביניהם אם כשינטל ינטלו עמו מצטרפים, ודווקא בעריבה אבל בבית מצטרפים, בבית ובעליה בבית ובאכסדרא שני בתים זה לפניו מזה תיקו.

הפת שעייפשה ונפסלה לאדם וראויה לכלב מטמאה טומאת אוכלין בכביצה, ונשרפת עם

טעם כעיקר והתר מצטרף לאיסור

שיטת רבי אבהו שבכל איסורי התורה אין התר מצטרף לאיסור, חוץ מנזיר, ולזעירי אף באיסור הקטרת שאור התר מצטרף לאיסור ובחמץ בפסח, לר"א בחמץ בפסח התר מצטרף לאיסור, אבל באיסור הקטרת שאור א"צ צירוף דאף בפחות מכזית לוקה.

מ"ד. המקפה של תרומה והשום והשמן של חולין ונגע טבול יום במקצתם פסל את כולם דמקפה עיקר, **מקפה של חולין והשום והשמן של תרומה לא פסל אלא מקום מגעו**, ואין אומרים שיתבטלו ברוב הואיל וזר לוקה עליהם בכזית, ואין הכונה כזית ע"י התר מצטרף לאיסור שהרי אין התר מצטרף לאיסור, אלא שיכול לאכול כזית בכדי אכילת פרס, וקסבר **כזית בכדי אכילת פרס דאורייתא**, והא דבכותח הבבלי אינו חייב על אכילתו משום שאם אוכלו בפני עצמו בטלה דעתו אצל כל אדם, וע"י טיבול אין בו כזית בכדי אכילת פרס.

שתי קדירות אחת של חולין ואחת של תרומה ושתי מדוכות אחת של חולין ואחת של תרומה ונפלו אלו לאלו מותרים **שאני אומר תרומה לתוך תרומה וחולין לתוך חולין נפלו** ואע"פ שכזית בכדי אכילת פרס דאורייתא הכא איירי בתבלין שתרומתו מדרבנן, והא דאמרין שאני אומר וכו' בשתי קופות משום דתרומה בזמן הזה דרבנן.

מ"ד: רבנן שסוברים שאין התר מצטרף לאיסור לומדים מ"משרת" **טעם כעיקר בכל התורה** מק"ו מנזיר שאין איסורו לעולם ואינו אסור בהנאה ויש התר לאיסורו.

וריו"ח לומד ממשרת **שהתר מצטרף לאיסור כר"ע**, דאיתא בברייתא שלר"ע שנזיר ששרה פיתו ביין ואכל כזית מפת ומיין חייב, וטעם כעיקר לומד ר"ע מגיעולי נכרים וסובר שלא אסרה תורה אלא בקדירה בת יומה דאין כאן נותן טעם לפגם, ולרבנן גיעולי נכרים חידוש הוא שאף קדירה בת יומא א"א שלא פגמה פורתא, ומבשר בחלב לא יליף ר"ע דחידוש

אי אמרינן הואיל

האופה מיו"ט לחול - לרבה אינו לוקה הואיל ואם יבואו אורחים יהיה ראוי להם, ולרב חסדא לוקה דלא אמרינן הואיל.

אפיה מיו"ט לשבת מותרת ע"י עירוב תבשילין, דאין האיסור אלא מדרבנן, לרבה אף לחול אינו אלא דרבנן משום הואיל, ולרב חסדא מדאורייתא **צרכי שבת נעשים ביו"ט**, ואצרכוה רבנן עירוב להכירא.

בהמה מסוכנת מותר לשוחטה ביו"ט אם יש שהות לאכול כזית, לרבה א"צ לאכול דאמרינן הואיל, ולרב חסדא משום הפסד ממונו גמר בליבו לאכול.

מ"ז. לחם הפנים אין אפיתו דוחה יו"ט אף לרב חסדא שצרכי שבת נעשים ביו"ט, דכיון שאינו נאכל אלא לשבת הבאה לא התירו שבות רחוקה, לרשב"ג התירו אף שבות רחוקה ונאפה ביו"ט אבל אינו נאפה ביו"ט כ"כ.

שתי הלחם אין נעשים ביו"ט אף לרב חסדא שצרכי שבת נעשים ביו"ט, דאמר קרא לכם ולא לגבוה, ורשב"ג מתיר לעשותם ביו"ט ודורש לכם ולא לנכרים.

מ"ז: יש חורש תלם אחד ולוקה וחייב משום שמונה - כלאים בשור וחמור, שניהם מוקדשים, כלאים בכרם, שביעית, יו"ט, כהן במקום טמא, נזיר בטומאה, לרבה דאמרינן הואיל איירי במתנותא שאינה ראויה לכיסוי הדם, אבל בראוי לכיסוי הדם אינו לוקה דאמרינן הואיל, (אבנים מקורזלות פטור הואיל וראוי לכותשן כלאחר יד, צונמא אינה בת זריעה ואם יש עפר תיחוח מלמטה פטור הואיל והעפר ראוי לכיסוי הדם).

המבשל גיד הנשה ביו"ט ואוכלו לוקה ה', משום מבשל ביו"ט ומשום אכילת הגיד משום בישול בשר בחלב ומשום אכילת בשר בחלב, לרב חסדא דלא אמרינן הואיל לוקה משום הבערה, לרבה אינו לוקה משום הבערה הואיל וראוי לצורכו, ואיירי בעצי הקדש שאסור לשורפם, (משום מוקצה אינו לוקה דאינו

תרומה טמאה בפסח, דהמיוחד לאדם טמא עד שיפסל מלאכול לכלב, אבל לרבי נתן אינה מטמאה טומאת אוכלים כיון שנפסלה לאדם.

עריבת העבדנים שנתן לתוכה קמח, אחרי שעברו ג' ימים אינו חייב לבער, ואם נתן לתוכה עורות אפ"י שעה אחת אינו חייב לבער.

וכן לענין הטומאה אם מקפיד עליו חוצץ ואם רוצה בקיומו הרי הוא כעריבה -

לרב יהודה איירי מתנ"י לגבי טבילה ואינו כחמץ אלא תלוי בקפידה.

מ"ו. לאביי איירי מתנ"י לצירוף לטומאה כשפחות מכביצה אוכלים נגעו בבצק זה, דבפסח דאיסורו חשוב מצטרף, ובימות השנה תלוי בקפידה.

לרבא איירי שנטמאה העריבה ורוצה להטבילה דבפסח חשוב וחוצץ ובשאר ימות השנה תלוי בקפידה.

לרב פפא איירי לענין קבלת טומאה שנגע שרץ בבצק דפסח דאיסורו חמור חוצץ ולא נטמאה העריבה, ובימות השנה תלוי בקפידה.

בצק החרש אם יש כיוצא בו שהחמיץ אסור, ואם אין כיוצא בו שיעורו מיל.

גבל בעיסת אחרים והכלים טמאים, ולתפילה ללכת לבית הכנסת, ולנטילת ידים, ולעיבוד לטהרם מתורת בשר, שיעורם הוא ד' מילים לפניו, ולאחריו אפ"י מיל אינו חוזר אבל פחות ממיל חוזר.

מ"ו: הפרשת חלה מעיסה טמאה ביו"ט

של פסח - עיסה שנטמאה שאין החלה ראויה לאכילה לכהן, לר"א יאפה את העיסה ואח"כ יפריש חלה, לבן בתירא יפריש קודם האפיה ויטיל את הבצק בצונן שלא יחמיץ, לרבי יהושע א"צ לשמור שלא יחמיץ כיון שאין החלה שלו.

לכ"ע טובת הנאה ממון ומחלוקת ר"א ורבי יהושע היא אם **אמרינן הואיל** ואי בעי איתשיל עליה ממונו הוא.

מ"ט: י"ד שחל להיות בשבת לר"מ מבערין הכל קודם השבת, לחכמים מבערים הכל בשבת וכן נהגו בבית ר"ג, ולר"א בר צדוק תרומה מלפני השבת וחולין בזמנם.

הלך ונזכר שיש לו חמץ בביתו - אם הלך לדבר מצוה אם יכול לחזור ולבער ולחזור למצוותו יחזור ואם לאו יבטל בליבו, אם הלך להצלת נפשות יבטל בליבו, ואם הלך לדבר הרשות יחזור מיד,

סעודת אירוסין סעודה ראשונה היא מצוה, סעודה שניה כששולח סבלונות לר"י היא רשות ולרבי יוסי היא מצוה.

סעודה שאינה של מצוה כגון **בת כהן לישראל** עם הארץ, או ת"ח לעם הארץ אין ת"ח רשאי ליהנות ממנה, ואין זיווגם עולה יפה שנעשית אלמנה או גרושה או אין לה זרע וי"א קוברת או קוברתו או מביאתו לידי עניות, או לידי גלות, ת"ח שנשא בת כהן זכות הכהונה והתורה מעשרתם.

ת"ח המרבה סעודתו בכל מקום סוף מחרב את ביתו וכו'.

לעולם ימכור אדם כל אשר לו וישא בת ת"ח וישיא בתו לת"ח, לא מצא ישא בת גדולי הדור, ראשי כנסיות, גבאי צדקה, מלמדי תינוקות, אבל לא ישא בת עם הארץ והמשיא בתו לעם הארץ כאילו כופתה לפני ארי.

מ"ט: עם הארץ אסור לאכול בשר בהמה ועוף, ומותר לנוחרו ביו"כ שחל להיות בשבת, ואסור להתלוות עמו בדרך, ומותר לקורעו כדג, ואלמלא היו צריכים לנו היו הורגים אותנו, אין מוסרים להם עדות ואין מקבלים מהם עדות, ואין מגלים להם סוד ואין ממנים אותם אפוטרופוס על קופה של צדקה, וי"א אף אין מכריזים על אבידתם.

אמר ר"ע כשהייתי עם הארץ אמרתי מי יתן לי ת"ח ואנשכנו כחמור (ששובר עצם), גדולה שנת ע"ה לת"ח משנאת העכו"ם לישראל, ושנה ופירש יותר מכולם.

איסור דאורייתא, ועוד דאין חילוק מלאכות ביו"ט וכבר לוקה משום מבשל, ואם בישל בעצי אשירה לוקה עוד שתיים.

מ"ח: מחלוקת ר"א ורבי יהושע - לרמי בר חמא ג"כ נחלקו אי אמרינן הואיל כרב חסדא ורבה, והגמ' דוחה שאין המחלוקות תלויות זו בזו. **להלכה** לרבי הלכה כר"א לרב יצחק הלכה כבן בתירא.

שיעור עיסה שמותרת באפיה בפסח שיכול לשומרה מידי חימוץ י"א בחיטים קביים ובשעורים ג' קבים, ודווקא בחיטים ושעורים טובים, אבל בגרועים בחיטים ג' קבים ובשעורים ד', וי"א בחיטים ג' קבים ובשעורים קביים, לרב קבא מלוגנאה הוא השיעור לפסח ולחיוב חלה והוא ה' רבעים של קמח.

מ"ח: צירוף סל לחלה - אמר רב יוסף נשי דידן נוהגות חומרא לאפות רק ג' רבעים, ואין כאן הפסד של הפרשת חלה דהלכה כר"א שהסל מצרף לחלה, וכרבי חנינא שאף בכעכים שאינם נושכים זה מזה הסל מצרף, אבל לרשב"ג וריב"ל רק בככרות של בבל הסל מצרפם, לרבי יהושע רק תנור מצרף.

רבי ירמיה מסתפק אם יש צירוף בטבלה בלי מסגרת, תיקו.

הדרך ללוש כמה נשים יחד - שיטת רבן גמליאל שמותר לכמה נשים ללוש יחד ואח"כ ימתינו זו לזו, ואף בנשים שאינם זריזות והעצים לחים והתנור צונן, ואם רואה שהבצק עומד לטפוח תלטוש בצונן, שיטת חכמים שצריך לאפות מיד, ועל כן כשהראשונה גמרה ללוש השניה לשה והיא עורכת, וכשגמרה לערוך היא אופה והשניה עורכת והשלישית לשה וכן בהמשך.

שיאור והיינו קקרני חגבים ישרף והאוכלו לר"י פטור ולחכמים חייב שאין לך סדק מלמעלה שאין לו כמה סדקים מלמטה, **סידוק** והיינו שנתערבו סדקיו זה בזה ישרף והאוכלו לכ"ע חייב כרת, הכסיפו פניו כאדם שעמדו שערותיו אף לחכמים פטור מכרת.

דמתוך שלא לשמה בא לשמה, ושכרו עד שמים, אבל העוסק לשמה שכרו מעל שמים.

אלו אין רואים סימן ברכה - המצפה לשכר אשתו המשכירה מאזנים (אבל אם אשתו מוכרת שבח הוא), וכן שמוצפה לשכר השכרת ריחיים, וכן המשתכר בקנים ובקנקנים, וכן העושים מלאכה שיש בה עין רעה, וכותבי סתם דכ"ד תעניות נתענו אנשי כנה"ג שלא יתעשרו וכן כל העוסקים בלמאכת שמים (אבל אם עוסקים לשמה רואים סימן ברכה), ומתורגמנים משום דמחזי כשכר שבת, והמשתכר ממעות יתומים, והמשתכר ממעות הבאות ממדה"י דלאו בכל יומא איתרחיש ניסא.

בני ביישן נהגו שלא ללכת מצור לצידון בערב שבת, ועל כן אף בניהם צריכים לנהוג במנהג אבותיהם.

נ"א. דברים המותרים ואחרים נהגו בהם איסור אי אתה רשאי להתירם בפניהם, ודווקא בכותאי דחיישינן שיבואו להקל בדברים אחרים, וכן בישראל כשיש חשש זה כשלא מצוים ת"ח ביניהם, כגון כבול שנהגו שלא לרחוץ ב' אחים יחד גזירה אטו בעל אחותו, ובבירי נהגו שלא לצאת בקורדקיסון בשבת שמא יפלו ויבוא לטלטלם, ובעכו נהגו שלא לשבת על ספסלי נכרים בשבת דמחזי כמקח וממכר.

רחיצה עם קרוביו - אסור לרחוץ עם אביו חמיו בעל אמו ובעל אחותו, ור"י מתיר באביו כדי לשמשו וכן בבעל אמו, ואסור לרחוץ עם רבו ואם צריך לו מותר.

אכילת חלב היתר - רבה בר בר חנה הלך מארץ ישראל לבבל ואכל את חלב היתר כמנהג א"י, ואע"ג דתנן נותנים עליו חומרי מקום שהלך לשם הני מילי בתוך בבל או בתוך א"י או מבבל לא"י, אבל מא"י לבבל לא, אי נמי בדעתו לחזור אין נותנים עליו חומרי מקום שהלך לשם, ומ"מ לבנו לא התיר לאכול את חלב היתר אפי' בפניו מפני שהוא עצמו ראה

מי שיצא מירושלים וזכר שיש בידו בשר קודש אם עבר צופים שורפו במקומו, ואם לאו חוזר ושורפו לפני הבירה מעצי המערכה, לר"מ חוזר בכביצה, ולר"י בכזית, (בזימון לר"מ בכזית ולר"י בכביצה, לריו"ח שם מוחלפת השיטה, ולאביי יש חילוק בין דיני זימון לזה), לחכמים בשר קודש בכזית וחמץ בכביצה, ר"נ אומר זה וזה בשני ביצים.

ג. הגמ' מפרשת הפסוקים - והיה ביום ההוא לא יהיה אור יקרות וקפאון, ביום ההוא יהיה על מציילות הסוס קודש לד', והיה הסירות בבית ד' כמזרקים לפני המזבח, ולא יהיה כנעני עוד בבית ד' צבקות, והיה ד' למלך ביום ההוא יהיה ד' אחד ושמו אחד.

בעולם האמת עליונים למטה ותחתונים למעלה, והת"ח חשובים שם כמו כאן, ואומרים שם אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו.

הרוגי מלכות אין אדם יכול לעמוד במחיצתם והיינו הרוגי לוד.

מקום שנהגו:

מלאכה בערב פסח - מקום שנהגו לעשות מלאכה בערבי פסחים עד חצות עושין, מקום שנהגו שלא לעשות אין עושין, ההולך ממקום שעושין למקום שאין עושין או איפכא נותנים עליו חומרת ב' המקומות ואסור בעשית מלאכה, לאחר חצות אסור במלאכה בכל מקום, בערבי שבתות ושאר יו"ט העושה מלאכה מן המנחה ולמעלה אינו רואה סימן ברכה (וכן במוצאי שבתות ויו"ט ויוה"כ ובתענית ציבור), ובערב פסח חמור יותר שאסור כבר מחצות והעושה מלאכה משמתין ליה.

ג. העושה שלא לשמה יש לו שכר דלעולם יעסוק אדם בתורה מצוות אפי' שלא לשמה

נ"ב: ג' ארצות לביעור יהודה עבר הירדן והגליל, שאין חיה מארץ אחת גדלה מארץ אחרת, וג' ארצות בכל אחד שאינו חייב לבער כל אחת עד שיכלה בג' ארצות שבה.

פירות שיצאו מא"י וכלו מבערם במקומם, לרשב"א יחזרו למקומם ויתבערו, י"א שהשמועה שהלכה כרשב"א וי"א השמועה שאין הלכה כרשב"א, ורב ספרא סמך על המיקל.

רב אילעאי קצץ דקל עם תמרים בשביעית, הגמ' אומרת שהמעשה היה בדקל זכר שאין פירותיו מבשילים יותר, אבל דקל נקיבה אסור לקוצצו מפני שאסור להפסיד פירות שביעית, שאף רבנן שסוברים שסמדר אין בו עדיין איסור ערלה עד שיהיה בוסר שנקרא גם גירוע ושיעורו כפול הלבן, (ודלא כרבי יוסי שאוסר אף בסמדר), ומבואר מדבריהם שסמדר לא נחשב פרי, מ"מ מודים בשאר אילנות שאסור לקוצצם משהוציאו פרי.

נ"ג: זמני ביעור - הגמ' מביאה מתי נחשב כלו בענבים זיתים גרוגרות ותמרים, ומאיך מצינו שענבים עד הפסח זיתים עד עצרת גרוגרות עד חנוכה ותמרים עד פורים, ולריו"ח גרוגרות עד פורים ותמרים עד חנוכה, והגמ' מבארת ששתי הבריתות אותו שיעור, או שאירי כשנשארו עד זמנים אלו.

סימן להרים עפצים, אבל שאר פירות אינם משובחים בהרים ועל כן אין מביאים ביכורים מדקלים שבהרים, סימן לנחלים לענין נחל איתן לעגלה ערופה קנים, סימן לשפלה שקמה שהמוכר שפלה בלא שקמה הוי מקח טעות, וכן המוכר הר ואין בו עפצים או נחלים ואין בהם קנים הוי מק"ט.

אסור למכור לגוי בהמה גסה, לת"ק אף שבורה אסורה ור"י מתיר, בן בתירא מתיר בסוס, בהמה דקה יש מקומות שנהגו לאסור וצריך לנהוג כמנהג המקום.

יש מקומות שנהגו בזמן הזה לא לאכול צלי בליל פסח, וצריך לנהוג כמנהג המקום.

את ריו"ח שאכל אבל בנו לא ראה, ומאיך בספיחי כרוב נתן לבנו לאכול בפניו כיון שראה את רשב"י שאכל.

נ"א: ספיחי כרוב - לר"ע ספיחין אסורים באכילה לאחר זמן הביעור, ספיחי כרוב אין בהם זמן הביעור ואסרום חכמים אטו שאר ספיחים ורשב"י לא גזר.

ואל ישנה אדם מפני המחלוקת - לאביי קאי על הולך ממקום שעושין למקום שאין עושין, לרב אקאי על הולך ממקום שאין עושין למקום שעושין שנותנים עליו חומרי מקום שיצא משם, דאין בזה מחלוקת דכמה בטלני איכא בשוקא.

נ"ב: הבקיאים בקביעא דירחא שהלכו למקום שאין בקיאים אסורים במלאכה ביו"ט שני, אבל במדבר מותרים.

נידוי חמור ממכת מרדות, מנדים על יו"ט שני של גלויות, ומעשה בתלמיד אחד שהלך מחוץ לתחום י"א שנידוהו משום שנידוי חמור, וי"א שהלקוהו מפני שהוא צורבא מרבנן, במערבא היו מלקים תלמיד שסרח ולא מנדים.

ר"י אומר אומרים לו צא והבא לך אף אתה - ביאור א' - המוליך ממקום שלא כלו למקום שלא כלו ושמע שכלו במקומו לר"י א"צ לבער, נדחה מדברי רבי אלעזר שאמר שר"י לחומרא, אלא איפוך.

ביאור ב' - ממקום שלא כלו למקום שכלו והחזירים למקומם, נדחה מפני שאין לאסור דבר שלא גדל ורק עבר במקום שכלו ועתה אינו שם.

ביאור ג' - נחלקו בג' כבשים בחבית אחת אם מבער כשכלה האחרון, ור"י אומר שכל מין מבער כשאותו המין כלה, לר"א שמבער כשכלה הראשון.

ביאור ד' - נחלקו אם אוכלים על התמרים עד שיכלה האחרון שבצוער, או כרשב"ג שאין אוכלים על של בין השיצין שאין החיה אוכלת מפני הקוצים.

ולא נבראה עד מוצאי שבת, וכן הרכבת סוס וחמור שיצא מהם פרד, וי"א שפרד הראשון בימי ענה היה, ודורשי חמורות היו אומרים שענה פסול היה שבא צבעון על אימו והוליד את ענה, לפיכך הביא פסול לעולם.

ז' דברים נבראו קודם שנברא העולם - תורה, תשובה, גן עדן גיהנום, כסא הכבוד, בית המקדש, ושמו של משיח.

נ"ד: שבעה דברים מכוסים מבני אדם, יום המיתה, יום הנחמה, עומק הדין, מה בליבו של חבירו, ובמה ישתכר, ומתי תחזור מלכות בית דוד, ומתי תכלה מלכות חייבת.

ג' דברים עלו במחשבה ליברא, ואם לא עלו דין הוא שיעלו לקיום האדם, המת שמסריח, ושמשתכח מן הלב, והתבואה שנוקבת, וי"א המטבע.

מלאכה בתשעה באב - מקום שנהגו לעשות עושים, ומקום שנהגו שלא לעשות אסור לעשות, ות"ח בטלים אף במקום שנהגים לעשות, ורשב"ג אומר שלעולם יעשה אדם עצמו ת"ח.

תענית תשעה באב - לשמואל אין תענית ציבור חמורה בבבל אלא תשעה באב, אבל בין השמשות שלו מותר, לרבא ביה"ש אסור, ספק בקביעה דירחא ביו"כ אסור ובתשעה באב מותר, לריו"ח ורבא עוברות ומניקות מתענות ומשלימות בו כיוה"כ, ובין השמשות שלו אסור, והא דאמר רבי יוחנן שתשעה באב אינו כתענית ציבור היינו לתפילת נעילה, ואע"פ שאמר ריו"ח הלוואי יתפלל אדם כל היום היינו רשות, ואב"א אינו כתענית ציבור לענין כ"ד ברכות, ואב"א אינו כג' תעניות ראשונות שגוזרים על הגשמים אלא כאחרונות שאוכלים ושנים רק מבעו"י, ספק בקביעה דירחא מתענה יום אחד (וביו"כ שניים), אסור לאדם שיושיט אצבעו במים בתשעה באב.

נ"ה. ת"ח בטלים ממלאכתם בתשעה באב, רשב"ג אומר לעולם יעשה אדם עצמו ת"ח ולא חיישינן ליוהרא, ולרבנן אסור דחיישינן

נ"ג: אסור לאדם לומר **בשר זה לפסח**, שנראה כמקדיש ואוכלה בחוץ, גדי מקולס נראה כפסח ואסור לאוכלו אף אם לא אמר בשר זה לפסח.

האומר הרי עלי מנחה מן השעורים יביא מן החיטים דבתחילת דבריו אדם נתפס, ור"ש **פוסט שלא התנדב כדרך המתנדבים**, ולרבי יוסי אף בגמור דבריו אדם נתפס, לר"ש שצריך כדרך המתנדבים אין בעיה לומר בשר זה לפסח דאינו כדרך המתנדבים.

מה ראו חנניה מישאל ועזריה שמסרו עצמם על קדושת השם, דנו קל וחומר מצפרדעים.

כל הנותן סחורה לת"ח להשתכר זוכה ויושב בישיבה של מעלה.

מקום שנהגו **להדליק הנר בליל יו"כ** מדליקים ומקום שנהגו שלא להדליק אין מדליקים, ושניהם לטובה נתכוונו לפרוש מתשמיש המיטה, ליל יו"כ שחל בשבת י"א שמדליקים נר מפני כבוד השבת, וי"א שאף בזה אין מדליקים.

ברכת בורא מאורי האש

אין מברכים על האש אלא במוצאי שבת הואיל ותחילת ברייתו הוא, ולא במוצאי יו"כ, וי"א שאף במוצאי יו"כ מברכים על אש ששבתה שדלקה ביו"כ בהתר, אבל לא על אש היוצאת מעצים ואבנים.

נ"ד. י"א שמברך מיד כשרואה את האש, ור"י אומר שסודרה על הכוס.

הדברים שנבראו בערב שבת בין השמשות - באר מרים, מן, קשת, כתב, מכתב, לוחות, קבר משה, מערה שעמד בה משה ואליהו, פתיחת פי האתון, פתיחת פי הארץ, לרב יאשיהו אף האיל והשמיר, לר"י אף הצבת הראשונה וי"א שבידי אדם נעשתה, וי"א אף מקלו של אהרון ושקדיה ופרחיה, וי"א אף המזיקים, וי"א אף בגדו של אדם הראשון.

חלל הגינהום נברא עוד לפני בריאת העולם, אור דגיהנום נברא ביום שני, האש שלנו עלה במחשבה ליברא בערב שבת בין השמשות,

גורפין הזבל מתחת רגלי בהמה בי"ד ובמועד מסלקים לצדדים, הזבל שברפת מוציאין אותו לאשפה, לרבא אם נעשתה החצר כרפת מותר לפנות לאשפה אף בחול המועד.

מוליכין כלים לבית האומן בי"ד ומביאים כלים מבית האומן בי"ד אע"פ שאינם לצורך המועד, ובחול המועד לצורך המועד מותר ושלא לצורך המועד אסור, ואם אין לאומן מה יאכל נותן לו שכרו ומניחו אצלו, ואם אינו מאמינו מניחם בבית הסמוך לו, ואם חושש שמא יגנבו יביאם לביתו בצניעה.

נ"ו. ששה דברים עשה חזקיהו המלך על ג' הודו לו ועל ג' לא הודו לו.

ששה דברים עשו אנשי יריחו על ג' מיחו בידם ועל ג' לא מיחו בידם.

אלו שלא מיחו בידם - לר"מ עשו ברצון חכמים, ולר"י רק לא מיחו בהם. **מרכיבים דקלים** בי"ד ניסן, הגמ' מבארת סדר ההרכבה.

כורכין את שמע - לר"מ לא היו מפסיקים בין שמע לואהבת, לר"י היו מפסיקים אלא שלא היו אומרים ברוך שם, לרבא לא היו מפסיקים בין היום לעל לבבך.

וגודשים לפני העומר - קצירה מותרת לפני העומר, אבל גדישה אסורה.

(טעם אמירת ברוך שם משום שיעקב אמרו כשאמרו בניו שמע ישראל וראה שאין פסול בזרעו, ואומרים אותו בלחש מפני שמשה לא אמרו, ומשל לבת מלך שהריחה ציקי קדירה, ובמקום שיש מינים אומרים אותו בקול רם).

נ"ז: ואלו שמיחו בידם -

מתירים גמזיות של הקדש - נהנים מענפי חרוב ושקמה של הקדש, שסברו שלא הוקדשו אלא הגזעים ולא הענפים שגדלו אח"כ, דסברי כמ"ד אין מעילה בגידולים, ומיחו בידם דאף דאין מעילה איסורא איכא.

אוכלים מתחת הנשרים בשבת - בשני בצורת לעניים, י"א שנחלקו בשל מכבדות אם

ליוהרא, גבי ק"ש לילה ראשון של נישואין לר"ג אסור דחיישינן ליוהרא ולרבנן מותר, לריו"ח מוחלפת השיטה, ולרב שישא בריה דרב אידי לרבנן במלאכה אסור להיות שונה משאר הציבור שעושים מלאכה, אבל בק"ש הרי כולם קוראים, ולרשב"ג בק"ש אסור דאנן סהדי שאינו יכול לכוון, אבל במלאכה מותר מפני שחושבים שאין לו מלאכה לעשות.

עשית מלאכה בערב פסח - לר"י י"ד ניסן אסור מדינא בעשית מלאכה ביהודה מצות ובגליל לב"ש מהלילה ולב"ה רק ביום, לר"מ אין האיסור מדינא אלא ממנהגא כל מקום מה שנהגו.

ר"י אומר המנכש בי"ג ונעקרה בידו שותלה במקום הטיט שממחרת להשריש והקרבת העומר תתיר אותה ואין שותלה במקום הגריד, קליטת הזריעה לוקחת ג' ימים ועל כן לרבא א"כ אף בי"ד יכול לזורעה, אלא דאיירי בגליל וכבית שמאי, או דבלילה אין רגילים לזרוע, לרבינא איירי אף ביהודה ובי"ד לא מועיל כי לא אומרים פעמיים מקצת היום ככולו.

גמר מלאכה בי"ד - כל מלאכה שהיא לצורך המועד שהתחיל בה קודם ל"ד גומרה בי"ד ואסור להתחיל בי"ד אפי' לצורך המועד, אבל מלאכה שאינה לצורך המועד אסור אף לגומרה.

נ"ח: החייטים הספרים והכובסים מותרים בעשית מלאכה בערבי פסחים עד חצות, שכן מלאכות אלו מותרות באופן מסוים אף בחול המועד, ורבי יוסי בר יהודה אומר אף הרצענים.

מותר להניח **ביצים תחת התרנגולת** בי"ד, ותרנגולת שברחה מותר להחזירה למקומה אף בחול המועד, ודווקא שכבר ישבה ג' ימים על הביצים הללו שאין הביצים ראויים לאכילה, ועדיין לא עברו ג' ימים מאז שברחה שלא פסקה חמימותה, לרב אמי מותר אם ברחו בתוך ג' ימים לשיבתה דאף להפסד מועט חששו שכבר אינם ראויים לאיסטניס.

שבת שהיו צריכם לגמור צלייתו מבעוד יום היו מקריבים את התמיד כדינו בשש ומחצה.

תנו רבנן כסידורו בחול כך סידורו בשבת דברי רבי ישמעאל, ר"ע אומר כסידורו בערב פסח-

לאביי נחלקו בערב פסח שחל בשבת, שלר"י מקריבים התמיד בשבע ומחצה ולר"ע בשש ומחצה, ונחלקו אם מוספים קודמים לבזיכים.

לרבא נחלקו בערב פסח שחל בשבת, שלר"י מקריבים התמיד בשמונה ומחצה ולר"ע בשבע ומחצה, ונחלקו אם חוששים לחימום הבשר.

נ"ח: לרבה בר עולא נחלקו בכל שבת, שלר"י מקריבים התמיד בשמונה ומחצה, ואע"פ שאין נדרים ונדבות קרבים בשבת גוזרים שבת אטו חול, ולר"ע מקריבים התמיד בשבע ומחצה ולא גוזרים שבת אטו חול.

כמה דינים בסדרי העבודה-

מנין שלא יהיה דבר קודם לתמיד של שחר שנאמר "העולה" עולה ראשונה.

מנין שלא יהיה דבר קרב אחר תמיד של בין הערבים שנאמר והקטיר עליה חלבי השלמים, לאביי דריש עליה ולא על חברתה, ולרבא השלמים דריש עליה השלם כל הקרבנות כולם.

נ"ט: תמיד קודם לפסח, פסח קודם לקטורת, קטורת קודמת לנרות, הגמ' מבארת הטעם לסדר זה.

אין לך דבר שקודם לתמיד של שחר אלא קטורת בלבד.

מחוסר כיפורים ששכח ולא הביא קרבנותיו לפני התמיד **מביא קרבנותיו אחר התמיד**, לת"ק דווקא בערב פסח, ולרבי ישמעאל בנו של ריו"ח ב"ב אף בשאר ימות השנה, י"א שלא התיר אלא בחטאת העוף, וי"א אף בבהמה ומעלה ומלינה בראשו של מזבח, ואין חוששים לתקלה דכהנים זריזים הם, ואע"פ שאין כפרה לפני אכילת הכהנים, ואין הכהנים אוכלים לפני ההקטרה, הכא כיון דלא אפשר להקטיר

גוזרים שמא יעלה ויתלוש, אבל בשל כיפין מותר אף לחכמים דמוכן לעורבים הוי מוכן לאדם, דכל מידי דחזי ליה לאיניש לא מקצה דעתיה מיניה, וי"א שנחלקו אם מוכן לעורבים הוי מוכן לאדם, אבל בשל מכבדות לכ"ע אסור שמא יעלה ויתלוש.

ונותנים פאה לירק- בראשי לפתות, לרבי יוסי אף לכרוב, ולר"ש אף לקפלוט ולא לכרוב, וטעמא מפני שמכניסו לקיום ע"י דבר אחר, ונחלקו אם נחשב מכניסו לקיום שיש בו פאה.

נ"ז: בן בוהין נתן פאה לירק ובאו עניים ולקטו וראתה אותם אביו ואמר להם שיניחו מה שלקטו ויתן להם פי שניים מירק מעושר, ואמר להם שאין עינו צרה בהם כדי שלא יחשבו שבא לדחותם.

חלוקת עורות הקדשים- בתחילה חילקום כל ערב, ומפני בעלי זרוע חילקום כל ערב שבת, ומפני גדולי כהונה הקדישום לשמים, ולא היו ימים מועטים עד שחיפו כל ההיכל בטבלאות זהב בעובי דינר.

ד' צווחות צווחה עזרה.

יששכר איש כפר ברקאי היה כורך ידי בשיראי בשע עבודה שלא יתלכלכו וצווחה עליו העזרה, ונענש בחייו שנחתכו ב' ידיו, שזלזל במלך ששאלו אם כבש או עז טעים יותר, והאמת ששניהם שקולים כאחד, כמבואר במקרא ובמתניתא.

תמיד נשחט:

נ"ח: זמן הקרבת התמיד- זמן הקרבת התמיד מכי ינטו צללי ערב והיינו משש ומחצה, בשאר ימות השנה שהיו מקריבים נדרים ונדבות והתמיד צריך להיות אחרון היו מקריבים את התמיד בשמונה ומחצה, בערבי פסחים שהיו מקריבים את הפסח אחרי התמיד היו מקדימים לשבע ומחצה, ובערב

לשמו דשלא לשמו פסולו בגופו, וישנו בד' עבודות, וישנו לאחר מיתת הבעלים שמביאו בנו, וישנו בקרבן ציבור כבקרבן יחיד, משא"כ שינוי בעלים, והגמ' דוחה ב' הבדלים דאף שינוי בעלים פסולו בגופו, ולרב פנחס ישנו לאחר מיתה, מ"מ מחמת שתי הבדלים נשאר הדין ששינוי בעלים פוסל.

שחטו שלא לאוכליו כגון לחולה או לזקן, או שלא למנויו והיינו לשם חבורה אחת, לערלים או לטמאים פסול, אבל אם שחט גם לשם הכשרים לאכילה וגם לשם אלו כשר.

מחשבת שלא לאוכליו אינה מעכבת אלא בשעת שחיטה.

ס"א: שחטו לשם מולין ע"מ שיתכפרו בו ערלים בזריקה רב חסדא אמר פסול רבה אמר כשר-

להו"א רבה יליף מ"זאת" חוקת הפסח כל ערל וכו', שבשחיטה כולה ערלה (רק לערלים) פוסלת, אבל בזריקה אפי' כולה ערלה לא פסלה, וזריקה קילא דאין מחשבת אוכלים בזריקה, ורב חסדאי ליה מ"זאת" שבזריקה אפי' מקצת ערלה פסלה, וחומרא דזריקה דלא מיקבע פיגול אלא בזריקה.

ס"ב. רב אשי מפרש מחלוקתם בפסוק "ונרצה לו לכפר עליו" דממעט עליו ולא על חבירו שלא לשם בעלים, ונחלקו אם ערל התמעט הואיל דאי מצי מתקן נפשיה, או שלא נמעט משום שאינו בר כפרה.

הואיל- האופה מיו"ט לחול לרבה אינו לוקה הואיל ואי מיקלעי אורחין הוי חזי ליה השתא נמי חזי ליה, לרב חסדא לוקה דלא אמרינן הואיל, ולכאורה הסברות הפוכות ממה שנחלקו לגבי ערל, והגמ' מחלקת דלרבה ערל חמור משום דמחוסר מעשה, ורב חסדא סבר הואיל לחומרא ולא לקולא.

הגמ' מבארת שרבה למד מקצת ערלה והיינו שמקצת המנויים ערלים, ממקצת טומאה שאם נטמא אבר אחד לא נפסל כל הקרבן, ועל זה פריך שטומאה אינה נוהגת בכל הזבחים

עשאים כמי שנטמאו או אבדו שהכהנים אוכלים ובעלים מתכפרים.

חטאות קודמות לעולות הבאות עמהם, ואפי' חטאת העוף לעולת בהמה.

נ"ט: אין מקטירים לאחר תמיד של בין הערבים, ואם נשארו אימורים שכבר נזרק הדם מקטירים.

אסור להקטיר אימורי הפסח בליל ט"ו, ואם חל י"ד בשבת מותר בליל ט"ו.

דין מחשבת שלא לשמה בפסח-

הפסח ששחטו לשמו ושלא לשמו או שלא לשמו ולשמו, אם חשב כך בשתי עבודות פסול לכ"ע, ואם חשב ב' המחשבות בעבודה אחת לר"מ אם חשב קודם מחשבת שלא לשמו פסול, אבל אם חשב קודם מחשבת לשמו כשר דתפוס לשון ראשון, ולרבי יוסי פסול דאף בגמר דבריו אדם נתפס.

ס. הגמ' מנסה להוכיח אם המשנה כר"מ או כרבי יוסי ודוחה את הראיות.

מחשבין מעבודה לעבודה- רב פפא מסתפק אם השוחט ע"מ לזרוק שלא לשמו וכדו' פסול, הגמ' מנסה להביא ראיות לפסול בזה ממתני' ודוחה את הראיות.

לאוכליו ושלא לאוכליו כשר, בין בעבודה אחת ובין בב' עבודות.

אין מחשבת שלא לאוכליו פוסלת אלא בשחיטה.

ס: פסח ששחטו בשאר ימות השנה לשמו ושלא לשמו כשר דאתי מחשבת שלא לשמו ומפיק ליה מלשמו, ואף שמצינו דשאני היכא דאמר מהיכא דלא אמר לענין שמחשבת שלא לאוכליו פוסלת אף שבסתמא כשר דסתמא לאוכליו קאי, סובר רבא דאין שם סתמא לאוכליו דהא תנן נמנים ומושכים ידיהם עד השחיטה.

ס"א. פסח ששחטו בשאר ימות השנה בשינוי בעלים פסול, ושאני ממחשבת שלא

ולרבנן בעינן, והגמ' דוחה שאף לר"מ בעינן פיו וליבו שווים.

למסקנה הגמ' מבארת שאיירי בשחט סימן אחד למולים ואחד לערלים ור"מ סובר שמפגלים בחצי מתיר, ובהקדים מולים לערלים מפרשים דבריו אף לערלים ולכן כשר ולרבנן אין מפגלים בחצי מתיר.

שחיטת פסח ושאר קרבנות על החמץ- לת"ק אינו עובר אלא בפסח, לר"י אף בתמיד עובר, לר"ש ב"ד עובר על הפסח דווקא כששחטו לשמו, ועל שאר זבחים אינו עובר, ובמועד בפסח רק שלא לשמו חייב, ושאר זבחים חייב בין לשמן ובין שלא לשמן, חוץ מחטאת ששחטה שלא לשמה.

ס"ג: היכן נמצא החמץ- לר"ל דווקא כשהחמץ עמו בעזרה, ולריו"ח אע"פ שאינו בעזרה עובר, וקמפלגי אם "על" היינו בסמוך, ואע"פ שכבר נחלקו בזה לענין השוחט תודה לפנים ולחמה מחוץ לחומת העזרה (ולפנים מחומת בית פאגי) צריכא דחמץ איסור הוא וכל היכא דאיתיה איתיה, ותודה שצריך לקדשה אינה קדושה אלא בפנים, אבל לא נחלקו בהתראת ספק שהרי אין המתרה יודע שיש לו בביתו חמץ שכבר נחלקו בזה גבי שבועה שאוכל כיכר זה היום ועבר היום ולא אכלה דלריו"ח אינו לוקה משום דלאו שאין בו מעשה הוא, ולר"ל אינו לוקה משום התראת ספק.

למי שייך החמץ- אם יש חמץ לשוחט או לזורק או לאחד מבני חבורה עובר, המקטיר י"א שעובר וי"א שאינו עובר, המולק או המזה חטאת העוף לר"ש ב"ד פטור ובפסח חייב, הקומץ את את המנחה אינו עובר.

ס"ד: הגמ' מביאה את הדרשה לר"י ולר"ש.

לר"ש השוחט פסח על החמץ במועד שלא לשמו חייב, אבל סתמא פטור ולא משום דפסח בשאר ימות השנה בעי עקירה, אלא איירי שנטמאו הבעלים ממת ונדחה לפסח שני דסתמיה לשם פסח קאי.

שערל וטמא יכולים לשלוח קרבן משא"כ בפסח, ורישא בטומאת בשר וסיפא בטומאת בעלים ושם טומאה קפריך, ואב"א סיפא נמי בטומאת בשר והחומרא בפסח שאם נטמא בשר והחלב קיים אינו זורק את הדם משא"כ בשאר זבחים, (ואם נטמא החלב והבשר קיים אף בפסח זורק את הדם), והא דאמרינן דאין למדים מטומאה שכן הותרה מכללה היינו בטומאת גברא ושם טומאה קפריך, ואב"א בטומאת בשר דפסח הבא בטומאה נאכל בטומאה.

ס"ב: הפסח שעברה שנתו ושחטו בזמנו לשמו, וכן השוחט זבחים אחרים לשם פסח בזמנו, ר"א פוסל ורבי יהושע מכשיר, ושלא בזמנו אף ר"א מכשיר.

(רבי שימלאי ביקש מריו"ח ללמדו ספר יוחסין מתני' דדברי הימים אמר לו שאין מלמדים זאת ללודים ולנהרדעים, לבסוף נתרצה ללמדו, ורצה ללמוד בג' חודשים ואמר לו ריו"ח שאפי' ג' שנים אינו מספיק, מיום שנגנז ספר יוחסין תשש כוחם של חכמים וכהה מאור עיניהם, שאפי' על הפרשה שבין אצל לאצל דרשו דרשות הרבה כמשא ארבע מאות גמלי משא).

טעמי החילוק בין לשמו ושלא לשמו שפסול לבין לאוכליו ושלא לאוכליו שכשר- שלא לשמו פסולו בגופו, וא"א לברר לחלק איסורו, וישנו בכל ד' עבודות, וישנו אף בקרבנות ציבור, משא"כ לאוכליו ושלא לאוכליו, לרב אשי ב' החילוקים הראשונים הם אחד, דטעמא דפסולו בגופו משום דא"א לברר איסורו.

ס"ג: אחרים אומרים הקדים מולים לערלים כשר ערלים למולים פסול- ולחכמים בשניהם כשר-

הגמ' מנסה להעמיד כמ"ד אינה לשחיטה אלא לבסוף וכרבא דעדיין היא מחלוקת.

רבה מעמיד כשגמר בליבו למולין ולערלים והוציא בפיו לערלים ולא הספיק לומר למולים, דלר"מ לא בעינן פיו וליבו שוים

סדר הקרבת הפסח

ס"ד: נשחט בשלש כיתות, אמר רבי יצחק אין הפסח נשחט אלא בג' כיתות של שלושים בני אדם, דמספקא לן אי בעי שלושים בבת אחת או בזה אחר, וסגי בחמישים נכנסים ל' יוצאים י' ונכנסים י' ויוצאים י' ונכנסים י'.

נכנסה כת ראשונה נתמלאה העזרה נעלו דלתות העזרה - לאביי ננעלו בנס דכמה דעיילו מעלו וסמכינן אניסא, לרבא נועלים ולא סמכינן אניסא.

מעולם לא נתמעך אדם בעזרה חוץ מימי הלל שנתמעך זקן אחד.

אגריפס ביקש ליתן עינו באוכלוסי ישראל ומנו הכליות והיו מאה ועשרים אלף כליות, ואין לך פסח שלא נימנו עליו יותר מעשרה בני אדם, ולא לקח הכליות עצמם דצריך להקטירם יחד עם שאר הקרבן אלא תפס הכליה עד שנתנו מידי אחרנא במקומה.

תקעו והריעו ותקעו, הכהנים עומדים שורות שורות ובידיהם בזיכי כסף או זהב, שורה שכולה כסף כסף ושורה שכולה זהב זהב לא היו מעורבים, ולא משום מעלין בקודש דאכתי יתכן שיקבל בזיך ששווה פחות, אלא מפני שכך הוא נוי יותר.

ולא היו לבזיכים שולים שמא יניחום ויקרש הדם, וכן כל הבזיכים שבמקדש, חוץ מבזיכי לבונה של לחם הפנים שמא יסמכו על הלחם ויפרוס.

שחט ישראל לאו דווקא ישראל אלא קמ"ל ששחטה כשרה בזר.

וקיבל הכהן, נותנו לחבירו וחבירו לחבירו עד שמגיע למזבח, ואף אם הולכה ברגל שמא נייד פורתא וקמ"ל דברוב עם הדרת מלך.

ומקבל את המלא ומחזיר את הריקן דאין מעבירין על המצוות.

כהן הקרוב אצל המזבח זורקו זריקה אחת כנגד היסוד, כריה"ג שלומד מבכור למעשר ופסח שטעונים מתן דמים ואימורים לגבי מזבח, ולומדים שטעונים יסוד מעולה.

ס"ה. יצאה כת ראשונה ונכנסה שניה, יצאה שניה נכנסה שלישית, והשלישית נקראת כת עצלנית, ואע"פ שצריך ג' כיתות מ"מ איבעי להו לזרוזי נפשייהו.

קראו את ההלל אם גמרו שנו ואם שנו שילשו אע"פ שלא שילשו מימיהם, ר"י אומר מימהם של כת שלישית לא הגיעו לאהבתי כי ישמע ד' מפני שעמה מועטים.

כמעשהו בחול כך מעשהו בשבת, אלא שהכהנים מדיחים את העזרה שלא ברצון חכמים, והיינו ר"א הסובר שהמכבד אסור מדאורייתא, אבל לרבנן אסור משום שבות ואין שבות במקדש, או כרבי נתן דאמר שבות שאינה צריכה לא התירו.

ר"י אומר כוס היה ממלא מדם התערובות זורקו זריקה אחת ע"ג המזבח, שאם ישפך דם אחד מהם נמצא זריקה זו מכשירתו, וס"ל דכהנים זריזים וודאי קיבלו בכלי ונשפך מחמת זריזותם, ואע"פ שדם התמצית מעורב בו, ס"ל לר"י שאין דם מבטל דם, (ולא משום שדם התמצית דם מעליא דס"ל והאוכלו בחולין חייב כרת ולת"ק באזהרה דלענין כפרה מודה ר"י שאינו מכפר), ולא הודו לו חכמים.

ס"ה: אמר להם ר"י לחכמים לדבריכם למה פוקקין את העזרה, אמרו לו **שבח להם לבני אהרן שילכו עד ארכובותיהם בדם, ואינו חוצץ דלח אינו חוצץ, אמנם בבגדים מלוכלכים העבודה פסולה והבגדים היו בדיוק לפי מידת הכהן, ועל כן היו הולכים על גבי איצטבאות מוגבהות, ורק בהולכת עצים למערכה דלאו עבודה היא היו הולכים בתוך הדם.**

כיצד תולין ומפשיטים היו תולים ע"ג אונקליות של ברזל, או ע"ג מקלות שמניח על כתיפו וכתף חבירו, לר"א ב"ד שחל בשבת היה כל אחד מניח ידו על כתף חבירו ומפשיט בשניה.

קרעו והוציא אימוריו נתנם במגיס כדי שהכהן יקריבם ע"ג המזבח.

שילוח טמאים - מצורע משתלח חוץ לג' מחנות, ר"י יליף דין זה מ"בדד ישב", ור"ש יליף מ"וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש" שטמא מת משתלח ממחנה שכינה אבל מותר במחנה לוי' ואפי' מת עצמו מותר במחנה לוי', וכן טמא שרץ משתלח ממחנה שכינה, זב ובעל קרי משתלחים ממחנה לוי', ומצורע משתלח אף ממחנה ישראל, ומ"בדד ישב" למד ר"ש ש**מצורע שנכנס מחוץ למחיצתו** אינו לוקה, ולר"י לוקה ויליף מצרוע זב שאינם ענושים כרת אם נכנסו לעזרה בפסח הבא בטומאה.

כמה חילוקי דינים בטומאה

טמא מת טעון הזאה שלישי ושביעי אבל זב לא

זב חמור שטומאתו מגופו משא"כ טמא מת שרץ מטמא באונס משא"כ זב, אמנם טומאת ערב אף זב באונס טמא.

מצרוע טעון פריעה ופרימה ואסור בתשמיש המיטה משא"כ זב ובעל קרי, זב ובעל קרי מטמא משכב ומושב ומטמא כלי חרס בהסט וטומאתם בכל שהוא משא"כ מצרוע, לרבי נתן בעל קרי אינו מטמא אלא בכחתימת פי האמה.

בעל קרי כמגע שרץ שטמאים עד הערב וטמאים אף באונס.

ס"ח. בועל נדה כטמא מת לטומאת שבעה ושמשתלחים רק ממחנה שכינה.

מיחוי קרבי הפסח דוחה שבת, לרב הונא היינו ניקוב המעיים, ולחייא בר רב היינו דוחק הסכין להוציא הליחה מהמעיים, **הדחת הקרביים** אינה דוחה שבת.

"ורעו כבשים כדברים" - לאבוי היינו שירשו הצדיקים את נכסי הרשעים, ולרבא שיחוי הצדיקים מתים.

יצאה כת ראשונה וישבה לה בהר הבית שניה בחיל שלישית במקומה עומדת, חשיכה יצאו וצלו את פסחיהם, וכל אחד היה נותן פסחו בעורו ומפשילו לאחוריו.

אלו דברים:

ס"ו. שחיטת הפסח דוחה שבת דתמיד כתיב ביה "עולת שבת בשבתו על עולת התמיד" וילפינן פסח בגז"ש דבשניהם כתיב במועדו, בק"ו לא ילפינן דתמיד הוא תדיר וכליל משא"כ פסח.

מינוי הלל הבבלי לנשיא מפני שידע ההלכה דפסח דוחה שבת.

ס"ז: הבאת הסכין בשבת - היו תוחבין את הסכין בצמר הטלה או בין קרני הגדי, וכיון שאסור להשתמש בקדשים היו מקדישים את הפסח רק בעזרה, ואף שאין מקדישים בשבת חובות שיש להם זמן קבוע מותר, ואף שמחמור כלאחר יד אסור משום שבות כדי לקיים מצות הפסח דאורייתא מותר.

כל המתיהר אם חכם הוא חכמתו מסתלקת כמעשה דהלל ובני בתירא, ואם נביא הוא נבואתו מסתלקת כמעשה בדבורה הנביאה.

כל הכועס אם חכם הוא חכמתו מסתלקת כמעשה דמשה והכשרת כלי מדין, ואם נביא הוא נבואתו מסתלקת כמעשה דאלישע, ואפי' פוסקין עליו גדולה מן השמים מורידים אותו כאליאב שהפסיד המלוכה לדוד אחיו בגלל כעסו.

ס"ז פסח ותמיד בטומאה - פסח קרב בטומאת הציבור דכתיב "איש איש כי יהיה טמא לנפש", ודווקא בטומאת מת אבל שאר טומאות כגון זבים ומצורעים נדחים לפסח שני, תמיד נעשה בטומאת ציבור דיליף גז"ש מפסח.

פסול, אמר לו ר"א א"כ גם לשחוט יהיה אסור, אמר לו ר"ע מכשירים שאחר השחיטה דוחים כיון שנדחתה בכר השבת מפני השחיטה, משא"כ מכשירים שקודם השחיטה.

הזאה תוכיח - השיב ר"ע הזאה [על טמא מת לצורך אכילת הפסח] תוכיח, שלימדו ר"א שהזאה אינה דוחה שבת אע"פ שהיא מצוה ואיסורה משום שבות, וה"ה מכשירים, ור"א שכח שכך לימדו ואמר שאף הזאה תדחה שבת, (וניסה ר"ע להזכירו ולא אמר לו להדיא משום שאינו דרך ארץ), וטעמא דהזאה אינה דוחה שבת שמא יעביר את הדם ד"א ברה"ר, ואף לר"א אסור, לרבה הטעם דכיון שעכשיו הוא טמא אין עליו חיוב להקריב פסח, ולרבא (ס"ט:) הטעם משום שמוותר לשחוט ולזרוק עבור טמא שרץ ועבור טמא מת בשביעי, ונמצא שא"צ הזאה אלא לאכילה ואכילת הפסח לא מעכבא, ולא חשיב שנשחט שלא לאוכליו כיון שחסר רק התיקון.

חימום מים בשבת לצורך מילה - לרבה בברייתא מותר כיון שחייב למולו, אבל לחולה אסור אף אם ע"י המים יבריא ויוכלו למולו, דאכתי לא חל עליו חיוב מילה, ולרבא אף לברייתא אסור דבלי חמין סכנה למולו וא"כ לא חל עליו חיוב מילה, ומ"מ ערל שלא מל ולא הקריב פסח ענוש כרת, אע"ג דגברא לא חזי.

ס"ט: לר"ע כל מלאכה שאפשר לעשותה מערב שבת אינה דוחה את השבת, וכגון מכשירי מילה ושחיטה, אבל מילה ושחיטה עצמם א"א לעשותם מע"ש דוחים שבת, והלכה כר"ע בשניהם, וצריכא.

ע. דיני קרבן חגיגה

הקרבנות חגיגה אינה חובה, ועל כן אין מביאים אותה בשבת שהרי אין הקרבנות דוחה שבת, וכן אין מביאים אותה בטומאה, ואם קרבן הפסח גדול א"צ להביא חגיגה, אבל בחול ובטהרה והפסח קטן מביאים חגיגה כדי לאכול את הפסח על השובע.

שיטת תנא דמתני' שחגיגה נאכלת לשני ימים ולילה, ובאה אף מן הבקר ומן הנקבות.

כמה דברים שיהיו לעת"ל

המיתה - ובלע המות לנצח - בישראל, ובאומות העולם-מ"כי הנער בן מאה שנה ימות", וירעו את צאן ישראל.

האור - וחפרה הלבנה ובושה החמה - לעולם הבא לא יאירו כלל, אבל בימות המשיח "והיה אור הלבנה כאור החמה וכו' ", לשמואל שאין בין העוה"ז לימות המשיח אלא שעבוד מלכיות, כאן במחנה שכינה וכאן במחנה צדיקים.

תחית המתים ורפואה - "אני אמית ואחיה", כמו ש"מחצתי ואני ארפא", והיינו תחית המתים דמה מכה ורפואה באחד אף מיתה וחיים באחד, מכאן לתחית המתים מן התורה, דבר אחר בתחילה יהיה תחית המתים ואח"כ יתרפאו.

ס"ח: הקטר חלבי הפסח דוחה את השבת, ואע"פ שכשרה כל הלילה של מוצאי שבת מ"מ חביבה מצוה בשעתה.

הרכבתו והבאתו מחוץ לתחום אין דוחין את השבת ר"א אומר דוחין, ביאור המחלוקת והמו"מ -

חתיכת יבלת - י"א שמוותר רק בלחה וביד, וי"א שאסור רק ביבשה בכלי.

מחלוקת ר"א ורבי יהושע במכשירים שאפשר לעשותם מערב יו"ט תלויה במחלוקתם בדין לכם ביו"ט - אמר ר"א אם שחיטה דאורייתא דוחה כ"ש אלו שהם דרבנן, אמר לו רבי יהושע יו"ט יוכיח שהתירו בו דאורייתא ואסרו בו דרבנן, דס"ל מצות יו"ט חציו לכם וחציו לד' וא"כ אף אכילה היא מצוה ומ"מ לא התירו בה מלאכה שאפשר לעשותה מאתמול, אמר לו ר"א מה ראייה רשות למצוה, דס"ל או כולו לכם או כולו לד', ובעצרת ובשבת ובפורים ובערב יו"כ הכל מודים דבעינן נמי לכם.

ס"ט. אמר ר"א אם מכשירים שלאחר שחיטה דוחים ידחו גם מכשירים שלפני השחיטה, אמר לו ר"ע שחוששים שמא ימצא הזבח

אימורי חגיגת ט"ו נפסלים בלינה ביום ט"ז.

ע"א: חגיגה נאכלת לשני ימים ולילה.

ע"ב: הפסח ששחטו שלא לשמו בשבת

בעוקר בכוונה חייב עליו חטאת, ושאר כל הזבחים ששחטם לשם פסח (בעוקר חייב) בטועה שלא בכוונה אם אינם ראויים לפסח חייב, ואם ראויים הם ר"א מחייב חטאת ורבי יהושע פוטר.

המו"מ בין ר"א ורבי יהושע-

אמר ר"א הא פסח שמותר לשמו כששינה חייב, כ"ש שאר זבחים שאסורים לשמן שכששינה חייב, ואע"פ שפסח ששחטו שלא לשמו איירי בעוקר ושאר זבחים בטועה, לר"א אין חילוק ואם חייב בעוקר חייב אף בטועה.

ולר"י לא קשיא דשאני עוקר מטועה, ואמר רבי יהושע לר"א שאף לדידך אינו נכון דפסח חייב שהרי שינה לדבר האסור אבל שאר זבחים שינה לדבר המותר.

אמר לו ר"א אימורי ציבור יוכיחו מותרים לשמן והשוחט לשמן חייב.

אמר לו ר"י שאני אימורי ציבור שיש להם קצבה, אבל פסח שאין לו קצבה פטור.

מי שהיו לו שני תינוקות-

אחד למולו אחד אחר השבת ואחד בשבת ושכח ומל את של אחר השבת בשבת חייב דבטעה בדבר מצוה ולא עשה מצוה מודה רבי יהושע.

אחד למולו בערב שבת ואחד למולו בשבת ושכח ומל את של ערב שבת בשבת ר"א מחייב חטאת ורבי יהושע פוטר, ושאני מאימורי ציבור שחייב רבי יהושע מפני שיש להם קצבה, דהתם איירי כשכבר שחט את אימורי הציבור, וכאן איירי כשעדיין לא מל את השני.

שיטת ר"מ- לא נחלקו בערב שבת ושבת דבזה מודה רבי יהושע שחייב, אלא באחד בשבת ושבת, ואיירי שקדם ומל של שבת בערב שבת ולכן מחייב רבי יהושע שהרי לא ניתנה שבת לידחות, ובאחד בשבת ושבת פטור לרבי יהושע מפני שניתנה שבת לידחות,

שיטת בן תימא שחגיגה באה עם הפסח דינה כפסח ונאכלת ליום ולילה, ואין נאכלת אלא צלי, ואינה באה אלא מן הצאן זכרים ובת שנתה, ואינה נאכלת אלא למנויו, לענין שבירת עצם הגמ' מסתפקת.

סכין שנמצאת בי"ד מותר לשחוט בה ואין חוששים שהיא טמאה, אבל נמצאת בי"ג צריכה טבילה, וקופיץ אף בי"ד צריך טבילה, חל י"ד להיות בשבת אף קופיץ א"צ טבילה, נמצא קופיץ קשור לסכין דין הקופיץ כדין הסכין, לבן תימא ניחא דין קופיץ אם אסור לשבור עצם בחגיגה נמצא שאין בקופיץ שימוש בטהרה ולכן אנו חוששים שהקופיץ טמא, אבל אין מדין זה ראייה שלבן תימא אסור שבירת עצם בחגיגה, דאפשר לאוקמי כרבנן וכגון שהנשיא גוסס בי"ג דאם ימות יטמאו לו רוב ישראל ויעשה הפסח בטומאה, ועל כן הסכין שיש בו ספק אחד אם ימות הנשיא אנו אומרים שבעליו הטביל אותו מספק, אבל את הקופיץ שיש בו ספק נוסף שמא יהיה בפסח הרבה בשר ולא יצטרך לחגיגה אנו חוששים שלא הטבילו מס"ס ועל כן צריך להטבילו.

ע: שיטת יהודה בן דורתאי שחגיגת י"ד דוחה את השבת, ופרש מן החכמים והלך למקום שלא יתחייב בו בפסח וחגיגה, הגמ' מפרשת את המקור שלו ואת תשובת חכמים.

מותר הפסח הפריש מעות או שה ואבד ונמצא קרב שלמים.

ע"א: שלמים ששחטם קודם הפסח אינו יוצא בהם ידי חובת שלמי שמחה, דבעינן זביחה בשעת שמחה, וי"א שיצא בהם יד"ח שלמי שמחה דלא בעינן זביחה בשעת שמחה.

שלמים ששחטם קודם הפסח אינו יוצא בהם משום חגיגה, דחגיגה היא דבר שבחובה ודבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין.

והיית אך שמח- לרבות לילי יו"ט האחרון לשמחה, ואף היכא שחל יו"ט ראשון בשבת מקיים שמחה בכסות נקיה ויין ישן.

ע"ג: שחט קרבן שאינו ראוי לאכילה חייב ואם הוא ראוי לאכילה פטור, ותני במתני' כמה מקרים בזה אגב מחלוקת ר"א ורבי יהושע.

שחטו שלא לאוכליו חייב אף למ"ד מקלקל בחבורה פטור דכאן תיקן שאם עלו לא ירדו, ובנמצא בעל מום איירי במום בדוקין שבעין וכו"ע שאם עלו לא ירדו, ובנמצאת טריפה בסתר תיקן להוציאה מידי נבילה, והשוחט חטאת בשבת בחוץ לשם ע"ז דחייב ג' חטאות, תיקן להוציאה מידי אבר מן החי.

בעי עקירה או לא בעי עקירה-

אמר רב אשם שניתק לרעיה ושחטו סתם כשר לעולה, הגמ' מבארת שרב סובר דלא בעי עקירה, ובאמת אף בלא ניתק לרעיה כשר, אלא שגזרו שפסול אטו לפני כפרה, ורבי יהושע שאשם שמתו בעליו או נתכפרו ימכר ויביא בדמיו עולה אבל גופו אינו כשר לעולה, (ולר"א ימות ולת"ק ירעה עד שיסתאב וימכר ויפלו דמיו לנדבה), ואחרי שהגמ' מוכיחה שבעי עקירה הגמ' מעמידה את רב כששחט לשם עולה ולא כששחט סתם, והגמ' דוחה וחוזרת לאוקימתא הראשונה.

ע"ג: שחטו ונודע שמשכו הבעלים את ידם

או שמתו או שנטמאו פטור מפני ששחט ברשות, ובחול ישרף מיד, ומבואר דבעי עקירה ועל כן פסח הוא ופסולו בגופו ולכן ישרף, דאם לא בעי עקירה אין פסולו בגופו וטעון עיבור צורה.

לרב חייא בר גמדא מעמידים את המשנה בשהיו הבעלים טמאי מתים שנדחים לפסח שני, ודווקא בזה בעי עקירה אבל בעלמא לא בעי עקירה, והא דתני שבחול ישרף מיד כרבי יוסף בן חונאי שקרבנות הנשחטים לשם פסח או חטאת פסולים וחשיב פסולו בגופו.

שיטת רבי ישמעאל בנו של ריו"ח בן ברוקה שאם שחטו ונודע שמשכו הבעלים את ידם וכו' אם היה יכול לברר אם משכו או נטמאו או מתו תעובר צורתו ויצא לבית השריפה, דס"ל שאפי' פיגול צריך עיבור צורה, ולא משום דלא

ואף במשנתנו סובר ר"מ שהשוחט לשם אימורי ציבור פטור מפני שניתנה שבת לידחות.

ע"ב: שאר זבחים ששחטם לשם פסח-

לר"ש באינם ראויים חייב ונחלקו ר"א ורבי יהושע באינם ראויים, ולר"מ נחלקו אף באינם ראויים.

עוד בשיטת ר"מ- שחט עגל של שלמים לשם פסח לר"מ פטור כיון שטרוד ואע"ג דלא מיחלף, וכן השוחט חולין לשם פסח פטור משום דמיחלף אע"פ שאינו טרוד, אבל שחט בעלי מומים חייב דלא מיחלף ואינו טרוד.

דעת ר"ל וריו"ח בטועה בדבר מצוה-

אמר ר"ש בן לקיש נתחלף לו שפוד של נותר בשפוד של צלי ואכלו חייב.

וריו"ח אמר אם בעל אשתו נדה חייב יבמתו נדה פטור, י"א דלריו"ח כ"ש בשפוד שחייב שהרי לא עשה מצוה וכו"ל, וי"א שבשפוד פוטר ריו"ח דאין לו את מי לשאול, והחילוק בין אשתו ליבמתו דאיירי באשתו סמוך לוסתה שאין לו מצות עונה, ויבמתו כיון שבוש לשואלה אם היא סמוך לוסתה חשיב טריד במצוה.

(הגמ' מנסה למצוא מקור לריו"ח שבטריד בדבר מצוה פטור מרבי יוסי שפוטר המוציא לולב ביו"ט ראשון של חג שחל בשבת, או מדברי רבי יהושע שפוטר השוחט שאר זבחים לשם פסח, או מדברי רבי יהושע בתינוקות, והגמ' דוחה דילמא התם פטור בגוונא שזמנו בהול אבל באין זמנו בהול לא, עוד מנסה הגמ' להביא ראיה לריו"ח ממי שאכל תרומה ונודע שהוא בן גרושה או בן חלוצה (ר"א מחייב קרן וחומש) ורבי יהושע פוטר, והגמ' דוחה שמא איירי בחמץ בערב פסח שזמנו בהול, או דשאני תרומה שאכילתה נקראת עבודה וממילא כשר בדיעבד כמו שהקרבנות שהקריב לפני שנודע שהוא בן גרושה כשרים).

בולעת דם ומותר לאכול ממנה אע"פ שיש בה צבע אדום, קמח לבן מותר לאכלו רק אם הרוטב צלול, שאר קמחים מותר כל שאין הרוטב אדום.

אומצא בשר שהאדים **ביעי** ביצי זכר שהאדימו **ומיזרק** ורידים גסים שבבית השחיטה - אם חתכם ומלחם מותר לבשלים, אם הניחם על השפוד מותר לאוכלם, ואם הניחם ע"ג גחלים לרבינא אסור מפני שהבשר מתכווץ, ולרב אחא מותר מפני שהדם נשאב, והלכתא לקולא כרב אחא, (בשאר מקומות שנחלקו רב אחא ורבינא רבינא לקולא והלכה כמותו מלבד כאן), **חלייה** מוהל היוצא כשחותכו לרב אחא אסור, אבל באומצא שאינו אדום מותר, ולרבינא אף בלא אסמיק אסור מפני שיש בה גידים של דם.

חומץ שחלטו בו בשר אין מועיל לחלוט בו פעם שניה, ואע"פ שחומץ שהוא חלש מעיקרו מותר לחלוט בו התם כיון שעדיין לא חלטו בו יש לו כח חליטה.

ע"ה. **צליה הפסח על האסכלא** - אין צולין את הפסח על האסכלא, ואם האסכלא מנוקבת מותר, ומעשה בר"ג וכו'.

תנור שהסיקו וגרפו - לגבי פסח לא מועיל דכתיב צלי אש ב' פעמים למעט, ולגבי ערלה אף לרבי הסובר (כ"ו:) יש שבח עצים בפת מותר, לל"ק ילפינן מפסח, ולל"ב ערלה קל מפסח דאעצים דאיסורא קפיד רחמנא.

גחלים אי חשיבי אש

בצליה הפסח - אע"ג דכתיב "צלי אש" לרבי מועיל דחשיב צלי אש,

בצרעת "מכות אש" - בברייתא מרבים גחלים מ"מכוח מכוח" (וכן רמץ סיד רותח גיפסיס רותח וחמי האור), לרב חסדא בר הפסוק לרבות גחלת של מתכת אבל של עץ פשיטא דחשיב אש, לרבינא מרבים ממכוח שאר דברים אבל גחלת חשיב אש וא"צ רבוי.

בשריפת בת כהן - אע"פ דכתיב "באש תשרף" היו עושים פתילה מאבר ושופכים

בעי עקירה שהרי בנטמאו בעלים ודאי בעי עקירה.

כיצד צולין:

דרך צליה הפסח

ע"ד. **מביאים שפוד של עץ רימון** - ולא של מתכת כיון שחם מקצתו חם כולו ואין זה צלי אש, ולא של דקל תאנה אלון חרוב ושקמה מוציאים מים והוי כמבושל, של רימון לא מפיק מיא שקשריו חלקים ואב"א בנטיעה בת שנתה דלית בה קיטרי, ומקום החתך נמצא בחוץ, לר"י אפשר לצלות את הפסח אף בשפוד של מתכת ולא אמרינן חם מקצתו חם כולו.

תוחבו מתוך פיו עד בית נקובתו ונותן את **כרעיו ואת בני מעיו לתוכו**, ר"ע אומר כמין בישול הוא זה אלא תולין כרעיו ובני מעיו מבחוץ.

גדי מקולס - אסור לאכול בלילי פסח בזמן הזה גדי שצלאו כולו כאחת, אבל אם נחתך ממנו אבר אע"פ שנצלה עמו אח"כ, או ששלק אבר אחד אע"פ שנשאר האבר מחובר לגדי, מותר לאוכלו בליל פסח בזמן הזה.

ע"ד: **כבולעו כך פולטו ודיני מליחת בשר** -

מוליאת - רבה מתיר לאכול בשר ממולא בבשר שלא נמלח וצלאו, דכבולעו כך פולטו, הגמ' מנסה להביא ראיה לרבה ממתני' דנותן כרעיו ובני מעיו לתוכו, ואביי דוחה ששם בית השחיטה פתוח ויוצא הדם דרך שם, ממתני' לגבי לב שאם לא קרעו קודם בישולו קורעו לאחר בישולו, ודוחה שלב חלק ואינו בולע, וא"כ י"ל דמוליאת אסור ודלא כרבה, לאביי אסור אפי' פיו פתוח למטה, ולרבה מותר אפי' פיו פתוח למעלה, והלכה כרבה.

סמידא - אם הכינו עוף שלא נמחל עם עיסה, אם העיסה היא של סולת היא מתפוררת ואינה

סכו בשמן של תרומה אם בני החבורה כהנים מותר באכילה, אם הם ישראל אם הפסח חי ידיחנו, ואם הוא צלי יקלוף את החיצון, לרב הטעם משום דעילאה (השמן) גבר, לשמואל אע"ג דתתאה (הפסח) גבר שאני סיכה דבולעת רק משהו.

תניא כוותיה דשמואל בב' מקומות.

מליח הרי הוא כרותח כשאינו נאכל מחמת מלחו ואף בצונן לתוך צונן אסור.

כבוש הרי הוא כמבושל.

בשר צלי שנפל לתוך חלב קר צריך קליפה, ואם יש בו בקעים אסור כולו, וכן אם היה מתובל.

ע"ו: ריחא - לרב ריחא מילתא, ובשר שחוטה שמן שצלאו יחד עם בשר נבילה כחושה אסור, וללוי ריחא לאו מילתא ומותר אפי' בבשר נבילה שמן שצלאו יחד עם בשר שחוטה כחושה.

אין צולין ב' פסחים כאחד מפני התערובת והיינו שלא יתחלפו זה בזה, ואפי' גדי וטלה חוששים שיתחלפו, ומפני תערובת טעמים (ריחא) ללוי מותר, ולרב אסור ומ"מ אם נצלו בכעין ב' קדירות תל גחלים או אפר באמצע מותר.

הרודה פת חמה ונתנה ע"פ חבית יין של תרומה ר"מ אסור דריחא מילתא, ור"י מתיר - ללוי מפני שריחא לאו מילתא, ולרב אע"פ שריחא מילתא מותר דאיירי בפת חמה ובחבית חתומה או בפת צוננת וחבית פתוחה, אבל בפת חמה ובחבית פתוחה מודה ר"י שאסור, ורבי יוסי מתיר בשל חיטים ואסור בשל שעורים מפני שהשעורים שואבות.

פת שנאפתה בתנור ביחד עם בשר אסור לאוכלה עם חלב כרב דריחא מילתא.

דג שנאפה יחד עם בשר לרבא מפרזיקא אסור לאוכלו עם חלב, למר בר רב אשי אסור אף עם מלח דקשיא לריחא ולדבר אחר צרעת.

לתוך פיה, דכתיב "באש תשרף" לרבות כל שריפות הבאות ע"י האש, אבל אבר שלא הוחם ע"י האש לא מהני, ואין שורפים אותה בחבילי זמורות ואפי' בהרבה חבילי זמורות שתמות מהר, דילפינן מבני אהרן שנשרפה נשמתם וגופם קיים, ואין שורפים אותה בחמי האור דכתיב "ואהבת לרעך כמוך" ברור לו מיתה יפה.

פרים הנשרפים - כיון דכתיב "ושרף אותו על עצים באש" לא מהני סיד רותח וגיפסיס רותח, (דכתיב באש לבסוף משא"כ בשריפת בת כהן, והא דכתיב על שפך הדשן ישרף לא ילפינן שאר מיני שריפות אלא לרבות אם אין שם דשן, ואע"פ שהצית האור ברובו.

ע"ה: כה"ג ביום הכיפורים - כתיב ביה "ולקח מלוא המחטה גחלי אש" ובברייתא איתא שיביא גחלים לוחשות, ולא יביא אש ולא יביא עוממות, דאם היה כתוב גחלי היה מביא עוממות, ואם היה כתוב אש היה מביא מחצה גחלת ומחצה שלהבת שעד שיכנס לפני ולפנים הוי כולה גחלת דאש ממש אין מביאים אפי' לפני מלך בשר ודם, להכי כתיב ולקח... גחלי אש שבשעת לקיחתם יהיו גחלת.

נגע בחרסו של תנור יקלוף את מקומו.

ע"ו: חם שנפל לתוך חם בשר וחלב או איסור והתר אסור, צונן לתוך צונן מותר.

חם לתוך צונן או צונן לתוך חם - לרב עילאה גבר ואם העילאה חם אסור ואם הוא קר מותר, לשמואל תתאה גבר ואם התתאה חם אסור, אם התתאה קר מותר, ומ"מ ליטו כדי קליפה דכיון דחם הוא עד דמיקר ליה א"א דלא בלע פורתא.

נטף מרוטבו על החרס וחזר אליו יטול את מקומו, לרב איירי אף בחרס צוננת ואסור מפני שהרוטב מחמם את החרס דעילאה גבר, והחרס חוזר ומחמם את הרוטב ואינו צלי אש, וכן בנטף מרוטבו על הסולת, ולשמואל איירי בחרס וסולת רותחת, אבל אם היו קרים תתאה גבר והרוטב מתקרר ומותר.

בטומאה, ואינם נאכלים בטומאה אף בדיעבד, והגמ' מבארת שמתני' כדבריו ולא איירי אלא ביחיד אבל בציבור לא.

לר"א זורקים את הדם לכתחילה אע"פ שאין בשר, (ויליף מ"הבשר והדם" שאף הבשר צריך זריקה והיה לול אויר קטן בין כבש למזבח, ומ"הבשר תאכל" יליף שאין הבשר מותר באכילה עד שיזרק הדם),

ע"ח. הנ"מ בנדון אם הציץ מרצה על האכילות לרבי יהושע אם יכול להקריב, ולר"א נ"מ למחשבת פיגול בזריקה, ולאפוקי מידי מעילה שאחר הזריקה אין בו מעילה.

לרבי יוסי הסובר שאין הציץ מרצה על האכילות מתני' דלא כדבריו, דלדבריו אינם באים בטומאה, ואף ולא אי סבר כר"א "דם אע"פ שאין בשר" מ"מ שתי הלחם אין בהם דבר קרב ע"ג המזבח ואין כאן ריצוי ציץ, וליכא למימר דסבר טומאה הותרה בציבור דתנן בכהן השורף את הפרה וכה"ג ביה"כ הטעונים פרישה ז' ימים שהיו מזים עליו מאפר הפרה בשלישי ובשביעי (ולר"מ היו מזים עליו בכל יום) ואם טומאה הותרה בציבור א"צ הזאה כלל.

אמר רבי יוסי רואה אני את דברי ר"א במנחות וזבחים ואת דברי רבי יהושע בזבחים ומנחות, הגמ' דנה בביאור כוונת רבי יוסי היכי מזכה שטרא לבי תרי, ומבארת למסקנה שר"י רואה את דברי ר"א בדיעבד, ואת דברי רבי יהושע לכתחילה, ואע"פ שבדיעבד אפ"ל רבי יהושע מודה, מ"מ לא הודה אלא בנטמא אבל באבוד ושרוף לא, ורבי יוסי סובר כר"א בדיעבד אף באבוד ושרוף.

ע"ח: נטמא החלב והבשר קיים אף בפסח זורק את הדם, נטמא הבשר והחלב קיים בשאר קרבנות זורק, ובפסח אינו זורק את הדם, לרב אם זרק הורצה ופטור מלעשות פסח שני, דסבר כרבי נתן דאכילת פסחים לא מעכבא, אבל לרבנן דאכילת הפסח מעכבת אם זרק לא הורצה, ואב"א סבר רב כרבי יהושע שבפסח ונזיר צריך שיהיו הבשר טהור

המשה דברים באים בטומאה ואין נאכלים בטומאה- העומר ושתי הלחם לחם הפנים וזבחי שלמי ציבור ובכללם שעירי הרגלים ושעירי ראשי חדשים, (ומתני' תנא שעירי ראשי חדשים דקמ"ל דראש חודש איקרי מועד), אבל חגיגת י"ד אינה באה בטומאה כיון שיש לה תשלומין כל שבעה.

ע"ז. הגמ' מביאה את המקורות שהם להתיר הבאתם בטומאה, בתמיד ופסח כתיב "במועדו", בקרבנות ציבור כתיב "במועדיכם", עומר והקרב עמו ב' החלם והקרב עמו ילפינן מ"וידבר משה את מועדי ד' וכו' " קבע הכתוב מועד אחד לכולם, ומבארת למה לא ילפינן מהדדי, (תמיד חמור דתדיר, פסח חמור שענוש כרת, קרנות ציבור באים לכפר משא"כ עומר ושתי הלחם שבאים להתיר).

טומאה דחוייה בציבור- ועל כן בהכרח שהציץ מרצה אף כשאינו על מצח הכהן, שהרי ביו"כ בשעת עבודת פנים אינו על מצחו ומ"מ הוא מרצה, לר"י אינו מרצה אלא כשהציץ על מצחו, וביו"כ א"צ ריצוי דסבר טומאה הותרה בציבור, להלן יבואר אף לרבי יהושע טומאה הותרה בציבור.

אין הציץ מרצה על אכילות- אבל ר"א סובר שהציץ מרצה על אכילות.

הבשר והדם-

ע"ז: לרבי יהושע אם אין בשר אין דם ואם אין דם אין בשר, (ואיכא תרי קראי בעולה ובשלמים וצריכא), ומודה שאם זרק הורצה בדיעבד, ולהלן (ע"ח:) מבואר שבאבוד ושרוף אף בדיעבד לא הורצה, עוד מבואר להלן (וע"ע לקמן ע"ט.) הגמ' דנה אם משנתנו כדבריו שהרי הבאים בטומאה שאינם נאכלים א"כ איך זורק את הדם והרי אין בשר, והגמ' מוכיחה שלדעתו אין הציץ מרצה לא על העולין וא"כ א"א להחשיב את הבשר כראוי, וכן סבר שאין הציץ מרצה על האכילות, וכן א"א להעמיד את המשנה בדיעבד דמלשון המשנה מבואר שה' דברים באים לכתחילה

בכרת, וטומאה דחוייה בציבור, לרבא הפסח נאכל אף לטמאים בעצמם ודריש ליה מקרא.

ע"ט: היו ישראל מחצה טהורים ומחצה טמאים - לרב מחצה כרוב והטמאים עושים לעצמם והטהורים עושים לעצמם, לרב כהנא אין מחצה כרוב ואין הטמאים עושים את הראשון, לל"ק יעשו הטמאים את השני, ולל"ב אינם עושים לא את הראשון ולא את השני.

נשים בפסח רשות או חובה -

היו מחצה טמאים עם הנשים ובלא הנשים הוו מיעוטה טמאים, אם נשים בפסח רשות נדחים הטמאים לפסח שני.

היו מחצה טמאים והנשים עודפות לרוב טהורים אם נשים בפסח חובה טמאים אין עושים בראשון, ונשים בפסח שני רשות דדל נשים מינייהו הוו פלגא ופלגא שאין עושים את השני לרב.

היו ישראל רוב טמאים וע"י הנשים יש רוב טהורים בראשון לא עבדי דנשים בראשון חובה, ובשני לא עבדי דנשים בשני רשות.

יחיד מכריע לטומאה - לת"ק אף יחיד טמא יותר מן הטהורים יעשו כולם בטומאה שאין קרבן ציבור חלוק, ולרבי אלעזר בן מתיה אין היחיד מכריע את הציבור לטומאה.

פ. לר"ש אף **בשבט אחד טמא** אותו שבט עושה לעצמו בטומאה, ולר"י יעשו כולם בטומאה.

היו מחצה טהורים ומחצה טמאים לרב **מטמאים אחד מהטהורים בשרץ**, הגמ' מעמידה דין זה לת"ק שבמחצה עושין הטהורים לעצמם והטמאים לעצמם, וכו"י הסובר שאין קרבן ציבור חלוק, לעולא שוחטין וזורקין על טמא שרץ, ועל כן ישלחו אחד לדרך רחוקה, ואין מטמאים במת מפני שמפסיד קרבן חגיגה, ואינו יכול להקריב בשביעי שהוא שמיני שלו דקסבר עולא דכולהו תשלומי ראשון נינהו, והיכא דלא חזי בראשון אינו מקריב בשאר הימים, אבל פסח אינו מפסיד שהרי יכול לעשות פסח שני,

לכתחילה, ומ"מ בדיעבד הורצה, אבל אם הבעלים נטמאו מעכב אף בדיעבד.

שיטת רבי נתן שאכילת פסחים לא מעכבת, כמבואר מדבריו שאם נמנו על הפסח חבורה אחת וחזרו ונמנו עליו חבורה אחרת אלו ואלו פטורים מלעשות פסח שני שכבר נזרק הדם, ורבנן ס"ל שראשונים שיש להם כזית אוכלים ופטורים מלעשות פסח שני, ואחרונים חייבים בפסח שני דס"ל אכילת פסחים מעכבת.

הגמ' דנה בכמה ברייתות אם נאמרו בשיטת ר"נ או בשיטת רבנן -

שחטו לאוכליו וזרק דמו שלא לאוכליו כשר אף לרבנן דאין מחשבת אוכלין פוסלת בזריקה.

היה חולה בשעת שחיטה ובריא בשעת זריקה או איפכא אין שוחטים וזורקים עליו אף לר"נ דגברא דחזי לאכילה בעינן.

שחטו בטהרה ונטמאו הבעלים יזרק הדם והבשר לא יאכל כר"נ, וריו"ח אמר אף לרבנן ואיירי בטומאת ציבור, והבשר לא נאכל שמא לשנה הבאה יתלו את האכילה במה שהיו טהורים בשעת שחיטה.

ע"ט. שיטת רבי יהושע (לעיל ע"ז נתבאר

שלרבי יהושע הבשר והדם מעכבים זה את זה, ומ"מ אם) נטמא החלב והבשר קיים או איפכא זורק את הדם, ואפי' אם נשתייר אפי' כזית בשר או חלב זורק את הדם, ואם נשתייר חצי זית בשר וחצי זית חלב אינו זורק את הדם מלבד עולה, ומה שנשתיירה המנחה לא חשיב שיו, בקרבנות נזיר ובפסח אם נטמא הבשר והחלב קיים אינו זורק ואם זרק הורצה, ואם נטמאו הבעלים אף בדיעבד לא הורצה.

פסח בטומאה - בין אם נטמאו רוב ישראל, או שנטמאו רק הכהנים, או שנטמאו רק הכלי שרת, יעשה הפסח בטומאה.

טומאת כלי שרת - נטמא הסכין מטמא מת יעשה הפסח בטומאה, נטמא הסכין משרץ לרב חסדא אין הפסח נאכל למי שהוא טמא בעצמו, דטומאת בשר בלאו וטומאת הגוף

התהום דזיבה לרבי יוסי וכגון זב שראה ב' ראיות שספר ונטמא בשביעי שסותר את מנינו וכן בשומרת יום כנגד יום בשני שלה ושחטו עליהם וחזרו ונטמאו, מפני שאינם טמאים מדאורייתא אלא מכאן ולהבא, וטומאתם למפרע אינה אלא מדרבנן, לרב אושעיא סותר כל הימים, ולריו"ח אינו סותר אלא יומו, האופן שלרבי יוסי נעשית זבה גמורה הוא אם שפעה ג' ימים או בב' בין השמשות.

טומאת התהום בתמיד - את"ל שבפסח הציץ מרצה על טומאת התהום של הכהן השוחט, לומדים גז"ש מפסח ומרצה על הכהן השוחט את התמיד.

פ"א: אין דנים קל וחומר מהלכה.

טומאת התהום -

טומאת התהום היא הלכה למשה מסיני. אי זהו טומאת התהום כל שלא הכיר בה אדם בסוף העולם.

הציץ מרצה בטומאת התהום אף בנודעה הטומאה קודם הזריקה.

המוצא מת מושכב לרחבו של דרך - לתרומה טמא, לנזיר ולעושה פסח טהור, ואם יש לו מקום לעבור אף לתרומה טהור, וכן אם מצאו משובר ומפורק טהור שמא בין הפרקים עבר, ובקבר אפי' משובר ומפורק טמא מפני שהקבר מצרפו, ובטעון או רכוב אפי' משובר ומפורק טמא דאי אפשר שלא יגע או יאהיל, ובטומאה ידועה אף נזיר ועושה פסח טמא.

היה טמון בעפר או צרורות זוהי טומאת התהום, אבל במים או באפילה או בנקיקי הסלעים אין זו טומאת התהום שהמציץ יכול לראותו.

מקום שריפת פסח שנטמא - אם נטמא כולו או רובו שורפין אותו לפני הבירה מעצי המערכה כדי לביישן, נטמא מיעוטו וכן הנותר שורפין אותו בחצרותיהן או בגגותיהם מעצי עצמם, והצייקנים היו שורפין אותו לפני הבירה בשביל ליהנות מעצי המערכה.

היו רובם זבים ומיעוטא טמאי מתים ורוב זבים אין עושים בראשון, הטמאים אינם מקריבים פסח כלל, פסח ראשון לא מפני שהם מיעוט, ופסח שני לא מפני שאין מקריבים בשני אלא כשהציבור הקריבו בראשון.

היו רובם טמאי מתים ומיעוטם זבים - לרב הונא אין הזבים מקריבים פסח שני, ולרב אדא בר אהבה מקריבים בשני, ונחלקו אם יש תשלומין לפסח הבא בטומאה, ואין הכרח שנחלקו אם טומאה הותרה בציבור והוי כאילו נעשה הפסח בטהרה או דחוי, דלכו"ע דחוי ונחלקו אם פסח שנעשה בטומאה דוחה את מי שלא הקריב לפסח שני.

פ: היו ישראל שליש טמאי מתים ושלש

זבים ושלש טהורים - הטמאים אינם עושים פסח כלל, בראשון לא מפני שהזבים מצטרפים לטהורים והטמאים מיעוט, ובשני לא מפני שהזבים מצטרפים לטמאים והוו רוב.

רצוי ציץ בדם טמא שנודע טומאתו ואח"כ נזרק, ובנטמא הקרבן במזיד - לרבינא אין הציץ מרצה, והא דקתני בין בשוגג בין במזיד הורצה היינו אף שנטמא הקרבן במזיד, לרבי שילא הציץ מרצה אף בנודע ואח"כ נזרק, אבל אם נטמא הקרבן במזיד אין הציץ מרצה.

נטמא הבעלים אין הציץ מרצה בין בפסח ובין בנזיר.

נטמאו הבעלים בטומאת התהום הציץ מרצה, רמי בר חמא מסתפק אם נטמא הכהן בטומאת התהום אם הציץ מרצה, והגמ' מנסה לפשוט את הספק, ודוחה את הראיות.

לא אמרו טומאת התהום אלא למת בלבד - לא בא למעט נזיר שנטמא שהרי רק טומאת מת סותרת הנזירות, ובפסח אם שוחטין וזורקים על טמא שרץ א"צ רצוי ציץ, ולמ"ד אין שוחטין וזורקין על טמא שרץ בא למעט טומאת התהום בשרץ.

פ"א. שיטת רבי יוסי בטומאת זיבה למפרע - ואין לפרש שבא למעט טומאת

ולריו"ח לא איירי ריה"ג אלא בפסול דם ולא בפסולי דם ובשר.

פ"ג. שריפת הנותר- העצמות הגידים והנותר נשרפים בט"ז, ואם חל ט"ז בשבת נשרפים ב"ז.

עצמות קדשים ששימשו נותר- לרבי יצחק מטמאים את הידים, כיון שהעצם היא בסיס למוח שיש בו איסור נותר, ושימוש נותר מילתא.

שריפת עצמות- עצמות שאין בהם מוח אינם טעונים שריפה בט"ז, ואם יש בהם מוח צריכות שריפה, לרב יצחק ששימוש נותר מילתא גם העצמות צריכות שריפה, ואם שימוש נותר לאו מילתא מ"מ כיון שא"א להוציא את המוח שהרי אסור לשבור עצם בקרבן פסח ממילא שורף גם את העצמות, וזה תלוי אם יש איסור שבירת עצם בקרבן פסול, דבמתני' תנא דהשובר בטמא אינו לוקה, אבל שיטת רבי יעקב שקרבן שהיתה לו שעת הכושר יש בו איסור שבירת עצם.

כל עצמות הקדשים אין טעונים שריפה אלא שוברם ומוציא המח ושורפו, חוץ מעצמות הפסח, לרב יצחק ששימוש נותר מילתא גם עצמות הקדשים טעונים שריפה כיון ששימשו את המח, ואיירי שמצא עצמות שבורות שבקדשים תולים ששברם לפני שנעשו נותר וא"כ לא שימשו נותר, ובפסח כיון שאסור לשבור בו עצם תולים ששבר אחרי שנעשו נותר ועל כן טעונים שריפה, לרב זביד איירי שמצא ערימה ורואה בה עצמות שבורות, ובשאר קדשים א"צ לחשוש שיש מתחתם עצמות שלימות, אבל בפסח שאסור לשבור עצם צריך לחפש אם יש עצמות שלימות ולשורפם.

פ"ג: אכילת ושריפת הגידים- אמר רב כל הגידים כבשר ויוצאים בהם יד"ח אכילת פסח, חוץ מגידי צואר שאינם כבשר ואף אינם טעונים שריפה בנותר.

פ"ב. מי שיצא מירושלים וזכר שיש בידו בשר קודש אם עבר צופים שורפו במקומו ואם לאו חוזר ושורפו לפני הבירה מעצי המערכה, ואע"פ שהבשר הוא מיעוט, לרב חמא בר עוקבא איירי באכסנאי, ולרב פפא דווקא בהחזיק בדרך, ולרב זביד אע"פ שלא החזיק בדרך.

אין שורפין בחצרותיהם מעצי המערכה שמא ישארו עצים ויבואו לידי תקלה, ולא לפני הבירה מעצי עצמם, לרב יוסף שלא לבייש את מי שאין לו, ולרבא מפני החשד כשיחזירו המותר לביתם, ונ"מ אם יכול להביא עצים שאינם ראויים למערכה.

וכמו כן נחלקו למה היו **מעמידים את הטמאים על שער המזרח**, לרב יוסף כדי לביישם, ולרבא מפני החשד שיראו שאינם עובדים, ונ"מ בכהנים מפונקים או בעוסקים באומנות קלה שבשניהם חשד ליכא ובושת איכא.

דין שריפת קדשים שנפסלו- הפסח שיצא או שנטמא ישרף מיד, ואין טעון עיבור צורה להשהותו עד ט"ז, הגמ' מביאה את המקור לדין שריפה בטומאה וביוצא, בקדשי קדשים ובקדשים קלים, פיגול צריך שריפה מיד ולתנא דבי רבה בר אבוא אפי' פיגול טעון עיבור צורה.

פ"ב: דם אם לן שלא נזרק עד השקיעה או שנשפך או שיצא חוץ לקלעים או שנשחט הקרבן בלילה דינם בשריפה, וטעון עיבור צורה.

נטמאו הבעלים או שמתו לת"ק טעון עיבור צורה, ולריו"ח בן ברוקה ישרף מיד, לרב יוסף לא נחלקו אלא בנטמאו הבעלים לפני זריקה, אבל נטמאו לאחר זריקה טעון עיבור צורה לכו"ע, ולריו"ח נחלקו אף בנטמאו לאחר זריקה, וריו"ח בן ברוקה כרבי נחמיה שאמר שחטאת אהרן נשרפה מיד משום אנינות אע"פ שהיתה אנינות לאחר זריקה, לרבה גם ריה"ג סובר כך דפסול בעלים אינו טעון עיבור צורה,

לרב ירמיה נחלקו ת"ק ורבי בשובר עצם בפסח הבא בטומאה.

פ"ד: לרב יוסף בזה לכ"ע אינו לוקה, ונחלקו בהיתה לו שעת הכושר ונפסל.

לאביי בזה לכ"ע אינו לוקה ונחלקו אם יש איסור שבירת עצם מבעוד יום, ומ"מ מדרבנן אסור אטו משחשיכה.

(לרבי נמנים על **מח שבראש** הואיל ויכול לגוררו, ואין נמנים על מח שבקולית, ואע"פ שיכול לקלות את העצם ע"י גחלת ולהגיע למח, אסור לעשות כן דחיישינן שתשבר העצם או להפסד הקדשים).

לרב פפא לכ"ע מבעו"י אסור לשבור עצם ונחלקו באבר שיצא מקצתו.

לרב ששת בריה דרב אידי אבר שיצא מקצתו לכ"ע מותר, ונחלקו בנא.

לרב נחמן בר יצחק בנא לכ"ע אסור, ונחלקו בעצם האליה.

לרב אשי בעצם האליה לכ"מ מותר, ונחלקו באבר שאין בו כזית בשר.

לרבינא בזה לכ"ע מותר, ונחלקו באין בו כזית במקום זה ויש בו במקום אחר, וכן נחלקו בזה ריו"ח ור"ל דלריו"ח אסור ולר"ל מותר.

תניא כוותיה דרב יוסף, רב אשי או רבינא, רנב"י, ואביי.

פ"ה. עצם שאין בה מח יש בה איסור שבירת עצם.

הפיגול הנותר והטמא מטמאים את הידים- הפיגול משום חשדי כהונה שיפגלו בכונה, והנותר משום עצלי כהונה, י"א ששיעור הטומאה בכזית כשיעורו לאיסור אכילה, וי"א שיעור בכביצה כטומאתו.

יוצא- בפסח לא גזרו עליו טומאה דבני חבורה זריזים, בשאר קדשים תיקו.

אוכל שנטמא מקצתו לא נטמא כולו דטומאת סתרים לא מטמיא, לרבינא דאמר חיבורי אוכלים לאו חיבור הוא וכמאן דמיפרתי דמי נטמא כולו.

ומתני' דקתני שהגידים טעונים שריפה- לרב חסדא איירי בגיד הנשה וכו"י שגיד הנשה אינו נוהג אלא באחת וא"כ טעונים שריפה בנותר שמא זהו המותר באכילה, י"מ בדעת רבי יהודה שרק של ימין אסור, ולפ"ז איירי בנתערבו ב' הגידים, וי"מ שהדבר בספק מה אסרה התורה ולפ"ז אף בלא נתערבו לעולם טעונים שריפה, לרב אשי איירי מתני' בשמנו דגיד שהוא מותר באכילה וישראל קדושים נוהגים בו איסור ועל כן טעון שריפה, לרבינא איירי בגיד החיצון שאסור מדרבנן ואין חייבים עליו מלקות, ועל כן טעון שריפה.

אין שורפים נותר בט"ז שחל בשבת, ולא אמרינן עשה דוחה לא תעשה, לחזקיה דורשים עד בוקר היינו בוקר שני, לאביי דורשים מעולת שבת בשבתו, ולרבא דורשים "הוא לבדו" ולא מילה שלא בזמנה וה"ה נותר, לרב אשי שבתון דיו"ט הוא גם עשה ואין עשה דוחה לא תעשה ועשה.

פ"ד. כל הנאכל בשור הגדול יאכל בגדי הרך וראשי כנפים והסחוסים- לרבה ראשי כנפים והסחוסים זה מ"ד אחר הסובר שאע"פ שאינו נאכל בשור הגדול נאכל בפסח, לרבא אין כאן מחלוקת דראשי כנפים והסחוסים נאכלים בשילקא בשור הגדול, ותניא כוותיה דרבא.

גידים שסופם להקשות- לריו"ח נמנים עליהם בפסח דבתר השתא אזלינן, ולר"ל אין נמנים עליהם בפסח דבתר בסוף אזלינן, וחזר בו ריו"ח ואמר שבתר בסוף אזלינן, ואמר שיעור הראש של עגל הרך אינו מטמא.

המותיר בפסח אינו לוקה.

השובר עצם בפסח טהור לוקה, אבל בפסח טמא אינו לוקה.

ת"ר ועצם לא תשברו בו בכשר ולא בפסול, רבי אומר בבית אחד יאכל ועצם לא תשברו בו כל הראוי לאכילה יש בו משום שבירת עצם וכו'.

פ"ו: נפרסה מחיצה בין בני חבורה לר"י יכולים לאכול כך ולר"ש לא, נסתלקה המחיצה שביניהם לר"ש יכולים לאכול כך ור"י לא, רב כהנא מסתפק אם נעשו ע"י המחיצה לב' מקומות או לא וקאי בתיקו.

הכלה הופכת את פניה ואוכלת מפני הבושה.

כמה הנהגות מרב הונא-

אמר ששמו "רב" הונא כי בעל השם הוא כך שמו מקטנותו.

ישב על המיטה שזה דרך כבוד משום כל מה שיאמר לך בעל הבית עשה.

קיבל את הכוס מיד משום אין מסרבים לגדול. שתאו בשני פעמים משום שבפעם אחת הרי זה גרגרן, ובג' פעמים גס רוח, ובכוס קטן ויין מתוק וכרס רחבה מותר.

לא החזיר פניו משום שרק הכלה מחזירה פניה ואוכלת.

דין שמש- א"צ לשמש אלא כשהגיעו כבר ג' אנשים, אבל צריך להשאר עד שהאחרון ילך, ודווקא בזמן שעדיין רגילים לאכול, וצריכים להודיע לשמש שלא יגמרו יחד, לרבינא האחרון צריך להוסיף דמים ואין הלכה כרבינא.

האשה:

פ"ז: האשה ששחטו עליה בעלה ואביה- בזמן שהיא בבית בעלה תאכל משל בעלה, ברגל ראשון אם היא בבית אביה תאכל במקום שהיא רוצה, (אם אין ברירה היינו מה שרצתה בשעת שחיטה), אבל בשאר רגלים תאכל משל בעלה, ואם היא רדופה ללכת לבית אביה רגל ראשון תאכל משל אביה ושאר רגלים תאכל במקום שהיא רוצה.

ריו"ח מבאר כמה פסוקים בשיר השירים.

פ"ה: אסור להוציא פסח מחבורה לחבורה, ואין חיוב מלקות עד שיניח, כאיסור הוצאה בשבת דבעינן עקירה והנחה, והגורר יש בזה עקירה והנחה וחייב.

אבר שיצא מקצתו חותך עד שמגיע לעצם וקולף עד שמגיע לפרק וחותר, ובמוקדשין קוצץ בקופיץ שהרי אין בו איסור שבירת עצם.

דין חומת ירושלים אם היא כירושלים- מן האגף ולפנים כלפנים מן האגף ולחוץ כלחוץ, החלונות ועובי החומה כלפנים, אגף עצמו בשערי ירושלים כלחץ מפני המצורעים, ובשערי עזרה כלחוץ, שער נקנור לא נתקדש מפני שמצורעים עומדים שם ומכניסים בהונות ידם.

צירוף לתפילה- לרב דין צירוף לתפילה דומה לדין הנ"ל דמן האגף ולפנים כלפנים וכו', אבל לריב"ל אפי' מחיצה של ברזל אינה מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים.

פ"ו: גגים ועליות- אינם קדושים בקדושת ירושלים, ומה שמצינו שהיו אומרים שם את ההלל על הפסח היינו אחר האכילה, עלית בית קדשי הקדשים נתקדשה דשאני היכל שדוד קידשו, הלשכות הבנויות בקודש ופתוחות לחול גגותיהם קודש דווקא כשהגג שווה לקרקע עזרה, מחילות הפתוחות להר הבית לא נתקדשו, אבל הפתוחות לעזרה נתקדשו, גגות העזרה לא נתקדשו ואין אוכלים שם קדשים, ואותם שתי אמות קני מידה שהיו מניחים שם כלי קודש נתקדשו.

אכילת הפסח במקום אחד- לשיטת ר"י ליחיד אין לאוכלו בשני מקומות, ורבים יכולים ליחלק לב' מקומות, ומתנ"י כדעתו דשתי חבורות שהיו אוכלות בבית אחד יכולים להחלק ולאוכלו, ויכולים להשאיר את המיחם באמצע, והשמש אסור לו לאכול אלא עם בני החבורה שלו, ולשיטת רבי שמעון אף היחיד יכול לאוכלו בב' מקומות, אבל אין בני החבורה רשאים ליחלק לב' מקומות.

יתום ששחטו עליו אפוטרופסים יאכל במקום שהוא רוצה, ואף אם אין ברירה דדרשינן "שה לבית".

שחיטת בעה"ב לבני ביתו - בעה"ב א"צ דעת בני ביתו הקטנים ועבדו ושפחתו הכנענים, ואם שחט עליהם יוצאים בשלו, אבל בנו וביתו הגדולים ועבדו ושפחתו העברים והאשה צריך דעתם, ואם שחט עליהם ומחו או ששחטו בעצמם אין יוצאים בשלו, אבל בסתמא יוצאים בשלו.

עבד של שני שותפים אם שני השותפים מקפידים זה על זה לא יאכל משל שניהם, ואם אינם מקפידים רצה מזה אוכל רצה מזה אוכל.

מי שחציו עבד וחציו בן חורין - למשנה ראשונה עובד את רבו יום אחד ואת עצמו יום אחד, ולב"ש כיון שאינו יכול להינשא והעולם נברא לשבת כופין את רבו לשחררו וכותב העבד לרבו שטר על חצי דמיו, וחזרו ב"ה להורות כב"ש, לענין קרבן פסח למשנה ראשונה לא יאכל לא משל עצמו ולא משל רבו, ולמשנה אחרונה יכול לאכול משל עצמו.

האומר לעבדו צא ושחוט עלי את הפסח -

פ"ח: שחט גדי יאכל אע"פ שרגיל בטלה, שחט טלה יאכל אע"פ שרגיל בגדי.

שחט גדי וטלה אינו מועיל שאין נמנים על שני פסחים כאחד, ומלך ומלכה שתלויים בעבדיהם יאכלו מן הראשון.

שכח מה אמר לו רבו ילך העבד אצל רועה שאדונו רגיל אצלו דניחא ליה בתקנתיה דרביה, ויקח גדי וטלה, ויתן לו אחד מהם ע"מ שאין לרבו רשות בו, ויאמר אם גדי אמר לי רבי גדי שלו וטלה שלי, ואם טלה אמר לי רבי טלה שלו וגדי שלי.

שכח רבו מה אמר לו הגדי והטלה יצאו לבית השריפה, אם שכח לאחר זריקה פטורים מלעשות פסח שני, ואם שכח קודם זריקה חייבים לעשות פסח שני, וי"א דבזה אף אם שכח קודם זריקה פטורים מלעשות פסח שני דקמי שמיא גליא,

רב זוטרא בר טוביה מבאר הפסוק אשר בנינו כנטיעים וכו'.

הגמ' מבארת את הפסוקים בתחילת הנביא הושע, שאמר הושע לקב"ה שיחליף את ישראל באומה אחרת, והמשיל לו הקב"ה זאת למי שנשא אשה זונה והוליד בני זנונים שאינו יכול לגרשה, וכ"ש ישראל שהם בני והם בני בחוני אברהם יצחק ויעקב, והם אחד מד' קנינים שיש לקב"ה בעולם, עמד הושע לבקש רחמים על שביקש להחליפם, אמר לו הקב"ה שיבקש רחמים על ישראל על הגזירות שגזר עליהם בגללו, ביקש עליהם רחמים וביטל את הגזירה והתחיל לברכם.

פ"ז: אוי לה לרבנות שמקברת את בעליה.

ירבעם זכה לימנות עם מלכי יהודה מפני שלא קיבל לשון הרע על עמוס.

אפי' בשעת כעסו של הקב"ה זוכר את הרחמים.

אפי' דור של רשעים אין להלשינם לשמים.

כמה דברים בענין הגלות -

לא הגלה הקב"ה את ישראל לבין האומות אלא כדי שיתוספו להם גרים.

צדקה עשה הקב"ה לישראל שפיזרם לבין האומות שא"א לכלותם יחד.

למה גלו לבבל - יודע הקב"ה שאין ישראל יכולים לקבל גזירות אכזריות של אדום לפיכך הגלה אותם לבבל, וי"א מפני שעמוקה כשאול ויפדה אותם משם מהר כמו שהבטיחם, וי"א מפני שקרוב לשונם ללשון התורה, וי"א ששיגרם לבית אמם שאבהם יצא מאור כשדים, וי"א כדי שיאכלו תמרים ויעסקו בתורה.

הכסף שלקחו ישראל ממצרים חזר לשם בימי שישק.

כתב הלוחות פרח בשעת שבירתם.

פ"ח: לכו ונעלה אל הר ד' אל בית אלוקי יעקב - כיעקב שקראו בית.

גדול יום קיבוץ גלויות כיום שנבראו בו שמים וארץ.

"ואם ימעט הבית מהיות משה" החייהו משה- לרבנן אפשר להשתמש במעות שנתנו לו למינוי לאכילה ולרבי אף למקח, י"א שבעצים לצלייתו מותר אף לרבנן ונחלקו במצה ומרור, וי"א שלמצה ומרור מותר אף לרבנן ונחלקו לקנות חלוק וטלית, להלן יבואר אם נחלקו בפסח או במעות הפסח.

נתן לזונה מוקדשין באתננה מותר להקריבם (אבל עופות חולין אסור), דכתיב "לכל נדור" פרט לנדור, והא דבעי קרא ולא אמרינן כן מסברא שהרי אין אדם אוסר דבר שאינו שלו, **רבי אושעיא פירש דאיירי בממנה זונה על פסחו וכרבי שדורש "החייהו משה" אף למקח, אביי אמר שלולא דברי רבי אושעיא היה מפרש את הדרשה לריה"ג שקדשים קלים ממזון בעלים,** אבל הפסח עצמו קדוש לגמרי וא"א להשתמש במעות למקח, ודברי רבי הם במעות שהפריש לפסחו שמפריש אותם על דעת שיוכל מי שקיבלם ממנו עבור המינוי להשתמש בהם לצרכיו, שיתנם לממנה בתורת מתנה והוא ימנהו על הפסח במתנה, ורבי אושעיא סבר שלרבי אפי' הפסח עצמו אינו קדוש לגמרי.

צ: שחיטת הפסח עבור טמאים שעומדים ליטהר-

טבול יום ומחוסר כיפורים שוחטים עליהם, הגמ' מעמידה את המחוסר כיפורים כשמסר את הקרבן לבית דין, וכרב שמעיה דאמר אין בי"ד של כהנים עומדים עד שיכלו כל המעות. **טמא שרץ** קודם טבילה לרב אין שוחטין עליו כיון דמחוסר טבילה ודילמא פשע ולא יטבול, וסובר רב שטמא שרץ אסור בפסח מדאורייתא, דקרא דאיש איש כי יהיה טמא לנפש איירי כרבי יצחק בטמאי מת מצוה שחל שביעי שלהם בערב הפסח ואעפ"כ נדחים לפסח שני, וה"ה טמא שרץ אע"פ שטובל ונטהר נדחה לפסח שני, ולעולא שוחטין על טמא שרץ.

זב שראה ב' ראיות שוחטין עליו בשביעי, לרב שאין שוחטין על טמא שרץ איירי כאן

פ"ט. אבל היכא שנתערבו ה' עורות של פסחים זה בזה ונמצאת יבלת באחת מהם לכו"ע אם נתערבו קודם זריקה חייבים לעשות פסח שני, ואע"פ שאחד מהם ודאי לא יצא יד"ת, שהרי אם יביאו כל אחד פסח יש כאן ד' שהביאו חולין לעזרה דכבר יצאו יד"ח, ואם יביאו כולם פסח אחד נמצא הפסח יאכל שלא למינוי, ואם יתנו שמי שכבר הביא יהיה שלמים הרי שלמים צריך שתי מתנות שהם ד' ובזריקה, ואילו פסח מתנה אחת ובשפיכה, ואע"פ שבדיעבד אפשר לצאת בשלמים במתנה אחת בשפיכה זה אינו אלא דיעבד ולא לכתחילה.

מותר הפסח קרב שלמים, אבל אין מפרישין תחילה למותרות.

פסח אין טעון סמיכה, מותר הפסח טעון סמיכה, קרבן נשים אין טעון סמיכה.

האומר לבניו הריני שחוט את הפסח על מי שיעלה מכס ראשון לירושלים אע"פ שאין ברירה זכה בחלקו ומזכה אחיו עמו, דלא אמר כן אלא כדי לזרזם במצוות.

יכולים להתמנות על הפסח הרבה אנשים ובלבד שיהיה כזית לכל אחד.

נמנים על הפסח עד השחיטה, ומושכין ידיהם לת"ק עד השחיטה ולר"ש עד שיזרק הדם.

פ"ט: הממנה עמו אחרים בחלקו רשאים בני חבורה ליתן לו חלקו והוא אוכל משלו והם אוכלים משלהם, וכן מי שהיו ידיו יפות ממהר לאכול הרבה רשאים לומר לו טול חלקך וצא, ודין זה הוא גם בסעודה של כל השנה.

המוכר עולתו ושלמיו לאחרים לא עשה כלום, ומ"מ המעות שקיבל יפלו לנדבה משום קנס, ואפי' שקיבל יותר משווי הקרבן הכל יפול לנדבה.

צ. הממנה עמו אחרים על פסחו מעות שבידו חולין-

וקטנים ועבדים לא משום פריצותא, אבל של נשים בפני עצמם עושים.

צ"א: חיוב אשה בפסח - לר"י אשה בפסח ראשון שוחטין עליה בפני עצמה, אבל בשני לא דאשה בפסח שני רשות, לרבי יוסי אשה בפסח שני חובה, ולר"ש אשה בראשון רשות, ובשני אינה יכולה לאוכלו כלל, ר"א סובר כר"י, הגמ' מבארת את הדרשות לכל מ"ד.

קטן אינו חייב כרת אם לא עשה פסח.

גדול זוכה לאחרים וקטן אינו זוכה.

אין עושין חבורה שכולה גרים שמא ידקדקו בו ויביאוהו לידי פסול.

פסח מצה ומרור בראשון חובה מכאן ואילך רשות, לר"ש לנשים פסח בראשון רשות, אבל במצה חייבות.

צ"ב: אונן טובל ואוכל פסחו לערב, דאנינות לילה דרבנן וחכמים לא העמידו דבריהם במקום כרת, אבל אינו אוכל קדשים בלילה דאינו אלא עשה.

השומע על מתו ומי שליקטו לו עצמות טובל ומותר לאכול אף קדשים לערב, שלא גזרו עליו אנינות אלא ביום.

גר שנתגייר בערב פסח לב"ש טובל ואוכל את פסחו לערב, ולב"ה הפורש מן הערלה כפורש מן הקבר, והיינו דווקא בעכו"ם שנתגייר גזירה שמא יטמא לשנה הבאה ויאמר אשתקד טבלתי ואכלתי עכשיו ג"כ אטבול ואוכל, ולא ידע שאשתקד היה נכרי שאינו מקבל טומאה, אבל ישראל שמל מודים ב"ה שטובל ואוכל לערב ולא גזרינן אטו נכרי.

אמר רבא ערל הזאה ואיזמל העמידו דבריהם במקום כרת, אונן מצורע ובית הפרס לא העמידו דבריהם במקום כרת -

ערל כדלעיל שלב"ה גר שנתגייר בערב פסח אינו עושה פסחו לערב.

הזאה אינה דוחה שבת אף אם חל שביעי שלו בשבת שהיא ערב פסח.

כשכבר טבל אבל אם לא טבל אין שוחטין עליו.

זב שראה ג' ראיות שוחטין עליו בשמיני ואיירי כשמסר קרבנותיו לבי"ד וכדלעיל.

זבה שוחטין עליה בשמיני, ואע"ג דמחסרה כפרה וכשמסרה קרבנותיה לבי"ד של כהנים וכדרב שמעיה, אבל בשביעי לא אף לעולא ששוחטין על טמא שרץ, התם חזי לאורתא הכא לא חזיא עד למחר דמתיא כפרה.

נדה שוחטין עליה בשמיני אבל בשביעי לא, שהרי נדה טבילתה בלילה ואינה יכולה לטבול בשביעי.

צ"א: שחיטת הפסח למי שיתכן שלא יוכל

לאוכלו - האונן, והמפקח את הגל, ומי שהבטיחוהו עכו"ם להוציאו מבית האסורים, והחולה והזקן שיכולים לאכול כזית, מצרפים אותם לקרבן פסח אבל אין שוחטין עליהם בפני עצמם שמא לא יוכלו לאכול ויפסל הקרבן בנותר, אם שחטו עליהם ולא יכלו לאכול פטורים מלעשות פסח שני דבשעת שחיטה היו ראויים, חוץ ממפקח את הגל שאם נמצא מת והגל היה עגול נמצא שהיה טמא כבר בשעת שחיטה וצריך לעשות פסח שני, אבל אם היה הגל ארוך לא, בית האסורים דישאל אפשר לשחוט עליו בפני עצמו אם אמרו שישחררוהו דשארית ישראל לא יעשו עולה, ואם בית האסורים לפנים מחומת בית פאגי אף בבית האסורים דעכו"ם שוחטים עליו בפני עצמו כיון שיכול לאכול את הפסח בבית האסורים.

שחיטת הפסח על היחיד - לר"י אין שוחטין על היחיד, לרבי יוסי אם יכול היחיד לאוכלו כולו שוחטין עליו.

הזובח פסחו בבמות יחיד בשעת איסור הבמות עובר בלא תעשה, אבל בשעת התר הבמות אינו עובר.

אין עושים חבורת נשים ועבדים וקטנים יחד משום תיפלות, וכן של נשים ועבדים,

לרבי ולר"נ חייב ולרחב"ע פטור, שגג בראשון והזיד בשני לרבי חייב ולר"נ ורחב"ע פטור.

צ"ג: מגדף חייב כרת, לרבי היינו מברך ד', לרבי נתן לאו היינו מברך את ד' אלא מזמור ומשורר לע"ז.

איזו היא דרך רחוקה - לר"ע מן המודיעים ולחוץ וכמידתה לכל רוח והיינו ט"ו מיל, ולר"א ורבי יוסי מאיסקופת העזרה ולחוץ.

לעולא כל שאין יכול להיכנס לעזרה בשעת שחיטה זהו דרך רחוקה, ואע"ג דשוחטין וזורקין על טמא שרץ דלא פטרה תורה אלא דרך רחוקה ולא טמא, ולרב יהודה כל שאין יכול ליכנס בשעת אכילה, ואע"פ שאין שוחטין וזורקין על טמא שרץ דטמא רחמנא דחייה ובדרך רחוקה לא.

לריו"ח מהלך אדם ביום הוא י' פרסאות ארבעים מיל, הגמ' הבינה שמתוכם הולך ה' מיל בין עלות השחר לנץ החמה, (כלוט שהלך ה' מילים מסדום לצוטר), וה' מיל בין שקיעת החמה לצאת הכוכבים, ולפי זה הגמ' מבארת למה שיעור דרך רחוקה הוא ט"ו מיל שהוא מהלך אדם מחצות עד השקיעה, ולהלן הגמ' דוחה שבזמנים אלו אדם הולך ד' מילים, ולוט הלך מהר דכתיב "ויאצו המלאכים בלוט".

צ"ד: היה עומד חוץ למודיעים ויכול ליכנס בסוסים ופרדים אעפ"כ נחשב בדרך רחוקה, אבל היה עומד לפני מן המודיעים וגמלים קרונות מעכבים אותו לא נחשב בדרך רחוקה שהיה יכול לישמט מבני ביתו וללכת יחידי ולשחוט.

לרבא העולם הוא ו' אלפים פרסאות, ועובי הרקיע אלף פרסאות, נמצא עובי הרקיע שישית מהיום, וכדלעיל שבין עלות לנץ אדם הולך שישית מהילוך יום, ובברייתא מבואר שעובי הרקיע אחד מעשרה ביום, ומעלות עד הנץ אדם הולך ד' מילים, הגמ' מביאה כמה קושיות על שיטת רבא - א' מהברייתא שמצרים ד' מאות פרסה וכוש פי שישים ממצרים והעולם פי שישים מכוש, ב' תנא דבי אליהו כל הישוב כולו תחת כוכב אחד יושב, ג'

איזמל אסור להביאו אף דרך גגות חצרות וקרפפות אף בערב פסח שחל בשבת. אונן מותר באכילת הפסח בלילה.

מצורע שחל שמיני שלו בערב פסח וראה קרי התירו לו להכנס להר הבית להטהר אע"פ שטבול יום אסור במחנה לויה מדרבנן.

צ"ב: בית הפרס מנפח והולך לפסח אבל לתרומה לא, בית הפרס שנידש ברגלי אדם טהור.

מי שהיה:

פסח ראשון ושני - מי שהיה טמא או שהיה בדרך רחוקה או שהיה אונן ולא עשה את הראשון יעשה את השני, שגג או נאנס או הזיד ולא עשה את הראשון יעשה את השני, אלא שמזיד ואונן חייבים כרת וטמא או דרך רחוקה או שוגג או אונס אינם חייבים כרת.

היה בדרך רחוקה וזרקו עליו לרב נחמן הורצה דהתורה פטרתו ואי עביד תבוא עליו ברכה, ולרב ששת לא הורצה דנדחה מהפסח כטמא.

צ"ג: אלו עושין פסח שני - זבים וזבות, נדות ובוועלי נדות ויולדות, שוגגים אנוסים ומזידים, טמא, ושהיה בדרך רחוקה (כתבתו תורה כדי לפוטרו מכרת), ברייתא זו כרבי יוסי שנשים חייבות בפסח שני.

חיוב כרת למי שלא הקריב פסח - לרבי פסח שני רגל בפני עצמו הוא, ועל כן קטן שהגדיל או גר שנתגייר בין הפסחים חייב בשני, לרבי נתן פסח שני תשלומי ראשון הוא ומי"מ אינו מתקן את הראשון, וא"כ מי שלא היה זקוק לראשון אינו חייב בשני, לרבי חנניא בן עקביא שני תשלומי דראשון ומתקן את הראשון, ועל כן אם הזיד בשניהם לכו"ע חייב כרת, שגג בשניהם לכו"ע פטור, הזיד בראשון ושגג בשני

מח ובין שאין בה מח, רבנן דורשים שצריך לחזור שלא לשחוט פסח שני על היחיד).
יוצא - אף פסח שני אסור להוציאו מן הבית.

צ"ה: טומאה - לת"ק אף השני אינו דוחה את הטומאה כראשון, לר"י דוחה את הטומאה דנדחה לשני דעדיף לעשותו בטהרה ואם לא זכה יעשה בטומאה.

לינה - פסח ראשון טעון לינה, השני נחלקו תנאים בדעת ר"י אם טעון לינה.

דיני פסח שבא בטומאה

לא יאכלו ממנו **זבים זבות נדות ויולדות** אלא רק טמאי מתים, ואם אכלו פטורים מכרת, אבל אם נכנסו למקדש חייבים כרת על ביאת מקדש, ור"א פוטר אף על ביאת מקדש.

נכנסו טמאי מתים להיכל לל"ק חייבים כרת שלא הותרו אלא לעזרה, ולל"ב פטורים.

צ"ו. אכלו הטמאים את האימורים פטורים מן הכרת.

אימורי פסח מצרים אכלו אותם צלויים בשפוד.

פסח מצרים מקחו מבעשור ופסח דורות אין מקחו מבעשור, ומ"מ טעון ביקור ד' ימים ויכול לבקר כמה טלאים מבעשור ובשעת שחיטה יקח אחד מהם, פסח שני אינו טעון ביקור, לבן בג בג תמיד טעון ביקור ד' ימים קודם שחיטה.

כתיב "ועבדת את העבודה הזאת בחודש הזה" שיהיו כל עבודות חודש זה כזה, להקיש פסח דורות לפסח מצרים, לענין שנאכל בלילה, ולפסול ערל ובן נכר (וצריכא, ומ"מ ערל אוכל מצה ומרור), ותושב ושכיר, ועבד כנעני שלא נימול, ואיסור שבירת עצם, ואיסור אכילת נא.

מומר אינו אוכל בפסח, וכהן מומר אוכל תרומה, מילת זכריו ועבדיו מעכבתו מלאכול בפסח, אבל לא מעכבת כהן מאכילת תרומה.

פסח מצרים טעון הזאה באגודת אזור על המשקוף ועל שתי המזוזות, ונאכל בחפזון, ופסח דורות אינו טעון הזאה ואין נאכל בחפזון.

מהברייתא שאין חמה נכנסת לישוב אלא שעה אחת ביום, ד' מהברייתא שמן הארץ לרקיע חמש מאות שנה.

צ"ד: גלגל ומזלות - לחכמי ישראל גלגל קבוע ומזלות חוזרים מהלכים, ולחכמי אומות העולם גלגל חוזר ומזלות קבועים.

מהלך החמה בלילה - לחכמי ישראל בלילה החמה מהלכת למעלה מן הרקיע, ולחכמי אומות העולם למטה מן הקרקע, ואמר רבי נראין דבריהם מדברינו שבליילה המעיינות רותחין.

רבי נתן אומר בימות החמה חמה מהלכת בגובה הרקיע לפיכך העולם רותח ומעיינות צוננים, ובימות הגשמים להיפך.

בד' שבילין חמה מהלכת.

ור"א אומר איסקופת העזרה ולחויץ - ערל שלא מל לר"א ענוש כרת, לאביי שאני מדרך רחוקה שהתורה פטרתו אבל ערל חייב למול, לרבא ברייתא דערל בתנא דס"ל שלר"א דרך רחוקה היינו מחויץ למקום אכילתו חומת ירושלים, אבל רבי יוסי בר רבי יהודה אמר משום ר"א חויץ למקום עשייתו, וכדבריו אזלא הא דתניא בטמאים הלך אחר רוב העומדים בעזרה.

מה בין פסח ראשון לשני

צ"ה. הגמ' מבארת הדינים והילפותות -

בל יראה - הראשון אסור והשני מצה וחמץ עמו בבית, וכן מותר לשוחטו על החמץ.

הלל - הראשון טעון בעשייתו ובאכילתו, והשני רק בעשייתו.

צלי על מצות ומרורים - בין הראשון בין השני.

שבת - בין הראשון ובין השני דוחים את השבת.

שבירת עצם - אסור אף בשני.

(איסי בן יהודה דורש מאיסור שבירת העצם שנאמר בשני לאסור שבירת עצם בין שיש בה

הגמ' מעמידה את שמואל כר"ש שחמש חטאות מתות בכל הענינים, ולא אמר שמואל כל שבחטאת רועה דלית ליה לר"ש רועה כלל, ולאפוקי מריו"ח שסובר שפסח שנמצא קודם שחיטה רועה, אלא אם נמצא לאחר זמן שחיטה – חצות, קרב שלמים. כמה דינים מהגמ' לפני שהעמידה את שמואל כר"ש-

הפריש חטאתו ואבדה והפריש אחרת תחתיה ונמצאת הראשונה ס"ל לשמואל כרבי שאחת תמות (דלרבנן רועה), וכה"ג בפסח שנמצא לאחר חצות קודם שחיטה קרב שלמים. פסח שנמצא קודם חצות רועה אע"פ שבחטאת מתה דכהאי גוונא לאו אבודה היא כרבא דאמר אבידת לילה לאו אבידה היא.

צ"ז: הפריש ב' חטאות לאחריות הראשונה קריבה חטאת והשניה רועה ובפסח כהאי גוונא קרב שלמים.

הגמ' מביאה לישנא אחרינא במו"מ בדברי שמואל והמסקנה כנ"ל.

צ"ח. המפריש נקיבה לפסחו או זכר בן ב' שנים יראה עד שיסתאב וימכר ויפלו דמיו לנדבה לשלמים, ושמע מינה תלת, א' בעלי חיים נדחים, ב' דחוי מעיקרא הוי דיחוי, ג' יש דיחוי בדמים.

המפריש פסחו ומת

לא יביאנו בנו אחריו לשם פסח אלא לשם שלמים, ודווקא בט"ז דקסבר נדרים ונדבות אין קרבים ביו"ט, ואם היה הבן ממונה עמו יביאנו לשם פסח.

הגמ' שואלת שאם מת קודם חצות הרי הבן אונן, ואם לאחר חצות הרי נקבע לפסח בחצות ואין קרב שלמים.

לרבא איירי במת קודם חצות ויביאנו לפסח שני.

לאביי מת אחר חצות וחל על הבן חיוב ובנו ממונה עמו יביאנו לשם פסח, מת קודם חצות ואין הבן ממונה יביאנו שלמים.

לרב שרביא איירי שהיה האב גוסס בחצות.

צ"ו: איסור חמוץ בפסח מצרים נהג יום אחד, ופסח דורות כל שבעה.

תמורת הפסח - פסח שאבד והפריש תחתיו אחר, ונמצא הראשון קודם שחיטת השני, ונשחט השני, הראשון ירעה עד שיסתאב וימכר ויביא בדמיו שלמים, וכן תמורת הראשון תרעה וכו'.

אבל אם נמצא הראשון לאחר שחיטת השני, וי"א לאחר זמן שחיטת השני והיינו חצות, הוא עצמו קרב שלמים וכן תמורתו קריבה שלמים.

מחלוקת אביי ורבא ללישנא קמא - שיטת רבא שהתמורה קריבה שלמים דווקא כשנמצא הראשון לאחר שחיטת השני, אבל נמצא קודם שחיטת השני אע"פ שהמיר לאחר שחיטת השני אינו קרב שלמים, דמכח קדושה דחווה אתא, ולאביי אם המיר לאחר שחיטה אע"פ שנמצא קודם שחיטה קרב שלמים.

מחלוקת אביי ורבא ללישנא בתרא - שיטת רבא שהתמורה תרעה עד שתסתאב וכו' דווקא כשהמיר קודם שחיטת השני, אבל אם המיר לאחר שחיטה אע"פ שנמצא קודם שחיטה תמורתו קריבה שלמים, שאין השחיטה קובעת את התמורה כיון שעדיין לא המיר, לאביי אפי' המיר אחר שחיטה ירעה עד שיסתאה וכו', ופריך לרבא מברייתא וקאי בתיובתא.

אליה של כבש קריבה עם הפסח, עז אינה טעונה אליה.

פסח שעברה שנתו שלמים הבאים ממותרת הפסח דינם כשלמים לסמיכה נסכים תנופת חזה ושוק.

צ"ז. אמר שמואל כל שבחטאת מתה בפסח קרב שלמים חמש חטאות מתות ולד חטאת ותמורת חטאת חטאת שמתו בעליה חטאת שנתכפרו בעליה באחרת ונמצאת הראשונה וחטאת שעברה שנתה ואבדה ונמצאה, וכל שבחטאת רועה בפסח נמי רועה-

בפסח של יחיד א"צ לר"י שישאר דמעיקרא למנות אחר עמו היה עמוד.

ערבי פסחים:

צ"ט: אכילה בערב הפסח ובערב שבת- בערב שבת ויו"ט לרבי יוסי אוכל עד שתחשך, ואם התחילו מבעוד יום אין מפסיקים משחשיכה, לרב הונא בערב פסח מודה רבי יוסי שאסור משום חיובא דמצה, לר"י בערב שבת ויו"ט אסור לאכול מן המנחה ולמעלה, לרב פפא ערב פסח חמור יותר שאסור כבר סמוך למנחה, והגמ' מוכיחה שאף בערב שבת ויו"ט אסור לר"י כבר מתשע שעות שהוא חצי שעה סמוך למנחה.

ק: הלכה כר"י בערב פסח, וקרבי יוסי בערב שבת, הגמ' מבארת שרבי יוסי מודה לענין התחלה בערב פסח, ולא פליג אלא לענין הפסקה והלכה כר"י שמפסיקים, ובערב שבת אין מפסיקים, וכן קבעו הלכה רשב"ג ורבי יוסי בעכו, לשמואל אין הלכה כרבי יוסי או כר"י אלא **פורס מפה ומקדש** וא"צ עקירת שולחן.

ק: אין מביאים את הלחם קודם הקידוש, ואם הביא פורס עליו מפה ומקדש.

בערב פסח שווים רבי יוסי ור"י שאין מתחילים, קודם תשעה שווים שמתחילים.

קידוש בבית הכנסת

ק"א. שיטת רב שיוצאים בו ידי קידוש ולא ידי יין, ומ"מ חוזר ומקדש בביתו כדי להוציא בניו ובני ביתו.

שיטת שמואל שאף ידי קידוש אין יוצאים בו דאין קידוש אלא במקום סעודה, ומה שמקדשים בבית הכנסת זה לצורך האורחים שאוכלים ושותים בבית הכנסת, ואפי' ממקום למקום בחד ביתא לא חשיב במקום סעודה.

לרב אשי איירי שמת לאחר חצות וכו"ש שאין בעלי חיים נדחים. לרבינא איירי כשהפרישו לאחר חצות ומת לאחר חצות.

צ"ח: הפסח שנתערב בזבחים אשם ועולה, ירעו עד שיסתאבו וימכרו ויביא בדמי היפה לכל קרבן ויפסיד המותר מביתו, וסבר כר"ש שמביאים קדשים לבית הפסול, אבל לרבנן ימתין עד שיוממו ויפדה את הפסח כל היכא דאיתיה ויאכל בתורת בכור בעל מום.

נתערב הפסח בבכורות ר"ש אומר אם חבורת כהנים יאכלו.

דיני חבורה שאבד פסחה

אמרו לאחד צא ובקש ושחוט עלינו והוא והם שחטו, הוא אוכל משלו שהרי לא נמנה על שלהם, והם אוכלים ממה שנשחט ראשון, ואם אין ידוע מי הראשון או שנשחטו יחד הוא אוכל משלו, ושלהם יצא לבית השריפה ופטורים מפסח שני.

אמר להם אם אחרתי צאו ושחטו עלי והם לא אמרו לו לשחוט עליהם הדין הפוך ממה שבדין הקודם.

אמר להם ואמרו לו אוכלים כולם מן הראשון, ואם אין ידוע או שניהם יחד שניהם יוצאים לבית השריפה.

לא אמר להם ולא אמרו לו אינם אחראים זה לזה וכל אחד אוכל משלו.

חבורות שנתערבו פסחיהם כל חבורה לוקחת קרבן אחד, ואחד מכל חבורה עובר לחבורה השניה, ובכמה חבורות מתחלקים לכל החבורות, ובני החבורה אומרים לו שאו שהם עוברים לקרבן שלו או שהוא עובר לקרבן שלהם, שניים שנתערבו פסחיהם ממנים עמם אחד מן השוק וההמשך כנ"ל.

צ"ט. שתיקה יפה לחכמים ק"ו לטיפשים.

לר"י מתמעטים והולכים ובלבד שישאר אחד שהיה בחבורה בתחילה, ולרבי יוסי מותר ובלבד שלא יניח את הפסח כמות שהוא,

דחדא מילתא היא, וכדאמר רב שיו"ט שאחר השבת אומר יקנ"ה ומבואר שמקדש ומבדיל על כוס אחת, וביו"ט ראשון לאביי אומר יקנ"ה ולרבא יקנ"ה ז.

דיני הבדלה

ק"ג. יו"ט שלאחר השבת לרב אומר יקנ"ה ולשמואל ינה"ק ולרבה ינה"ק וללוי קני"ה ולרבנן קני"ה ולומר בריה דרבינא נקיה ובשם רבי יהושע אמרו ניה"ק ובשם רבי יהושע בר חנניה אמרו נהי"ק דקודם מלווים את המלך ואח"כ מקבלים את האיפרכוס, וכשמוסיף ברכת זמן לאביי אומר יקנ"ה ולרבא יקנ"ה ז והלכתא כרבא.

סדר הבדלה - לר"מ - לב"ש נר ומזון בשמים והבדלה, ולב"ה נר ובשמים מזון והבדלה, ולר"י לכ"ע מזון בתחילה והבדלה בסוף, לב"ש מאור ובשמים ולב"ה בשמים ומאור, ונהגו כב"ה ואלבא דר"י.

ק"ג: ברכת היין בשותה כמה כוסות - רב יעקב בר אבא בירך ברכה נוספת על היין של ברכת המזון, ולא דווקא בבי ריש גלותא דספק אם יביאו לו עוד יין, אלא אפי' כשדעתו לשתות עוד חזר ובירך כתלמידי דרב שאמרו דכיון שאמרו הב לן וניבירך יש כאן הסח הדעת ואסור לשתות עוד, אמימר בירך על כל כוס בסעודה מפני שהסיח דעת בכל כוס מלשתות עוד ונמלך, מר זוטרא נהג כרבי יעקב בר אבא, ורב אשי בירך רק על הראשונה דסבר דלית הלכתא כתלמידי דרב.

שמשו של רבא הדליק אבוקה מנר לצורך ההבדלה, מפני שאבוקה להבדלה מצוה מן המובחר.

לרבי יהודה הנשיא אומר בהבדלה המבדיל בין קודש לחול, אבל לרבי אושעיא הפוחת לא יפחות מג' הבדלות והמוסיף לא יוסיף על שבע.

ק"ד. ומה שאומר בין יום השביעי לששת ימי המעשה אינו ממנין ההבדלות, אלא מפני שצריך לומר מעין החתימה סמוך לחתימה,

רב הונא ורבה ג"כ סוברים שאין קידוש אלא במקום סעודה, ואף שרבה עשה בכל דבריו כרב מלבד ג' דברים שעשה כשמואל, (א' מותר להתיר חוטי ציצית כדי להעבירם לבגד אחר, ב' מותר להדליק נר חנוכה מנר לנר, ג' הלכה כר"ש דדבר שאין מתכוון מותר), היינו כחומרי דרב אבל לא היקל כמותו, ועל כן כאן הצריך קידוש במקום סעודה כשמואל.

שיטת רבי יוחנן שיוצאים בקידוש בבית הכנסת ידי חובת קידוש, ואף ידי ברכת יין.

דין שינוי מקום

דס"ל לריו"ח שאם שינה מחבית לחבית או ממקום למקום א"צ לחזור ולברך על היין, הגמ' שואלת על ריו"ח מברייתא ששינוי שבשינוי מקום ביין צריך לחזור ולברך וקאי בתיובתא.

ק"א: אין שינוי מקום אלא מבית לבית אבל ממקום למקום באותו בית לא.

שיטת רב חסדא שאין דין שינוי מקום אלא בדברים שאין טעונים ברכה אחרונה במקומם, אבל דברים הטעונים ברכה אחרונה במקומם לא, והיינו כשיטת רבנן, אבל שיטת ר"י דאף בדברים הטעונים ברכה אחרונה במקומם, דווקא בהניחו מקצת חברים, אבל לא הניחו יש דין שינוי מקום, ותניא כוותיה דרב חסדא.

שיטת רב ששת שאין חילוק ולעולם יש דין שינוי מקום.

ק"ב. בני חבורה שהיו מסובים וקדש עליהם היום מקדש על כוס אחת ומברך ברכת המזון על כוס שני דברי ר"י, רבי יוסי אומר הולך ואוכל עד שתחשך וכשגומר סעודתו מברך על כוס אחת ואח"כ מקדש על כוס שניה.

ק"ב: ואינו מברך ומקדש על כוס אחת משום שאין עושין מצוות חבילות חבילות, אמנם אם אין לו אלא כוס אחת יכול, כדתניא שבהבדלה אם אין לו אלא כוס אחת מברך עליה ברכת המזון ואחריה מברך על היין המאור והבשמים ומבדיל על כוס זו, אמנם הבדלה וקידוש אפשר לעשות על אותה כוס

לחשוש מאסכרה, אבל רבנן דבי רב אשי לא חששו לזה.

מי שלא קידש בערב שבת מקדש והולך כל היום כולו, והא דקתני שביום אינו מקדש היינו באופן הרגיל כשקידש בלילה, והא שאם יש לו כוס אחד מקדש עליו בלילה ולא ממתין למחר ויוצא בו ידי כבוד יום וידי קידוש, משום דחביבה מצוה בשעתה, דעיולי יומא כל כמה דמקדמינן ליה עדיף.

מי שלא הבדיל במוצאי שבת מבדיל והולך כל השבוע כולו.

ליל שבת ויו"ט מקדש ומזכיר היום בברכת המזון, וביום מזכיר ואינו מקדש.

כבוד יום וכבוד לילה כבוד יום קודם.

ק"ה: סדר הבדלה - מברך על היין ועל המאור ועל הבשמים, ואח"כ אומר הבדלה על הכוס, דאפוקי יומא מאחרין ליה כי היכי דלא ליהוי עלן כטונא.

כמה הלכות הנלמדות מהברייתא -

המבדיל בתפילה חוזר ומבדיל על הכוס.

ברכת המזון טעונה כוס.

כוס של ברכה צריך שיעור.

המברך צריך שיטעום מן היין.

כוס שטעמו פגמו ואין יכול לברך עליה פעם נוספת.

טעם קודם הבדלה יכול להבדיל.

ק"ו. אפשר לומר שתי קדושות על כוס אחד.

טעמו פגמו - לרב אשי טעמא דכוס שטעמו פגמו משום שנחסר מן השיעור, אבל אם היה גדול לא פגמו, רב יעקב בר אידי הקפיד שגם הכד לא יהיה פגום, ומר בר רב אשי הקפיד אף על החבית, ורב אידי בר שישא הקפיד רק על הכוס.

אבל בפומבדיתא הצריכו מעין הפתיחה סמוך לחתימה, ונ"מ שביו"ט שחל להיות אחר השבת צריך לומר בין קדושת שבת לקדושת יו"ט הבדלת.

מבדילים במוצאי שבתות ויו"ט ויוה"כ, ובמוצאי שבת ליו"ט, ובמוצאי יו"ט לחול המועד, אבל לא במוצאי יו"ט לשבת.

עוד בענין מנין ההבדלות - בברייתא תני שהרגיל אומר כמה הבדלות, ומי שאינו רגיל אומר הבדלה אחת, וכדעת בנם של קדושים, אבל י"א שאומרים ג' הבדלות וכן נהגו העם, לריב"ל יאמר מעין הבדלות האמרות בתורה, ולמ"ד שצריך לומר ז' הבדלות היינו בין קודש לחול, בין אור לחושך, בין ישראל לעמים, בין יום השביעי לששת ימי המעשה, בין טמא לטהור, בין מים העליונים למים התחתונים, בין לויים לישראלים, ובין כהנים ללוויים, וי"א שיאמר בין כהנים ללוויים וישראלים ויוסיף בין הים לחרבה, וחותרם ברוך סודר בראשית.

חתימת ההבדלה - לרב חותרם מקדש ישראל, ואביי לייט על מי שחותם כך, לשמואל חותרם המבדיל בין קודש לחול, ולריב"ל החותרם בשניהם מאריכין לו ימיו ושנותיו, ואין הלכה כמותו.

ק"ד: **עולא אמר בהבדלה** ברוך המבדיל בין קודש לחול ותו לא, מה שלא חתם בה בברוך משום שברכת המצוות או פותח בה בברוך ולא חותרם או חותרם ולא פותח, (וכן בברכת הפירות ובברכה הסמוכה לחברתה וברכה אחרונה שבק"ש, והטוב והמטיב רק פותח בה בברוך ואינו חותרם, ושאר הברכות פותח וחותרם), וברכת הבדלה היא הודאה כמו ברכת המצוות.

ק"ה. התחיל לאכול בערב שבת וקידש היום לרב המנונא א"צ להפסיק הסעודה, **דשבת קובעת לקידוש כשם שקובעת למעשר.**

שבת אינה קובעת להבדלה והיינו שא"צ להפסיק אכילתו כשיצא היום, ודדוקא באכילה אבל השותה מבעו"י צריך להפסיק, ואסור להתחיל באכילה כשיצא היום, ומים מותר להתחיל לשתות, ורב הונא אמר שיש

ק"ז: **אכילה ושתייה בערב פסח** - ערבי פסחים סמוך למנחה לא יאכל אדם עד שתחשך - והיינו סמוך למנחה קטנה דילמא אתי למיכלה למצה אכילה גסה, אבל סמוך למנחה גדולה ותר ולא חיישינן שישכח מלעשות את הפסח, אף אגריפס שהיה רגיל לאכול בתשע שעות היה אסור לאכול בערב פסח, ולא אמרינן שתשע שעות לאגריפס כארבע שעות שלנו, ומ"מ מותר לאכול פירות ובשר וירקות, רבא היה שותה יין כל ערב פסח דחמרא מיגרר גריר, דמהאי טעמא מותר לשתו בין כוס ראשון לשני, רב ששת היה צם בערב פסח כיון שהיה איסתניס ואם היה אוכל בבוקר לא היה אוכל המצה לתאבון.

הסיבה

ק"ח: **מתי צריך הסיבה** - מצה צריכה הסיבה ואפילו עני, אבל מרור א"צ הסיבה, ד' כוסות י"א בשם רב נחמן שרק ב' כוסות ראשונות צריכות הסיבה שהם תחילת החירות, וי"א בשמו שרק האחרונות צריכות הסיבה שאז הוא זמן החירות, ולמעשה צריך הסיבה בשניהם.

צורת ההסיבה - פרקדן לא שמייה הסיבה, וכן הסיבת ימין וגם חיישינן שמא יקדים בה קנה לושט ויבוא לידי סכנה.

המקומות שאין להסב - אשה אצל בעלה א"צ הסיבה אלא אם היא אשה חשובה, בן אצל אביו צריך הסיבה, תלמיד אצל רבו א"צ הסיבה, ודווקא רבו המלמדו תורה אבל שוליא דנגרי צריך הסיבה, שמש צריך הסיבה.

ד' כוסות

ק"ח: **שיעור כוס לד' כוסות** הוא רביעית. שתאו חי בלא מזיגה יצא ידי ד' כוסות ולא יצא ידי חירות, ובבריתא תני דיצא במזוג ובין בחדש ובין בישן, ולר"י צריך שיהיה בו טעם יין ושיהיה אדום. שתאן כולן בבת אחת יצא ידי שמחת יו"ט ולא ידי ד' כוסות.

קידוש - הגמ' מביאה מקור לחובת קידוש בלילה וביום, עיקר הקידוש בלילה, בקידוש היום אין מברכים אלא בורא פרי הגפן.

מי שלא הבדיל במוצאי שבת מבדיל עד יום רביעי דעד שלישי הוא בתר שבתא ומרביעי הוא קמי שבתא, ואין מברך על האור אלא במוצאי שבת.

ק"ו: הנוטל ידיו לא יקדש.

רב היה מקדש או על יין או על פת כפי שהיה חביב עליו באותה שעה.

מי שטעם קודם קידוש או הבדלה - בקידוש לרב אינו מקדש, בהבדלה לרב הונא מבדיל ולרב אסי אינו מבדיל, לשמואל י"א שמקדש ומבדיל, וי"א שאינו מקדש ואינו מבדיל, והלכתא מקדש ומבדיל.

ק"ז: **מי שלא קידש בליל שבת** מקדש והולך כל היום כולו.

מי שלא הבדיל במוצאי שבת מבדיל והולך כל השבוע עד יום רביעי, וי"א כל היום.

אפשר להבדיל על חמור מדינה.

המבדיל בתפילה צריך שיבדיל על הכוס.

אסור לאדם שיאכל כלום עד שיבדיל.

רב חסדא אסר לקדש על שכר, והסתפק בפירזומא שכר שעורים ובתאיני שכר תמרים ובאסני שכר תותים, וה"ה לגבי הבדלה, רבי חשב שאפשר לקדש על שכר שנעשה מי"ג פעמים שנתנו מים על תמרים, וכשראה שגורם לו צער בלילה אמר שאין ראוי לקדש בו, בברייתא תני שאין מקדשים על השיכר, ומשום ר"א ברבי שמעון אמרו שמקדשים על השיכר.

הגמ' מביאה כמה אמוראים שהתרחקו משתית שכר

צריך לטעום מן היין כל שהוא ורבי יוסי ברבי יהודה אומר מלוא לוגמיו.

ק"י: זוגות - לא יאכל תרי ולא ישתה תרי, ואם אכל או שתה תרי לא יעשה צרכיו אפי' פעם אחת דילמא חליש ומיתרע.

אין לשתות שתי כוסות, ודווקא בעומד לצאת לדרך או ללכת לישון, אבל אדם חשוב אף בביתו חושש, שתה ויצא לדרך יאחז אגודלו הימנית בידו השמאלית וכו' ויאמר וכו' עד למאה ואחד.

אם יצא לשוק בין הכוסות לא חשיב זוגות.

לעולא בעשרה כבר אין חשש זוגות, לרב חסדא ורבה בר רב הונא אף שמונה מותר, לרבה ורב יוסף אף ששה מותר, לאביי ורבי אף ארבעה מותר (ואמר שרבי בר ליואי הוזק מפני שהקשה עליו בשיעור ולא בגלל ששתה ד' כוסות), וכשיש נשים כשפניות חושש אף בעשרה, והגמ' מביאה מעשה באחד ששתה זוגות למעלה משיתסר והזיקתו אשתו שגירשה בכשפיה ומת.

לרב פפא בתרי קטלינן ובארבעה מזקינן, ובתרי אף בשוגג ובארבעה רק במזיד.

אמימר מלמד מה לומר כשפוגש נשים כשפניות.

ק"י: מי שמקפיד על זוגות קפדי בהדיה ומי שלא קפיד לא ומיהו למיחש בעי.

קערות וככרות וכל דבר שגמרו בידי אדם אין בהם משום זוגות.

השותה בחנות והנמלך ואורח ואשה אין בהם משום זוגות ובאשה חשובה חיישינן.

איספרגוס מצטרף לטובה ולא לרעה.

ספק זוגות י"א לחומרא וי"א לקולא.

תרי דחמרא וחד דשיכרא לא מצטרף, תרי דשיכרא וחד דחמרא מצטרף.

שתה שתי כוסות שלפני הסעודה כוס שבתוך הסעודה מצטרפת, אבל שתה שתי כוסות בסעודה אין כוס שלפני הסעודה מצטרפת, וי"א שמצטרפת, כוס שאחר הסעודה וכו"ע אינה מצטרפת.

ק"א: כל המזוג מצטרף חוץ ממים, וי"א שאף מים שמזג חם בקר או להיפך מצטרפים.

אם שתה את רוב הכוס והשאר שתו בניו ובני ביתו יצא.

חיוב ד' כוסות הוא אף לנשים משום שהיו באותו הנס.

תינוקות לת"ק חייבים ולר"י פטורים אלא מחלקים להם קליות ואגוזים כדי שלא ישנו וישאלו.

ק"ט: חוטפין מצות בלילי פסחים בשביל תינוקות שלא ישנו, י"מ מגביהים הקערה, וי"מ שאוכלים המצה מהר.

ר"ע היה אומר "הגיע עת לעמוד" בבית המדרש בערב פסח בשביל התינוקות שלא ישנו, ובערב יו"כ כדי שיאכילו את בניהם.

שמחת הרגל - חייב אדם לשמח בניו ובני ביתו ברגל בין, ור"י אומר כל אחד בראוי לו, תניא ריב"ב אומר בביהמ"ק אין שמחה אלא בבשר ועכשיו בין.

שיעור רביעית לד' כוסות - קסתא דמורייתא דציפורי שיעורה לוג ובה משערים רביעית, ותמנייתא קדמייתא יתירה רביעית על הלוג, שיעור רביעית הוא ב' אצבעות על ב' אצבעות בגובה ב' אצבעות ועוד חצי אצבע וחמישית אצבע.

צריך לטבול דווקא במי מקוה שנקוו מעצמם, ושיעור המים הוא מים שכל גופו עולה בהם והיינו אמה על אמה ברום ג' אמות שהם מ' סאה.

ק"ט: שלחן של ביה"ק אין ראייה שהיה של פרקים כדי לטבולו במקוה מצומצמת, שהרי אפשר לטבולו בים של שלמה.

חשש זוגות

ארבע כוסות - אמאי לא חיישינן לזוגות - לרב נחמן משום שהוא ליל שימורים, ולרביא כוס של ברכה מצטרף לטובה, ולרבינא משום שכל כוס היא מצוה בפני עצמה.

המסרק ראשו יבש או שותה מיין המטפטף או נועל נעלים כשרגליו לחות מהרחיצה, דברים אלו מביאים לידי עוורון.

דברים הקשים לעניות- התולה לחם בסל אבל בשר ודגים לא, מורסן או פרוורים בבית (ובליל שבת ורביעי שרו מזיקין עליהם), המניח קערה על פי הכד, (והשותה מהקערה קשה לברוקת).

ק"ב. הגמ' מביאה דברים המביאים את האדם לפחד בלי לדעת ממה.

אוכלים ומשקים תחת המיטה רוח רעה שורה עליהם אפי' מחופים בברזל.

אין לשתות מים בלא נר בליל רביעי ושבת ואם שתה מסתכן, הגמ' מביאה מה יעשה אם רוצה לשתות, וכן אין לשתות בלילה מן הנהרות והאגמים, ומה יעשה אם רוצה לשתות.

עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות- זו שיטת ר"ע, ומ"מ לא יפחות מד' כוסות בליל פסח משום פרסומי ניסא, ובשבת צריך דבר מועט והיינו כסא דהרסנא, כדתנן הוי עז כנמר וכו'.

הגמ' מביאה שבעה דברים שציווה ר"ע את רבי יהושע בנו.

כדאי להתעסק עם מי שהשעה משחקת לו, ואפי' לקנות ממנו או למכור לו.

הגמ' מביאה ה' דברים שציווה ר"ע את רשב"י כשהיה חבוש בבית האסורים.

ק"ב: הגמ' מביאה ד' דברים שציווה רבינו הקדוש את בניו.

הגמ' מבארת כמה צריך להרחיק ולהזהר משור.

הגמ' מביאה הדברים המביאים לידי צרעת.

בית שיש בו חתול אין ללכת בו יחף, וי"א שבית שאין בו חתול אין ללכת בו בחושך.

ארבעה דברים העושה אותם דמו בראשו ומתחייב בנפשו-

הנפנה בין דקל לכותל כשאין שם ד' אמות וליכא דרכא אחרינא.

העובר בין ב' דקלים ובדלא פסקינהו רה"ר.

השותה מים שאולים ודווקא ששאלם קטן, ודווקא בשדה, ודווקא במים.

העובר על מים שפוכים ודווקא כשלא פיזר עליהם עפר ולא רק לתוכם, ולא זרחה עליהם השמש, ולא עברו שם ס' פסיעות, וברוכב על החמור או נועל מנעלים אין חשש, אבל במקום שיש חשש כשפים אף רוכב או נועל חושש.

דברים שיש בהם סכנה-

לא יעבור איש בין שני נשים כלבים או דקלים, וי"א אף חזירים וי"א אף נחשים, אשה העוברת בין שני אנשים אם היא בתחילת נדתה הרגת אחד מהם ואם בסוף נדתה מריבה עושה ביניהם, ותקנתו שיאמר פסוק שמתחיל בא-ל ונגנר בא-ל או שפותח בלא ומסתיים בלא.

שתי נשים בשני צדדי השביל המכוונות פניהם זו לזו ודאי עוסקות בכשפים, וילך בדרך אחרת או ילך עם איש אחר או יאמר אגרת אזלת אסיא בלוסיא מתקטלא בחיק קבל.

הפוגש אשה אחר טבילה מי שמקדים ומשמש מיטתו או חזתו בו רוח זנונים, ויאמר שופך בוז על נדיבים ויתעם בתוהו לא דרך.

הישן בצל דקל יחידי ובחצר אפי' נופל צל דקל אחר עליו יש בו סכנה, וכן ההולך בצל הלבנה זו סכנה ודווקא בסוף החודש, לא יעשה צרכיו או יטה ראשו על דקל קצוץ, ולא ידלג ע"ג דקל.

ק"א: הגמ' מביאה דברים שרוח רעה שורה על צילם.

הגמ' מבארת כמה דברים בענייני שדים, שמות כמה שדים, שד שתחת הצלף, שדים שתחת העוזרדים, ושדים הנקראים קטב.

הגמ' מביאה ז' המנודים לשמים.

הגמ' מביאה כמה הלכות בשם רבי יוסי איש הוצל, וכמה משמותיו.

ק"ד. רבי יצחק סתם בשמעתתא הוא רבי יצחק בן אחא, ובאגדתא הוא רבי יצחק בן פנחס.

הגמ' מביאה כמה הנהגות בעניני הוצאות ממון.

סדר ליל פסח

סדר ברכת הקידוש והיין - לב"ש קודם מברך על היום ואח"כ מברך על היין, מפני שהיום גורם ליין שיבוא, ועוד שהיום מתקדש קודם הבאת היין, ולב"ה מברך על היין ואח"כ על היום מפני שהיין גורם לקידוש שיאמר, ועוד מפני שברכת היין תדירה ותדיר קודם, **והלכה כדברי ב"ה** דהא נפקא בת קול דהלכה כב"ה, אמנם כאן היתה הלכה כב"ה אף קודם הבת קול, ואף לרבי יהושע הסובר שאין משגיחין בבית קול.

ק"ד: טיבול ראשון - אחרי הקידוש מביאים ירק וטובלים אותו במשקה, ואף כשאין לו ירק אחר אלא חזרת טובל אותה במשקה, ואף אם אכל חזרת בטיבול ראשון מ"מ צריך לחזור ולאכול חזרת ולטבל אחר אכילת המצה, או כר"ל דמצוות צריכות כוונה ולא יצא יד"ח מרור בטיבול ראשון, ואם מצוות א"צ כוונה חוזר וטובל כדי שיהיה הכר לתינוקות.

מצוות צריכות כוונה - לר"ל מצוות א"צ כוונה וס"ל שזו דעת רבי יוסי שאמר שאע"פ שטיבל טיבול ראשון בחזרת מצוה לאכול חזרת אחר אכילת מצה, ומדקאמר רבי יוסי מצוה למד ר"ל שאינו להכר לתינוקות אלא לשם מצות מרור שלא יצא בטיבול ראשון כיון שלא נתכוון למצוה, אבל בברייתא איתא שאף אם אכל המרור בלא כוונה יצא ומבואר שמצוות א"צ כוונה, עוד איתא בברייתא שיצא אף בדמאי ואף אם אכל לחצאין יצא כשלא שהה כדי אכילת פרס.

הגמ' מביאה ג' דברים שציווה רבי ישמעאל ברבי יוסי את רבי, וג' דברים שציווהו רבי יוסי ברבי יהודה.

המזיקים שכיחים בליל רביעי ושבת ולא בשאר לילות, מפני שזה הזמן שהשאיר להם רבי חנינא בן דוסא, ואב"י סילקם מן הישוב לגמרי, אבל פעמים נכנסים כדי להביא את סוסייהם שנשמטו מהם.

ק"ג. הגמ' מביא ג' דברים שאמר רב לרב אסי, ודברים שאמר לרב כהנא, ודברים שאמר לחייא בנו, ודברים שאמר לאיבו בנו בענייני סחורה לאחר שלא הצליח ללמדו תורה.

הגמ' מבארת את הרווח שהרוויחו אלו שעשו שיכר.

הגמ' מביאה דברי רב פפא בענין גבית מעות.

הגמ' מביאה ג' דברים שאמר ריו"ח משום אנשי ירושלים, וג' דברים שאמר ריב"ל משום אנשי ירושלים.

הגמ' מביאה ג' דברים שהעושה אותם הוא מנוחלי עוה"ב, וג' שהקב"ה מכריז עליהם בכל יום.

ק"ג: הגמ' מביאה ג' שהקב"ה אוהבם וג' שהקב"ה שונאם.

אין לאדם להעיד יחידי דכיון שאינו נאמן הרי הוא מוציא שם רע, ואם נאמן על רבו כבי תרי מותר לספר לו, הרואה בחבירו דבר עבירה מותר לשנאתו וי"א מצוה לשנאתו.

הגמ' מביאה ג' שחייהם אינם חיים.

הגמ' מביאה ג' האוהבים זה את זה וג' השונאים זה את זה.

הגמ' מביאה ד' דברים שהעושה אותם אין הדעת סובלתו, וי"א אף המגרש אשתו פעם ראשונה ומחזירה שניה ומחזירה, ויש חולקים בזה.

הגמ' מביאה ה' דברים שציווה כנען את בניו.

הגמ' מביאה ו' דברים שנאמרו בסוס.

בלע מצה ומרור - בלע מצה יצא, בלע מרור לא יצא, בלע שניהם יחד יצא רק ידי מצה, כרכן בסיב לא יצא אף ידי מצה.

הנחת מצה ומרור ועקירת השולחן - לרב שימי בר אשי יניח מצה ומרור לפני כל אחד ולא יעקור השולחן אלא מלפני מי שאומר ההגדה, ולרב הונא גם א"צ להניח אלא לפניו וכן הלכה.

טעם עקירת השולחן כדי שיכירו התינוקות וישאלו.

לחם עוני - המצה נקראת לחם עוני, ויש בזה ג' טעמים בברייתא א' מפני שעונים עליו דברים הרבה, וכן אמר שמואל, ב' כעני שדרכו בפרוסה, ג' כעני שהוא מסיק ואשתו אופה.

קט"ז. חרוסת - לת"ק אין החרוסת מצוה ומביאים אותה לבטל הארס של המרור, לר"א בר צדוק מצוה לאכול חרוסת, ללוי טעם המצוה הוא זכר לתפוח שילדו תחתיו בלא עצב, ולריו"ח זכר לטיט, ואמר אביי שצריך לקהוי בתפוחים ויין זכר לתפוח, ולסמוכי זכר לטיט.

מוזגים כוס שני.

הבן שואל מה נשתנה, ואם אין דעת הבן אבי מלמדו, ואם אינו חכם אשתו שואלתו, ואם לאו הוא שואל לעצמו, ואפי' שני ת"ח שואלים זה את זה.

ושואל על השינוי באכילת המצה, ובאכילת המרור, ובאכילת הצלי, ועל הטיבול ב' פעמים, לרבא יאמר שבכל הלילות אין אנו חייבים לטבל אפי' פעם אחת, ולרב ספרא יאמר אין אנו מטבילים אפי' פעם אחת.

אמירת ההגדה -

מתחיל בגנות - לרב מתחילה עובדי ע"ז היו אבותינו, ולשמואל עבדים היינו, ומסיים בשבח.

ודורש מארמי אובד אבי עד סוף הפרשה.

מביאים לפניו מצה חזרת וחרוסת ושני תבשילין.

שני תבשילין - לרב הונא סילקא וארוזא, ואין חוששין לריו"ח בן נורי שסובר שאורז הוא מין דגן וחייבים על חימוצו כרת ויוצאים בו יד"ח מצה, לחזקיה אף גד וביצה שעליו, לרב יוסף שני מיני בשר צלוי כנגד הפסח ומבושל כנגד חגיגה, ולרבינא אפי' בשר עם מרק.

ברכת האדמה ועל אכילת מרור - אם אכל שאר ירקות בטיבול ראשון מברך עליהם אדמה, וכשאוכל חזרת למרור מברך על אכילת מרור, ואם אוכל חזרת בטיבול ראשון לרב הונא מברך כנ"ל, אבל לרב חסדא מברך ב' הברכות בטיבול ראשון, וכן הלכה, ורב אחא היה מחזר לאכול שאר ירקות בטיבול ראשון כדי לאפוקי נפשיה מפלוגתא.

קט"ו. אם אוכל המצה והמרור בפני עצמם

או יחד - י"א שלא יאכלם יחד משום דאתי טעם מרור ומבטל טעם מצה, ואף למ"ד מצוות אין מבטלות זו את זו, מודה שמצוה דרבנן מבטלת מצוה דאורייתא, והלל היה כורכס בבת אחת ואוכלם, וחלקו עליו חבריו - לריו"ח חבריו סוברים שאין יוצא יד"ח כשאוכלם יחד, ולרב אשי חבריו סוברים שיוצא בין בכריכה ובין כל אחד בפני עצמו, וכיון שלא נפסקה ההלכה אוכלם בפני עצמם, ואח"כ אוכלם יחד בלא ברכה זכר למקדש כהלל.

קט"ו: נוטל ידיו לטיבול ראשון לרב פפא

לומדים מזה שצריך לשקע את כל החזרת בחרוסת משום הארס שבחזרת דאל"כ א"צ נט"י שהרי לא נגע, והגמ' דוחה שא"צ לשקע ובשביל הארס מספיק ריח החרוסת, והא דצריך נט"י דילמא ישקע.

לא ישהה את המרור בחרוסת שלא תתבטל המרירות דבעינן טעם מרור.

נט"י לטיבול שני - נוטל ידיו אף לטיבול שני שמא הסיח דעתו ונגע בזמן אמירת ההגדה וההלל, ובעלמא א"צ שני טיבולים, ואם טיבל ולא נתכוון לטבל שוב ונמלך צריך לחזור וליטול ידיו.

אמרוהו דבורה וברק כשעמד עליהם סיסרא, לראב"ע חזקיה וסייעתו אמרוהו כשעמד עליהם סנחריב, לר"ע אמרוהו חנניה מישאל ועזריה כשעמד עליהם נבוכדנצר הרשע, לריה"ג מרדכי ואסתר אמרוהו כשעמד עליהם המן, ולכולם אמרו ישראל לא לנו, ואמרה רוח הקודש למעני למעני לעשה.

תהילים - לר"מ כל התשבחות אמר דוד חוץ מהלל, לר"א אמרם כנגד עצמו, ולרבי יהושע כנגד הציבור, ולחכמים האמורות בלשון יחיד כנגד עצמו, והאמורות בלשון רבים כנגד ציבור.

אין שכינה שורה לא מתוך עצבות וכו' אלא מתוך שמחה של מצוה, וכן לימוד התורה וכן חלום טוב אינו אלא מתוך שמחה של מצוה, אולם התלמיד היושב לפני רבו צריך ללמוד באימה, ואב"א לפני תחילת הלימוד יהיה הרב בשמחה ובלימוד עצמו יהיה באימה.

הללויה - לרב חסדא הוא סוף הפרק, ולרבה בר רב הונא הוא תחילת הפרק, ויש שהיו מסתפקים בזה, ויש מקומות שבהם לא נחלקו.

ק"ז: לשונות בתפילה - תפילה דרחמי ניהו חותם בלשון הווה, כגון גואל ישראל, קדשנו במצוותיך, אבל בהגדה ובאמת ויציב אומר גאל ישראל, ובקידוש אומר אשר קדשנו במצוותיו, וצריך להזכיר יציאת מצרים בקידוש, בתפילה אומר מצמיח קרן ישועה, ובהפטרה אומר מגן דוד.

חתימה בקידוש ובתפילה בשבת ויו"ט - לסבי פומבדיתא בשבת חותם מקדש השבת כיון דקביעא וקיימא, וביו"ט מקדש ישראל והזמנים כיון שישראל קובעים את הזמנים, ולרבה בתפילה יאמר מקדש ישראל כיון שזה ברבים דעיקר התפילה היא ברבים, ובקידוש בשבת יאמר מקדש השבת כיון שזה ביחיד, וביו"ט מקדש ישראל והזמנים, וחזר בו רבא, והלכה כסבי דפומבדיתא.

כוס שלישי מברך על מזונו, ואף אם ברכת המזון אינה טעונה כוס, כיון שצריך לשתות ד'

רב נחמן שאל את עבדו עבד ששחררו רבו ונתן לו כסף וזהב מה צריך לעשות, ואמר לו שצריך להודות ולשבח, ופטר עצמו בזה משאלת מה שנתנה.

קט"ז: כל שלא אמר פסח מצה ומרור לא יצא יד"ח והמשנה מבארת טעמי מצוות אלו.

מצה ומרור צריך להגביה, בשר א"צ להגביה.

בכל דור חייב אדם לראות עצמו כאילו הוא יצא ממצרים, ועל כן אנו חייבים להודות ולהלל וכו', וצריך שיאמר ואותנו הוציא משם, ואומר את ההלל לב"ש עד אם הבנים שמחה, ולב"ה עד חלמיש למעיינו מים, וחותרם בגאולה, ולר"ט אומר אשר גאלנו וכו' ולא היה חותם, לר"ע אומר כן ד' אלו קינו יגיענו וכו' עד גאל ישראל.

סומא באמירת ההגדה - לרב אחא בר יעקב פטור, דדריש מ"בעבור זה" סומא פטור, ואף שמצה בזמן הזה דרבנן כל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון ורב יוסף ורב ששת שהיו סומים אמרו הגדה דלא דרשי מ"בעבור זה".

ק"ז. תיבה אחת או שניים - לריו"ח הללויה כסיה וידידיה הם תיבה אחת, ומרחביה ספק, לרב כסיה ומרחביה הם תיבה אחת, וידידיה שניים ידיד חול וידידיה קודש, והללויה ב' תיבות, לרבה רק מרחביה היא תיבה אחת, בדברי ריב"ל יש סתירה אם הללויה הוא תיבה אחת או שניים.

אז ישיר אמרוהו משה וישראל כשעלו מן הים.

הלל הנביאים תיקנוהו לאומרו ברגלים ובעת צרה וגאולה, ורבי יוסי אומר בשם אלעזר בנו שמשה וישראל אמרוהו בשעה שעלו מן הים, וי"א שדוד אמרו, ואמר רבי יוסי שנראה כבנו דאם תיקנו דוד מה אמרו קודם התקנה בזמן הקרבת הפסח, וגם לא היו מוכנים לאומרו כיון שבטחו בפסל מיכה ובהלל כתוב כמוהם יהיה עושיהם, לר"י אמרוהו הושע וישראל כשעמדו עליהם מלכי כנען למלחמה, לר"א המודעי

עתידיים כמה אומות להביא דורון למשיח וכו'.

שלש מאות שישים וחמשה שווקים היו בכרך הגדול של רומי וכו', ויזכו בהם ישראל.

ק"ט. למנצח- שנוצחים אותו ושמה, שנא' ויאמר להשמידם לולא משה בחירו.

ידו של הקב"ה פרוסה מתחת כנפי החיות לקבל בעלי תשובה.

יוסף ליקט את כל הכסף וזהב שבעולם למצרים, וישראל העלו אותו עמהם, ובימי רחבעם נטלו שישק מלך מצרים, וזרח מלך כוש נטלו משישק, ואסא מלך יהודה נטלו מזרח, ושיגרו להדרימון מלך ארם, ויהושפט נטלו מבני עמון, וסנחריב נטלו מאחז, וחזקיה נטלו מסנחריב, והכשדיים נטלוהו מצדקיה, והפרסיים נטלוהו מהכשדיים, והיוונים נטלוהו מהפרסיים, והרומיים נטלוהו מהיוונים, ועדיין הוא ברומי.

ג' מטמוניות הטמין יוסף במצרים, אחת נתגלה לקרח, ואחת לאנטונינוס, ואחת גנוזה לצדיקים.

עושר שמור לבעליו לרעתו- עושרו של קורח שנבלע באדמה.

הגמ' מבארת פסוקי ההלל מאודך כי עניתני על משיחת דוד למלך.

ק"ט: ברכת ההלל- מקום שנהגו לברך אחריו יברך, ולפניו מצוה לברך דכל המצוות מברך עליהם עובר לעשייתם.

מקום שנהגו לכפול יכפול, רבי היה כופל מברוך הבא, ורבי אלעזר בר פרטא היה כופל מאודך.

עמיד הקב"ה לעשות סעודה לצדיקים ביום שיגמול חסדו לזרע יצחק, ויתנו לאברהם יצחק יעקב משה ויהושע לברך ויאמרו שאינם מברכים, עד שיאמרו לדוד ולו נאה לברך.

אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן- לרב היינו שאין עוקרים לאכול עם חבורה אחרת,

כוסות דרך חרות אמרו חכמים שבכל כוס יעשה מצוה.

ק"ח. כוס רביעי גומר עליו את ההלל, ואומר עליו ברכת השיר- י"א יהללך וי"א נשמת, לר"ט אומר עליו הלל הגדול- לר"י מהודו עד על נהרות בבל, ולריו"ח משיר המעלות עד על נהרות בבל, לרב אחא בר יעקב מכי יעקב בחר עד על נהרות בבל, וי"א ד' רועי לא אחסר.

כ"ו הודו כנגד כ"ו דורות קודם מתן תורה שהקב"ה זן אותם בחסדו.

הודו לד' כי טוב- שגובה טובת האדם בטובתו ומכפר על גופו.

קשים מזונותיו של אדם כפלים כילדה, יותר מן הגאולה, כקריעת ים סוף.

קשים נקביו של אדם כיום המיתה וכקריעת ים סוף.

כל המבזה את המועדות כאילו עובד ע"ז.

כל המספר או המקבל לשון הרע, או מעיד עדות שקר בחבירו, ראוי להשליכו לכלבים.

אומרים הלל ולא הלל הגדול מפני שיש בו יציא"מ קריעת ים סוף מתן תורה תחית המתים וחבלי משיח, וי"א מפני שיש בו מילוט נפשות הצדיקים מגיהנום, וי"א מפני שיש בו מענין ירידת הצדיקים לכבשן האש ועלייתם.

גבריא רצה לצנן הכבשן לאברהם, ואמר הקב"ה שהוא יחיד והוא יציל את אברהם היחיד, ופרע לגבריא יציל את חנניה מישאל ועזריה.

ק"ח: ישראל ביציאת מצרים היו מקטני אמנה, וחששו שמצרים יעלו מצד שני, אמר הקב"ה לשר הים שיפלטם, ונתן לו תמורתם את חיל סיסרא שהיה פי אחד ומחצה ונחל קישון היה ערב, ויצאו הכוכבים ממסילותם וחיממו את הרכב ברזל של צבא סיסרא וירדו לנחל קישון וגרפם והשליכם לים.

הגמ' מבארת כמה פסוקים בהלל.

הפיגול הנותר והטמא מטמאים את הידים-
 הפיגול משום חשדי כהונה שיפגלו בכונה, והנותר משום עצלי כהונה, י"א ששיעור הטומאה בכזית כשיעורו לאיסור אכילה, וי"א שיעור בכביצה כטומאתו.

קכ"א. החליף פסח בזבח בברכה ובזריקה-
 לרבי ישמעאל ברכת הפסח פוטרת את הזבח, ושפיכת הדם כדן הפסח בשאר זבחים בכלל זריקה, אבל ברכת הזבח אינה פוטרת את הפסח, וזריקה בפסח אינה בכלל שפיכה, לר"ע אף ברכת הפסח אינה פוטרת את הזבח, ושפיכה אינה מועילה בשאר זבחים.

קכ"א: ברכות פדיון הבן- האב מברך ב' ברכות אשר קדשנו ושהחיינו.

הדרן עלך מסכת פסחים

ולשמואל שאסור לאכול אחר הפסח כדי שלא להעביר טעמו, וכן אחרי מצה שאוכלים בגמר הסעודה אסור, וי"א שאחר המצה מותר.

הסופגנין והדובשנין והאיסקריטין ממלא אדם כרסו מהם ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה, הגמ' מבארת שאין ראייה מברייתא זו לענין אם מותר לאכול אחרי המצה.

קכ"ב. מצה ומרור בזמן הזה- לרבא מצה בזמן הזה דאורייתא ומרור דרבנן, ולרב אחא בר יעקב אף מצה דרבנן, ותניא בברייתא כוותיה דרבא, הגמ' מבארת המחלוקת בדרשות בין רבא לרב אחא בר יעקב, ערל ומי שהיה בדרך רחוקה חייבים במצה ומרור מדאורייתא.

קכ"ב: ישן באמצע אכילת הפסח, אם כל בני החבורה ישנו לא יאכלו, ואם מקצתם יאכלו, ולרבי יוסי מי שנרדם לא יאכל, אך מי שנמנם יכול לאכול, והיינו מי שאינו ישן ואינו ער ועונה כשקוראים לו ואינו יודע להשיב סברא אבל כשמזכירים לו נזכר.

הפסח אחר חצות מטמא את הידים כפיגול ונותר, והיינו כראב"ע שעד חצות הוא זמן אכילת הפסח, אבל לר"ע זמנו כל הלילה, הגמ' מבארת המחלוקת בדרשות בין ראב"ע לר"ע.

לראב"ע אין יוצא יד"ח אכילת מצה לאחר חצות אף בזה"ז שאין פסח.